RUDLOFF·O.S.B.–KOLOS·O.S.B

RÖVID DOGMATIKA

VILÁGIAK·SZÁMÁRA

A·SZENT·ISTVÁN
TÁRSULAT·KIADÁSA
BUDAPEST · 1936.

CT.

Dr. Rudloff Leó O. S. B.

*

RÖVID DOGMATIKA

RÖVID DOGMATIKA

VILÁGIAK SZÁMÁRA

IRTA

Dr RUDLOFF LEÓ O. S. B.

FORDITOTTA

Dr KOLOS BERTOLD O. S. B.

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

1936

Nr. 833—1936. Nihil obstat. In S. Monte Pannoniae, die 17. Aug. 1936. Dr. Marcellinus Faludi, censor.

Imprimatur. In S. Monte Pannoniae, die 17. Aug. 1936. Chrysostomus Kelemen, archiabbas.

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell, censor dioecesanus.

Nr. 2539—1936. Imprimatur. Strigonii, die 12. Augusti 1936. Dr. Julius Machovich vicarius generalis.

Stephaneum-nyomda r. t. — A nyomdáért felelős: ifj. Kohl Ferenc.

ELŐSZÓ

A mai kor embere ismét szomjas lélekkel tekint a katolikus hit felé s annak örök forrásaiból akarja csillapítani lelke szomjúságát ; vágyakozó lélekkel fordul a katolikus hit gazdag kincstárához, hogy ott az isteni igazságokat megtalálva lelkének vágyát betölthesse, békéjét megtalálhassa. Ez az egyik magyarázata annak, hogy Rudloff könyvének első kiadása a német könyvpiacon három hét alatt elfogyott és nem egészen egy év alatt már megjelent a 3—4. kiadás is. Az elért siker másrészt a könyv kiválóságát is bizonyítja. Ez a körülmény ösztönözte a fordítót arra, hogy Rudloff kitűnő könyvét a magyar közönséggel is megismertesse. Nemcsak a katolikusok forgathatják nagy haszonnal, hanem azoknak is tanulságos olvasmányul szolgál, akik az Egyházon kívül állnak ugyan, de érdeklődnek a katolikus hit tartalma iránt.

A szerző nagyon fontosnak tartotta a tömörséget és rövidséget; gondosan kerülte mindazt, ami vitakeresésre emlékeztetne; s igyekezett könyvét úgy megírni, hogy az tudományos előképzettség nélkül is megérthető és haszonnal olvasható legyen. Tekintettel a sok szentírási hivatkozásra, nagyon kívánatos, hogy az olvasó kezénél legyen az újszövetségi Szentírás. A 3—4. kiadás — mely szerint jelen fordítás is

készült[1] — kibővült s néhány helyesbítő változtatás is történt benne ; elsősorban a Rövid összefoglalás-t említjük meg, amely egyben az egyes tanok teológiai bizonyossági fokát is megadja. Mindezek csak tökéletesítették a könyvet és fokozták használhatóságát.

Adja Isten, hogy e könyv olvasása révén minél többen megerősödjenek katolikus hitükben és minél mélyebb, gazdagabb katolikus életre buzduljanak !

E helyen is hálás köszönetet mondok Vidóczy Asztrik, Dr. Karsai Géza és kiváltképpen Dr. Hegyi Damján rendtársaimnak, akik értékes segítségükkel a fordítás munkájában támogatni szívesek voltak.

Pannonhalma, 1936 augusztus hó 15-én.

Dr. Kolos Bertold O. S. B.

---

[1] A német eredeti címe : Kleine Laiendogmatik von P. Dr. Leo von Rudloff, Benediktiner von Gerleve. 3—4. vermehrte Auflage (5—11. Tausend), Verlag Friedrich Pustet, Regensburg (1935).— A készülő új, 5. kiadás változtatásai közül egynéhányat már volt szíves a szerző a fordítóval közölni s így a jelen fordítás eme változtatásokkal jelenik meg.

TARTALOM

A katolikus hit

Lap

1. A vallás 11
2. A kinyilatkoztatás és a hit 12
3. Az Egyház tanító hivatala..... 15
4. A tévedhetetlenség 24
5. A hit forrásai 29
6. A hitvallások 33

A tárgyalás vázlata..... 34

I. RÉSZ

Isten örök teremtés- és üdvösségterve

1. fejezet: A háromszemélyű egy Isten

1. Isten mivolta és tulajdonságai 36
2. A Szentháromság 44

2. fejezet: A teremtés- és üdvösségterv

1. A teremtésterv 51
2. Az üdvösségterv 57

II. RÉSZ

Az üdvösségterv megvalósítása

1. fejezet: A megváltás szükségessége: eredeti bűn

1. Az eredeti szentség 62
2. Az ősbűn 64
3. Az eredeti bűn 66

2. fejezet: A megváltás

Lap
1. A Megváltó 71
2. A Megváltó Anyja 80
3. A megváltás műve 87
4. A föltámadott Megváltó 91

III. RÉSZ

A megváltás alkalmazása (megszentelés)

1. fejezet: A megszentelő Isten

1. A Szentlélek 96
2. Krisztus és a Szentlélek 97
3. A Szentlélek az emberben 101

2. fejezet: A szent és megszentelő közösség (Egyház)

A szent és megszentelő közösség (Egyház) .. 111

3. fejezet: A megszentelő eszközök (szentségek)

1. A szentségek általában 121
2. A keresztség és bérmálás 130
3. A legméltóságosabb Oltáriszentség 139
4. A bűnbánat szentsége 151
5. Az egyházi rend 156
6. A házasság 160
7. Az utolsókenet szentsége 165

4. fejezet: A beteljesedés (végső dolgok)

1. A halál és különítélet 168
2. Az örök halál 169
3. Az örök élet 171
4. A világítélet 175

Lap

Rövid összefoglalás 181

Függelék

1. Az Isten-bizonyítékok 196
2. A hitvallások 198
3. Isten kegyelmének magasztalása (Ef. 1, 3-14) 202
4. Teremtéstörténet, bűnbeesés, ősevangélium 203
5. Alexandriai Szent Cirillnek Szent János evangéliumához írt magyarázatából..... 214
6. Ókeresztény átváltoztatási ima 218
7. Az egyetemes egyházi zsinatok 220

Útmutatás a további tanuláshoz 222

A használt szentírási könyvek rövid jelzése:

Móz. I. = Mózes első könyve vagy Genezis.
Móz. II. = Mózes második könyve vagy Exodus.
Zsolt. = Zsoltárok könyve.
Iz. = Izaiás próféta könyve.
Makk. II. = Makkabeusok II. könyve.
Máté = Szent Máté evangéliuma.
Márk = Szent Márk evangéliuma.
Luk. = Szent Lukács evangéliuma.
Ján. = Szent János evangéliuma.
Csel. = Az apostolok cselekedeteinek könyve.
Róm. = Szent Pál apostol levele a rómaiakhoz.
Kor. I. = Szent Pál apostol első levele a korintusiakhoz.
Kor. II. = Szent Pál apostol második levele a korintusiakhoz.
Gal. = Szent Pál apostol levele a galatákhoz.
Ef. = Szent Pál apostol levele az efezusiakhoz.
Fil. = Szent Pál apostol levele a filippiekhez.
Kol. = Szent Pál apostol levele a kolosszeiekhez.
Tessz. II. = Szent Pál apostol második levele a tesszalonikaiakhoz.
Tim. I. = Szent Pál apostol első levele Timóteushoz
Tim. II. = Szent Pál apostol második levele Timóteushoz.
Tit. = Szent Pál apostol levele Titushoz.
Zsid. = Szent Pál apostol levele a zsidókhoz.
Jak. = Szent Jakab apostol levele.
Pét. I. = Szent Péter apostol első levele.
Pét. II. = Szent Péter apostol második levele.
Ján. I. = Szent János apostol első levele.
Jud. = Szent Judás apostol levele.
Jel. = Szent János apostol Jelenéseinek könyve.

A szövegben található zárójelbe tett számok a függelékre utalnak.

A KATOLIKUS HIT

1. A vallás

A vallás[1] az ember Istenhez való viszonyának tevékeny megvalósulása. (1)

A vallás magában foglalja először az Istenre, valamint Istennek és a teremtett világnak kölcsönös viszonyára vonatkozó igazságok megismerését (= hit ; lásd a köv. fejezetet); másodszor Isten elismerését a gyakorlati tisztelet által[2]; harmadszor azt a készséget, hogy életünket Istenre irányítjuk. Ez a három dolog szoros összefüggésben van egymással annyira, hogy az igazság megismerése a gyakorlati magatartás zsinórmértéke. Az embernek először életcélját s ezzel életfeladatát kell világosan és félreérthetetlenül megismernie, mielőtt nekik szentelhetné magát. A cél világos megismerése első föltétele minden tettrekész, férfias cselekvés-

[1] A «vallás» szó a szláv eredetű «vall» igének származéka. Latinul «religio». Ennek eredete bizonytalan ; egyesek a «relegere» = újra olvasni, megfontolni, mások pedig a «religare» = összekötni igéből származtatják.

[2] Ezzel még semmit sem mondottunk arra vonatkozólag, vajjon ez az istentisztelet pusztán benső-e, vagy külsőleg is meg kell-e nyilatkoznia. Itt nem volna helyén való a külső kultusznak, — amelyre isteni rendelkezés folytán valóban kötelezve vagyunk — szükségességét hosszasabban tárgyalni. Röviden csak annyit jegyzünk meg, hogy ez már az ember szellemi-*testi* természetéből is következik (lásd 123. és 128. sk. lapot), azután pedig az ezzel összefüggő társas jellegéből, a közösségre irányítottságából vallási téren is. Az emberi közösség is köteles az istentiszteletre. Minden pusztán benső cselekedet ellenben nélkülözi a társasági jelleget.

nek. Ebből következik, hogy az igazság megismerését mindig életértékek telítik, a gyakorlati élet viszont az igazság mély forrásaiból táplálkozik.

A vallás tehát az ember *egész* életét, annak minden rétegét átformáló és alakító erőnek bizonyul s így mindent és mindenkit Istenre, mint végső célra, a valóságnak megfelelően irányít. A vallás tanának e szerint magában kell foglalnia: a hittant, az erkölcstant és az istentiszteletről szóló tant.

Ebben a munkában a hittant, vagyis a katolikus Egyház birtokában lévő igazságokat tárgyaljuk. Az erkölcstannal és az Isten méltó tiszteletéről szóló tannal itt nem foglalkozunk. Legföljebb azokat az érintkezési pontokat jelöljük meg, melyeknél fogva őket az egész egységébe bele kell illeszteni.

2. *A kinyilatkoztatás és a hit*

A keresztény-katolikus vallás azt kívánja, hogy kinyilatkoztatottnak tartsuk. Igazságait nem az ész természetes világával ismerhetjük meg,[1] hanem csak az isteni kinyilatkoztatás révén férhetünk hozzájuk. Ez a kinyilatkozta-

[1] Ezzel nem akarjuk tagadni, hogy a kereszténységnek a kinyilatkoztatásból merített igazságai között olyanok is vannak, amelyekre az értelem is eljuthatott volna (pl. a lélek halhatatlansága). Ezekre vonatkozólag, mint a vatikáni zsinat mondja, a kinyilatkoztatás erkölcsileg szükséges, hogy így őket «mindenki könnyen, biztosan és tévedés hozzákeverése nélkül megismerhesse». A kereszténység hitigazságainak kincsesházát alkotó igazságok tulajdonképpeni veleje teljesen meghaladja az ember megismerő képességét, csak isteni kinyilatkoztatás közölheti velünk s ezért Isten tanubizonysága miatt kell őket hinnünk.

tás a régi időkben Isten ösztönzésére és megbízásából beszélő emberek útján («próféták = görög szó: «hirdető», t. i. az isteni akarat hirdetője) történt.[1] De mindez csak előkészület volt. A szoros értelemben vett isteni kinyilatkoztatást Jézus Krisztus hozta. Az ószövetségi próféták és pátriárkák működésének csak az volt a rendeltetése, hogy Krisztushoz vezessen. Krisztus számtalan csodájával, kiváltkép föltámadásával megmutatta, hogy Isten küldötte azért, hogy az embereknek az igazságot meghozza. Sőt, saját tanubizonysága szerint Ő Istennek emberré lett Fia (lásd 72. skk. lap) és a megtestesült igazság: «Én vagyok . . . az igazság» (Ján. 14, 6). Ő Istennek és az isteni igazságnak megjelenése emberi testben. Ő *az* isteni kinyilatkoztatás. Erre a kinyilatkoztatásra az ember válasza a hit. A hit tulajdonképpeni magva tehát Krisztus igenlése, Krisztus elfogadása. Mint ilyen, a hit lelki kapcsolat Krisztussal. «Krisztus lakik a hit által szívetekben», mondja Szent Pál (Ef. 3, 17). Az Üdvözítő a benne való hitet, mint valami lelki szemlélést, maga hasonlítja össze a rézkígyó szemlélésével a pusztában, ami a zsidókat meg tudta szabadítani a testi haláltól (Ján. 3, 14—18). E lelki kapcsolat révén az ember az örök életet meríti Krisztus-

[1] A katolikus tanítás szerint Isten már az első embernek is adott kinyilatkoztatást («őskinyilatkoztatás»). Általános teológiai vélemény szerint már ez is tartalmazott valamit a Szentháromságról és a megtestesülésről (v. ö. 66. lapot és a 211. lapon a 4. függelék 3. pontját). Ezek az igazságok részben emberi hagyomány útján állandóan megmaradtak és majdnem minden nép mitoszaiban, jóllehet sok tévedéssel keverve, megtalálhatók. (Erre vonatkozólag számos bizonyíték található Willmann Ottó «Geschichte des Idealismus» című munkájának I. kötetében, II. kiadás, Braunschweig, 1907.)

ból (Ján. 5, 24; 20, 31 stb.).[1] «Hinni» tehát annyit tesz, mint életteltelje, életetadó érintkezésbe jutni Krisztussal, az Isten Fiával, aki a fénynek és életnek teljességével árasztja el lelkünket. A hit önátadás Krisztussal szemben, tehát — mint az egész embernek önátadása az Isten megtestesült Fiával szemben — erkölcsi cselekedet. Hinni benső gazdagodást, sajátmagunk és életünk céljának világos megismerését jelenti.

Természetesen az isteni igazságot az emberek emberi módon fogadják be, tehát annak emberi fogalmak és szavak mezébe kell öltöznie. Ebből nyilvánvaló a hit megszövegezésének (hitvallásnak) jelentősége (dogma = megszövegezett hitigazság, «hittétel») és annak szükségessége, hogy a hitvallás megfelelő megőrzéséről gondoskodás történjék. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy egy hittétel sem öleli föl tökéletesen a benne kifejezett természetfölötti valóságot (a «hittitkot»). Az isteni igazság szeretetének vágyából, hogy a dogmát mind jobban és jobban magunkévá tegyük, valamint abból a kívánságból, hogy a különböző hittételeket rendszerbe foglaljuk s így tanításra alkalmasakká tegyük, fejlődött ki a hittudomány[2] (v. ö. a 47. lapon a 2 jegyzetet).

Minthogy mind a természetnek, mind a ki-

[1] A figyelmes olvasóban itt a következő nehézség keletkezhetik: Ha már a hit maga ilyen életetközlő kapcsolat Krisztussal, mire valók akkor még a szentségek, különösen a keresztség és az Oltáriszentség? Ezt a nehézséget később a 127. sk. lapon megoldjuk.

[2] A hittételek hittudományi földolgozásában bizonyos fokig szabad teret enged az Egyház s ez módot ad különböző fölfogásokra is. Ezért különböző teológiai rendszerek vannak, melyek azonban magukat a hittételeket érintetlenül hagyják.

nyilatkoztatásnak ugyanaz az Isten a szerzője, a hit és a tudomány egymással sohasem lehetnek ellentétben. Múló feszültség azonban támadhat közöttük: vagy azért, mert egyesek hittételnek mondják azt, ami valójában nem az, vagy pedig azért — s ez a gyakoribb eset —, mert tudományos megállapításnak tartanak olyant, ami alaposabb vizsgálódás után tévedésnek bizonyul. Az ember nagyon hajlik arra, hogy bizonyos tényekből messzemenő következtetéseket vonjon le, mint pl. annak alapján, hogy a szellemi működés a test állapotaitól függ, tagadják a lélek szabadságát és szellem-voltát, pedig ezt a lelkiismeretes kutató előtt legalább is ugyanannyi megfigyelt tény bizonyossá teszi. Ezért a dogma arra serkent, hogy vizsgálódásunk minden irányban kiterjedjen.

3. *Az Egyház tanítóhivatala*

Krisztus föltámadása és mennybemenetele után elhagyta a földet. Művének folytatását az «Egyház»[1]-ra bízta. De nem csupán holt, írott betűt akart hagyni számunkra, hanem élő, minden körülményhez és szükséglethez alkalmazkodó tanítóhivatalt is. Mindig a kimondott

[1] Az «egyház» szó eredeti alakja «*id-ház», azaz szentház. Az id-házból lett hangfejlődéssel igy-ház s ebből a mai egyház. (Lásd Gombocz—Melich: Magyar etymológiai szótár, I. 1494.) Azért szentház, mert Isten háza, az istentisztelet részére szánt hely. A német «Kirche» szó a görög «Kyriaké»-ból származik. Ez viszont a «Kyrios» = «úr» szóból. A Kirche szó tehát annyit jelent, mint az Úré (t. i. az Úr háza). A templomépületről a közösségre vitték át ezt a szót. A görög ekklesia (latinul: ecclesia) szó, amely a román nyelvekben (église) és a magyar protestánsoknál (eklézsia) vált honossá, éppen fordítva először a «gyülekezetet, községet» jelenti s ebből származik a templom megjelölése.

szó volt a tulajdonképpeni életetfakasztó, szíveket megnyerő erő az emberiség számára. A szájhagyományt és a szóbeli tanítást sohasem pótolhatja az írás. Ehhez az emberi szükséglethez alkalmazkodott Krisztus. Először egy csoport férfiút választott ki, akiket az egész világ tanításával bízott meg (az apostolok), s ezeknek hivatalukban utódokat is rendelt (a püspökök). Azután az egyik apostolnak, Szent Péternek, elsőséget adott s az ő utódja isteni rendelkezés folytán a pápa.

1. Húsvét napján megjelent Jézus az utolsó vacsora termében összegyűlt apostoloknak s így szólt hozzájuk: «Békesség nektek! Amint engem küldött az Atya, én is úgy küldelek titeket». E szavak után rájuk lehelt és mondá: «Vegyétek a Szentlelket. Akinek megbocsátjátok bűneiket, megbocsáttatnak nekik; és akiknek megtartjátok, meg vannak tartva» (Ján. 20, 21—23). Az Üdvözítő tehát továbbadja az apostoloknak a mennyei Atyától az emberek tanítására és megszentelésére nyert hatalmat. Fokozottabb ünnepiességgel tette ezt röviddel mennybemenetele előtt. Tanítványaihoz lépett és «szóla nekik, mondván: Minden hatalom nekem adatott mennyben és a földön. Elmenvén tehát tanítsatok minden népet, megkeresztelvén őket az Atya és Fiú és Szentlélek nevében (nevére); tanítván őket megtartani mind, amiket parancsoltam nektek. És íme én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig» (Máté 28, 18—20). Föltámadása után Krisztus átvette az uralmat az egész világ fölött. E teljes hatalmánál fogva küldi most tanítványait, s mintegy továbbadja nekik Istentől kapott külde-

tését.[1] Lukácsnál (10, 16) ezt olvassuk: «Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg».

Már abból a vigasztaló ígéretből, mellyel Krisztus tanítványait biztosította: «Ime én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig» következik, hogy e küldetést minden időre értette, az apostoloknak tehát utódokkal is kellett bírniok. Minden időben vannak, akik számára Krisztus megbízásából az Isten igéjét hirdetni s a szentségeket ki kell szolgáltatni. Ezenkívül azonban az is bizonyos, hogy az apostolok valóban kijelölték utódaikat. Eleinte, amíg a tőlük alapított egyházközségekben személyesen gyakorolták a legfőbb vezetést, a a «vének» egy csoportját («vének», görögül presbyteroi, ebből lett a német Priester szó) bízták meg a kormányzással. Néha «felügyelők»-nek, episcopoi, püspököknek is nevezték őket. Kezdetben tehát a püspök és pap szót minden megkülönböztetés nélkül egyformán használták. Midőn Szent Pál fogságba jutása előtt Jeruzsálembe utazott, Miletusban partra szállt. Mivel nem volt ideje Efezusba menni, ahol tőle alapított egyházközség virágzott, «elhívatta (az efezusi) Egyház véneit (preszbitereit)» s beszédet intézett hozzájuk, melyben többek között a következőket mondotta nekik: «Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra, melybe a Szentlélek titeket püspököknek (felügyelőknek) helyezett, hogy kormányozzátok az Istennek Egyházát» (Csel. 20, 17 és 28). Lassankint azonban az apostolok egyeseket különös felügyeleti

[1] Krisztus tehát a maga hármas hatalmát ruházta át apostolaira: a tanítói, kormányzói és papi hatalmat.

hatalommal ruháztak föl. Igy rendelte Szt. Pál Titust Kréta, Timóteust pedig Efezus püspökévé. Timóteust inti: «Éppen ezért figyelmeztetlek, szítsd fel magadban az Isten kegyelmét, mely kezem rádtétele folytán benned vagyon» (Tim. II. 1, 6); viselkedésére vonatkozólag meg utasításokat ad neki: «A tisztüket jól végző preszbiterek kétszeres megtiszteltetésre tartassanak méltóknak, főképpen azok, akik igehirdetéssel s tanítással foglalkoznak ... Preszbiter ellen ne fogadj el vádat, csak két vagy három tanu bizonyságára. A vétkeseket valamennyiük előtt fedd meg, hogy a többiek is elrettenjenek. Kérve kérlek az Istenre, Krisztus Jézusra, a választott angyalokra, tartsd meg ezt előítélet nélkül, s ne cselekedj semmit sem részrehajlásból. Kezedet elhamarkodva fel ne tedd senkire, hogy ne legyen részed idegen bűnökben. Magadat őrizd meg tisztán» (Tim. I. 5, 17—22). Timóteus tehát kézrátétel által kapta hivatalát Szent Páltól. Viszont neki meg rá kell tennie kezét azokra, akik fölött fölügyeleti joggal bír s akikért felelősséggel tartozik. Hasonlókép olvashatjuk a Titushoz írt levélben: «Azért hagytalak Kréta szigetén, hogy ami hátramaradt, elintézd, s városról városra preszbitereket (véneket) rendelj, amint meghagytam neked» (Tit. 1, 5).

A Szentírásban «az Úr testvérének» mondott ifjabb Szent Jakab (lásd 81. lap) Jeruzsálemnek valóságos püspöke volt.[1]

Antiochiai Szent Ignác vértanu († 107-ben

[1] Diákonusokról (szerpapokról) többször is történik említés Szent Pál leveleiben (pl. Fil. 1, 1; Tim. I. 3, 8—10, 12. sk.).

Rómában) korában, aki csodálatos szépségű leveleket hagyott reánk, már teljesen kialakult az egyértelmű hivatali megjelölésekkel meghatározott «hierarchia».[1] Egyebek között azt írja Szent Ignác, hogy ott, ahol nincsen püspök, nincsenek papok és diákonusok,[2] nem is lehet egyházról beszélni (a trallesi egyházhoz írt levél 3, 1). «Mindnyájan engedelmeskedjetek a püspöknek, miként Jézus Krisztus az Atyának, és a papoknak, mint az apostoloknak; a szerpapokat pedig tiszteljétek mint Isten rendelkezését» (a szmirnaiakhoz írt levél 8, 1). «Életemet áldozom azokért, akik a püspöknek, papoknak, diákonusoknak alávetik magukat» (Polikárphoz írt levél 6, 1). Ebből következik, hogy a püspökök az apostolok törvényes utódai, a papok pedig a püspökök helyettesei és segítőtársai. Az apostoloktól kezdve egészen a mi mostani püspökeinkig szakadatlanul megvan a kézrátétel összekötő kapcsa. Ez biztosítja a jogutódlást (successio). Az apostoli jogfolytonosság viszont az apostoli tekintély és tanítás közvetítője.

2. Apostolai közül azután egynek, Szent Péternek, különleges s már előbb megígért elsőséget, primátust[3] adott az Üdvözítő. Az ígéret Fülöp Cezareájában történt. Krisztus kérdezte tanítványaitól: «Kinek tartják az emberek az Emberfiát?» Ezt válaszolták: «Némelyek Ke-

[1] A «hierarchia» görög szó, jelentése: «szent uralom, szent kormányzás».

[2] Az alszerpapságot (szubdiakonátust) és a kisebb rendeket az általánosabb fölfogás szerint később alapította az Egyház, ezért nem is szentségek (lásd 157. sk. lap).

[3] Latinul: «primus» = az első. Ebből «primatus» = elsőség, főség.

resztelő Jánosnak, mások Illésnek, mások pedig Jeremiásnak, vagy egynek a próféták közül». Ő kérdezé tőlük: «Hát ti kinek mondotok engem?» Ekkor Szent Péter apostoltársainak nevében felelé: «Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia». Mire Jézus így szólt hozzá: «Boldog vagy Simon, Jónás Fia! mert nem a test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én Atyám, ki mennyekben vagyon». És Szent Péter nyilatkozatára: «Te vagy a Krisztus», e szavakkal válaszol a Megváltó: «Én is mondom tehát neked, hogy te Péter (kephas = kőszikla, kőszál) vagy, és erre a kősziklára fogom építeni Egyházamat, és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. És neked adom a mennyek országa kulcsait. És amit megkötendesz a földön, meg lészen kötve mennyekben is, és amit feloldandasz a földön, fel lészen oldva mennyekben is» (Máté 16, 13—19). Hármas képben kap Péter a primátus elnyerésére ígéretet. Először: ő a sziklaalap, amely minden időkre megdönthetetlen biztosságot ad a keresztény közösségnek. Másodszor: ő az Egyházban az úr (a kulcsok a teljes hatalom jelképei). Harmadszor: megkapja a kötő és oldó hatalmat, vagyis a hatalmat arra, hogy a hívek bűneit Isten helyett megbocsássa vagy megtartsa, kötelezettséget rójon rájuk vagy alóla fölmentse őket. Ugyanazt a hatalmat tehát, melyet Krisztus az apostolok testületének adott, most Péter személyére is átruházza. Péter tehát egyesíti magában az apostolok testületének teljes hatalmát. Maga a «Péter» név is, amely az első keresztényeknél már nagyon gyakori volt, egyébként pedig sehol másutt nem fordul elő személynév-

ként, állandóan figyelmeztet erre az alapvető eseményre.

Az utolsó vacsorán azután még egyszer megígéri az Üdvözítő Péternek különösen a csalatkozhatatlan hitbeli szilárdságot és a tanítói tekintélyt: «Simon, Simon! íme a sátán kikért titeket magának, hogy megrostáljon, mint a búzát; de én könyörögtem érted, hogy meg ne fogyatkozzék hited, és te egykoron megtérvén, megerősítsd testvéreidet» (Luk. 22, 31 sk.).

Amit Krisztus Szent Péternek megígért, föltámadása után meg is adta neki. A második csodálatos halfogás után a Genezáreth tavánál a háromszoros megtagadás jóvátétele végett a szeretet hármas megvallását kívánta Krisztus Pétertől: «Igen, Uram! te tudod, hogy szeretlek téged». Erre a háromszoros vallomásra feleli neki az Üdvözítő: «Legeltesd az én bárányaimat, legeltesd az én juhaimat». Péter tehát megkapta a pásztori hatalmat Krisztus egész nyája fölött, az egésznek és mindegyik tagjának vezére lesz (Ján. 21, 15—17).

Valóban, Szent Péter hamarosan gyakorolja is ezt a reáruházott elsőséget (primátust). Köréje gyűlnek ismét össze a Mesterük megfeszítése után megijedt és elszéledt tanítványok; ő vezeti Mátyás apostol választását, valamint az apostoli zsinatot Jeruzsálemben. Ő mondja az első pünkösdi beszédet és ő veszi föl az Egyházba a pogány Kornéliust. Szent Pál, akit maga Krisztus hívott meg apostolul, külön Jeruzsálembe utazik, «hogy Pétert lássa», és 15 napig marad nála (Gal. 1, 18). Midőn Péter — bár elvben elismerte, hogy a pogányoknak megkeresztelkedésükkor nem kell Mózes tör-

vényét elfogadniok — néhány zsidóból lett kereszténytől keltett aggodalom miatt a pogányokból lett keresztények asztalközösségétől Antiochiában visszavonult, oly nagy a tekintélye, hogy viselkedésével az evangéliumot fenyegető súlyos veszedelmet idézett elő. Ezért Pál szemrehányásokat tesz neki. Péter hallgatott rá és gyakorlati magatartásában is alkalmazkodott saját elvi döntéséhez (Gal. 2, 12—14).

Az Egyházat Krisztus minden idők számára egészen a világ végéig alapította, hogy az Ő küldetését a világ végéig folytassa; ezért szükséges, hogy az Egyház szikla-alapja is, melyre épült, állandó legyen. Csak azt kérdezhetjük, kicsoda Péter utódja a primátusban (a főségben)? Először is bizonyos, hogy a legrégibb időktől kezdve csak a római Egyház követelte magának az elsőséget. Mégpedig kezdettől fogva Róma püspökei annak a ténynek alapján tartottak erre igényt, hogy Szent Péter Róma püspökeként halt meg és így ők a római püspöki széken Péter utódai.[1] Csak a XI. században kívánták először a konstantinápolyi pátriárkák a maguk számára a primátust (főséget) mondván, hogy az Új-Róma (Konstantinápoly) a Régi-Róma helyébe lépett. Mint annyiszor a történelemben, akkor is az a törekvés érvényesült, hogy az Egyház sorsát politikai eseményektől tegyék függővé, ennek a törekvésnek azonban a Szentlélek segítségével mindig teljes határozottsággal ellenszegült az Egyház. A római püspökök sikeresen megvéd-

[1] Az a tény, hogy Szent Péter Rómában halt meg s ott temették el — amit egykor igen hevesen tagadtak a pápaság ellenségei — ma már minden kétségen fölül van. (V. ö. egyebek között a protestáns Lietzmann Hans kutatásait.)

ték jogi helyzetüket arra utalva, hogy Róma nem mint a birodalom fővárosa,[1] hanem mint Szent Péter püspöki székhelye részesült a primátus rangjának kitüntetésében.

A primátus gyakorlásának bizonyítékai a legrégibb időkig nyúlnak vissza. Már 96-ban — tehát még Szent János apostol életében — Kelemen pápa tekintélyt parancsoló levelet írt a korintusi egyházközséghez, ahol zavarok keletkeztek. Ebben a levélben a következőket olvassuk: «Ha valaki nem engedelmeskednék azoknak a szavaknak, melyeket Krisztus általunk mond, tudja meg, hogy súlyos bűnt követ el és nagy veszélynek teszi ki magát» (59, 1). Szent Ignác vértanu, antiochiai püspök, akit már föntebb idéztünk, egyházmegyéjét a római egyházközségnek ajánlja, s erről nagy tisztelettel mondja, hogy «a szeretet elöljárója» (a rómaiakhoz írt levél eleje). «Szeretet»-en itt nyilvánvalóan mindazt az újat érti, ami Krisztus szeretetével a világba lépett és a kereszténység lényegét teszi» (J. Thiele). Sok más kijelentést mellőzünk, minthogy nem hitvédelmet, hanem dogmatikát szándékozunk írni; csak még Szent Irénnek egyik fontos bizonyítékát említjük meg. Szent Irén az apostoloktól egészen a maga idejéig hagyomány útján tovább adott tanítást akarja kifejteni. E végett már magában véve is tanácsosnak tartja, hogy minden egyes

[1] Ez természetesen nem zárja ki, hogy a Gondviselés különleges intézkedése folytán a világ fővárosa lett az Egyház közép- és kisugárzó pontja. Viszont minden bizonnyal az is Isten akarata volt, hogy a császár székhelye s ezzel a politika súlypontja később Keletre tolódott át, aminek következtében a pápaság független *lelki* érvényesüléshez jutott az egész világ fölött.

Egyházban a püspökök jogutódlása (lásd 19. lap.) az apostolokig visszavezettessék. Mivel azonban ez nagyon hosszadalmas volna, csak a római Egyházra vonatkozólag akarja ezt elvégezni. Ez teljesen elegendő is. Hiszen «vele (a római Egyházzal), ennek kimagasló elsősége miatt, minden Egyháznak meg kell egyeznie» (Adv. haereses III. 3, 2).

Péternek és utódainak elsősége nemcsak tiszteletbeli elsőbbségnek, hanem valóságos «joghatósági főség»-nek, vagyis az egész Egyházra kiterjedő közvetlen, valóban püspöki, *minden* tagot engedelmességre kötelező hatalomnak is bizonyul, mely mindarra kiterjed, ami az egész Egyház kormányzásához szükséges (vatikáni zsinat).

4. A tévedhetetlenség

Krisztus tehát a végett alapította az Egyház tanítóhivatalát, hogy Krisztus küldetését folytatva az idők végezetéig minden embert biztosan és megbízhatóan elvezessen a kinyilatkoztatott igazságra s ezt az igazságot mint drága kincset csorbítatlanul s hamisítatlanul megőrizze. Már ebből is láthatjuk, hogy ez a tanítóhivatal céltalan lenne, ha tévedhetne, ha az ember nem bízhatna föltétlenül abban, hogy benne Krisztus, az igazság tanítómestere lép elénk. Más szóval: az Egyház tanítóhivatalának a *tévedhetetlenség* ajándékával fölruházottnak kell lennie. Valóban, maga az Üdvözítő meg is ígérte ezt tanítványaiban Egyházának. Mint Szent János megőrizte számunkra, sokszor megígéri az Egyháznak a Szentlelket, mégpedig mint az igazság Lelkét. Leginkább az utolsó

vacsorán mondott búcsúbeszédjében találhatók ezek az ígéretek. Azt mondja pl. a Megváltó: «Még sok mondani valóm volna nektek, de most nem vagytok hozzá elég erősek. Mikor pedig eljövendő, az igazságnak Lelke, ő majd eligazít titeket minden igazságban» (Ján. 16, 12 sk.). Ugyanerre a gondolatra tereli figyelmünket az a tény is, hogy az Üdvözítő, amikor tanítványait elküldötte: «tanítsatok minden népet», a maga segítségét (velük létét) is megígérte nekik «a világ végezetéig» (Máté 28, 20; lásd 16. lap). Ezért nevezi Szent Pál az Egyházat «az igazság oszlopának és szilárd alapjának» (Tim. I. 3, 15). Teljesen nyilvánvaló a tévedhetetlenség ígérete Krisztus ama szavaiból is, melyekkel Szent Péternek a primátus átruházását megígéri. Péter a sziklaalap, melyen a pokol kapui nem vesznek erőt, Krisztus imádkozik érte, hogy hite meg ne inogjon s hogy ő viszont testvéreit megerősítse (lásd 21. lap): ezekben a szavakban Péter tévedhetetlensége eléggé érthetően tárul elénk. De ezt a kiváltságot Szent Péter nemcsak saját élete, hanem az idők végéig, tehát utódai részére is megkapta. A római pápa főségének bizonyítására fölhozott érvek (v. ö. különösen Szent Irén tanuságát) az Egyház, nevezetesen a római Egyház tévedhetetlenségének hitét is igazolják. A vatikáni zsinat tehát tulajdonképpen semmi újat sem mondott ki, midőn a pápa tévedhetetlenségét hitigazságként kijelentette.

Az Egyház természetesen meghatározott célra kapta a tévedhetetlenséget. Ebből a célból egyúttal a tévedhetetlenség határai is megállapíthatók. Csak a hitbeli és erkölcsi tanítások kér-

déseiben érvényesül. Az Egyháznak ugyanis az a hivatása, hogy Jézus tanítását hűen magyarázza és minden tévedéstől mentesen megőrizze (vatikáni zsinat). Pusztán természetes kérdések eldöntésére nem kapott tévedhetetlenséget.[1] Azzal, hogy az Egyház hivatásszerű föladata Krisztus tanítását, tehát a kinyilatkoztatást magyarázni, a hittanításban bizonyos haladásnak és fejlődésnek lehetősége is adva van. A kinyilatkoztatás ugyan mint kerek egész Krisztussal[2] befejeződött, merőben új dolgok már nem gazdagítják, új dogmák, új hittételek nem keletkeznek. A kinyilatkoztatás egyes igazságai azonban nem minden időben jutnak ugyanoly módon az emberek tudatába. Ezért van az, hogy azt, amit ugyan mindig mintegy hallgatólagosan hittünk, csak meghatározott időben ismerjük meg világosan s az egyházi tanítóhivatal is csak akkor hirdeti ki a kinyilatkoztatás forrásaiban (e fejezet 5. pontja) bennfoglalt hitigazságként (v. ö. 28. lap).

Az egyházi tanítóhivatal kétféle alakban jelentkezik: mint rendes és mint rendkívüli tanítóhivatal. Rendes tanítóhivatali ténykedésről akkor van szó, mikor valamely tanítást az

[1] Tehát az Istentől kijelölt határok túllépésével történt, midőn az indexkongregáció (nem a pápa [lásd 28. lapon az 1. jegyzetet]) Galileinek a föld nap körüli forgásáról szóló tanítását, mint a hittel ellenkezőt elvetette (1615—16). A döntés a Szentírás téves magyarázatán alapult (lásd 31. sk. lap).

[2] Pontosabban szólva: az utolsó apostol halálával. Ezeket választotta ki ugyanis Krisztus arra, hogy kinyilatkoztatását az egész emberiség számára közvetítsék. Még Szent Pál (néhány évvel Krisztus föltámadása után) és Szent János Patmoson (96 körül) kapott minden ember részére szóló kinyilatkoztatásokat. Istennek minden egyes későbbi emberhez intézett közlése csak ú. n. «magánkinyilatkoztatás»; ennek elfogadására csak az van kötelezve, akinek szól.

egész Egyház mint isteni kinyilatkoztatást hirdeti. Ha tehát a földkerekségén szétszórtan élő püspökök egyetemessége[1] valamit isteni kinyilatkoztatásként tanít, vagy pedig ha valamely általános szokásból, valamely általánosan használt imaszövegből s hasonlókból, leginkább pedig a liturgia ünnepléséből az egyetemes Egyház hite szól hozzánk, az valóságos hitigazság. Aki az Egyházban valamely hitigazságról általánosan uralkodó fölfogásnak ellentmond, az eltért a hittől. A vatikáni zsinat (1870), korábban pedig már IX. Pius (1863) elismeri, hogy a rendes tanítóhivatal tanításai valóságos és igazi hittétel jellegűek. Ilyen tanításra példaként talán Szűz Mária mennybemenetelét említhetjük (lásd 83. lap).

Az egyházi tanítóhivatal e rendes működése mellé két rendkívüli sorakozik : 1. *az egyetemes zsinat* (a pápával egyetértésben). Pl. a pápa tévedhetetlenségét az egyetemes vatikáni zsinat mondotta ki 1870-ben ; ezen a pápa kifejezetten került minden ráhatást, mellyel a zsinati atyákat befolyásolhatta volna. 2. *A pápa*, midőn a kereszténység legfőbb tanítójának minőségében valamely a hithez vagy erkölcshöz tartozó, az egyetemes Egyházra kötelező döntést hoz («Szent Péter székéből» = ex cathedra). A katolikusok tehát egy embernek sem tulajdonítanak mindentudást és személyi tévedhetetlenséget vagy éppen bűntelenséget, hanem bíznak az Egyházban élő Szentlélekben, hogy az Krisztus földi helytartóját segíti, midőn a

[1] Természetes, hogy ezt az egyetemességet nem szünteti meg, ha egyik vagy másik püspök a tanításban eltér.

kinyilatkoztatott hit- és erkölcsi tanítást ünnepélyesen magyarázza.[1] Az ily módon kihirdetett dogmára példa Szűz Mária szeplőtelen fogantatása. A földkerekség püspökeinek megkérdezése után 1854 december 8-án IX. Pius kinyilatkoztatott hitigazságnak jelentette ki, hogy Szűz Mária Krisztus érdemeire való tekintettel létezésének első pillanatától fogva az eredeti bűn minden szennyétől ment maradt (lásd 82. sk. lap).[2] Rendkívüli hittani döntéseket csak téves fölfogásokkal szemben vagy a hit egyéb veszélyei esetén hoz az Egyház. Aki a katolikus tanítás hiánytalan teljességét akarja elsajátítani, annak az egyetemes Egyházban élő hitből kell merítenie, az Egyházzal kell élnie, leginkább a liturgia ünneplésében.

[1] Minden más esetben, midőn a pápa — pl. körlevelével (encyclica) — legfőbb tanítói hivatalát gyakorolja a nélkül, hogy visszavonhatatlan érvényű («ex cathedra») döntés hozatalára vonatkozó szándékát kinyilvánítaná, nem tévedhetetlen. A római «kongregációk», vagyis a pápát az egyetemes Egyház vezetésében segítő felsőbb hivatalok, sem tévedhetetlenek. De ezeket a döntéseket is benső vallásos hozzájárulással kell elfogadnunk. «Ez a kötelezettség csak abban a nagyon ritka esetben szűnhetik meg, midőn valaki, aki az illető kérdésben saját véleményalkotásra hivatott, minden érvnek ismételt lelkiismeretes megvizsgálása után arra a meggyőződésre jut, hogy a döntés tévedésen alapszik.» (Diekamp.)

[2] A tévedhetetlenség elleni kifogásként gyakran fölhozzák I. Honorius pápa esetét (625—638). Honoriust a 6. egyetemes konstantinápolyi zsinat (681) mint tévtanítót elítélte. Valójában azonban ez az ítélet nem volt jogos és sohasem nyerte el egy pápa megerősítését sem (ami természetesen szükséges lett volna hozzá). Valójában Honorius hibázott ugyan azzal, hogy az akkori vitás kérdést (vajjon Krisztusban egy akarat van-e avagy kettő ; azt a tévtant, mely az előbbit állítja, «egyakaratt annak», görögül «monotheletismus»-nak nevezzük) könnyedén vette. («Hanyagságával a tévtant segítette» írja II. Leo. 682.) Irásaiból azonban látható, hogy ő maga igazhitű volt és semmiesetre sem hozott visszavonhatatlan érvényű, valóban téves hitbeli döntést.

Biztos tehát, hogy

az emberek számára közvetlen hitszabály az Egyház tévedhetetlen tanítóhivatala. Benne Krisztus szól hozzánk: «Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg» (Luk. 10, 16). Senki sem lehet közösségben Krisztussal, aki az Egyház tanítóhivatalának nem veti alá magát. Helyesebben: Aki az Egyház tanítóhivatalának alá veti magát, Krisztusnak veti magát alá.[1]

5. *A hit forrásai*

A kinyilatkoztatott igazság teljességét Krisztus az Egyházra bízta s ez azt a tévedhetetlen hittanítás eleven árama útján közli az emberekkel. E közlés módja különféle. A kinyilatkoztatott igazságok egy részét még maguk az apostolok vagy ezek tanítványai közvetlen isteni sugallatra leírták: ez a *Szentírás;* egy másik része csak szájhagyomány útján maradt reánk: ez a *szenthagyomány* (traditio). Mivel a későbbi századokban az Egyház tanítóhivatala a Szentírásból és a szenthagyományból — mely az egyházatyák munkáiban mintegy összesűrűsödött —, mint valami forrásból merített, ezt a kettőt, a Szentírást és szenthagyományt *hitforrásnak* is nevezzük. E hitforrások közül a szenthagyomány a régebbi. Már megvolt a hit, mielőtt még meglett volna a Szentírás, és már megvolt

[1] Abban is, aki jóhiszeműen a katolikus Egyház közösségén kívül él, meglehet az a készséges akarat, hogy aláveti magát annak a rendnek, melyet Isten a hitigazság hirdetésére vonatkozólag megállapított. Az ilyen ember ezáltal természetesen Krisztussal is közösségben van (v. ö. 118. lap).

a keresztény vallás, mielőtt még az Újszövetség bármely könyve is elkészült volna.[1] A hithez hasonlóan a hitforrások is az Egyházra vannak bízva; az Egyház ezeket a Szentlélek segítségével megőrzi, igazolja és tévedhetetlenül magyarázza.

1. A *Szentírás* az Egyház tanítása szerint sugalmazott[2] («inspirált», lat. «spirare» = fújni, lehelni, «inspirare» = belefú, belelehel), azaz a Szentlélek ösztönzésére és hatása alatt íródott. A vatikáni zsinat mondja: «Ha valaki a Szentírás könyveit teljes egészükben és minden részükkel együtt, miként azt a trienti szent zsinat megállapította, szent könyveknek el nem fogadja, avagy tagadja, hogy azok isteni sugalmazásra készültek, kiközösített legyen». Ezt a kifejezést «sugalmazott», már a Szentírás is használja, pl. Tim. II. 3, 16: «Minden Istentől sugalmazott írás hasznos a tanításra». A vatikáni zsinat kimondja, hogy a sugalmazás nemcsak tévedéstől megóvó segítség (assistentia), XIII. Leó pápa pedig 1893 november 18-án kiadott «Providentissimus» kezdetű körlevelében

---

[1] Az újszövetségi Szentírás legrégibb része, Szent Pálnak a tesszalonikaiakhoz írt első levele, körülbelül a Kr. u. 51. évből származik. Ebben az időben Szent Pál már gazdag missziós működésre tekinthetett vissza és más apostolok — például Szent Péter — már régóta prédikáltak Palesztinában és egyházközségeket alapítottak. A legrégibb evangélium — Szent Mátéé — valószínűleg szintén az ötvenes években keletkezett.

[2] A mostani magyar «sugalmaz» szó helyett, mely csak a mult század vége felé honosodott meg, régente a vele rokon «sugal» szót használták, melynek jelentése: rejtélyes, titkos módon, mintegy lassan súgva, vagy fülbe mondva közöl, tudat. Átvitt értelemben jelentése: szellemileg közöl, tudat. Előfordul pl. Káldi Bibliájában (Jób 13, 13): «Amit Isten sugal, azt követnünk kell . . .» (Lásd Czuczor—Fogarasi: A magyar nyelv szótára, V. kötet 913. hasáb.)

szabatosabban kifejti, hogy a sugalmazás Istennek tevőleges (pozitív) ráhatása a szentíró értelmére, akaratára és képzeletére, hogy az úgy írjon, amint Isten akarja. Nem jelent szószerinti tollbamondást (diktálást). Nem okvetlenül szükséges, hogy a sugalmazáshoz kinyilatkoztatás is kapcsolódjék. A leghelyesebb, ha a régi egyházatyák (Athenagoras a II., Nagy Szent Gergely a VI. században) és az őket követő Aquinói Szent Tamás († 1274) és XIII. Leó pápa szerint az Isten és az emberi író kölcsönös viszonyát az író és tolla (Nagy Szent Gergely) vagy a fuvolás és fuvolája (Athenagoras), általában a cselekvő és eszköze, bölcseleti nyelven kifejezve: a fő-ok (causa principalis) és eszköz-ok (causa instrumentalis) (Szent Tamás, XIII. Leó) viszonyához hasonlónak tekintjük. Ezért találjuk meg a Szentírásban — amely tehát egyszerre isteni és emberi mű — mindkét szerző, az Isten és az ember nyomait az utóbbinak egészen egyéni sajátosságaival együtt.

Természetesen minden rész, minden közölt esemény, minden kifejezett gondolat sugalmazott (vatikáni zsinat és XIII. Leó a «Providentissimus» kezdetű körlevelében). Ennélfogva a Szentírás föltétlenül (absolute : tehát nemcsak a hit- és erkölcstanba vágó dolgokban) tévedéstől mentes. Lehetetlen, hogy Isten tévedést tanítson. Mint minden írásnál, minden kijelentésnél, természetesen a Szentírásnál is ügyelni kell arra, mit is akar valójában mondani. Általában a Szentírás bizonyára nem akar tisztán természeti dolgokra, pl. történelemre vagy természettudományokra tanítani ; ily kérdésekben gyakran azoknak a fölfogásához alkalmazkodik,

akikhez szól. Igy pl. minden bizonyára senkinek sem jutna eszébe tévedésről vádolni azt a szónokot, aki beszédjét ilyeténképpen kezdené: «Ha, kedves keresztények, éjtszaka föltekintetek a csillagos égre, és látjátok ott a csillagokat a föld körül keringeni . . .» Hiszen sem a Ptolomaeus-, sem a Kopernikus-féle világrendszert nem akarja tanítani. Ezzel egyáltalán nem törődik. Természetesen a Szentírásnál is ügyelnünk kell a szerző szándékára. Igy majd a költői mezt is (mint pl. Jób könyvében) megkülönböztethetjük a történeti eseményektől.[1]

2. Keresztény *tradición* vagy *szenthagyományon* azokat a kinyilatkoztatott igazságokat értjük, amelyeket Krisztus és az apostolok hirdettek, de nem írtak le, akár írásba foglalták őket később, akár nem. A szenthagyomány először is a Szentírás *miatt* szükséges, még pedig mindenekelőtt annak igazolása végett — nélküle ugyanis azt sem tudnók, melyik könyv tartozik a Szentíráshoz s melyik nem —, továbbá a Szentírás magyarázása végett, aminek «tradicionális»-nak (hagyományszerűnek) kell lennie ; de természetesen a Szentírás magyarázatában lehetséges az állandó haladás. A szenthagyomány másodszor a Szentírás *mellett* is szükséges, mint önálló — mégpedig, miként föntebb mondottuk, mint régebbi — hitforrás, hiszen az apostolok nagyrészt nem írták le mind-

[1] Természetesen csak a Szentírás eredeti szövege sugalmazott, a fordítások nem. Az Egyházban századok óta használatos Vulgáta-fordítás annyiban «hiteles» (autentikus), amennyiben a dogmatikus igazságok tévedés nélkül meríthetők belőle. Az Egyház sohasem jelentette ki a «Vulgátát» hibanélkülinek és szívesen veszi, hogy manapság — nemzeti nyelven is — szabatosabb fordításokra törekednek.

azt, amit hirdettek. Igy pl. az Isten Anyja szeplőtelen fogantatásának döntő bizonyítása csak a szenthagyományból, nem pedig a Szentírásból meríthető (lásd 82. lap). A szenthagyomány alapjában véve nem más, mint az Egyház élő hite (lásd 29. lap).

6. *A hitvallások*

Ennek a befejező fejezetnek végén még röviden megemlítjük a legfontosabb hitvallásokat, amelyekben kezdettől fogva össze akarták foglalni a katolikus tanítás tartalmát. Legfontosabbak a következők :

1. Az apostoli hitvallás. Mai alakjában valószínűleg az V. századból származik. Megelőzte azonban egy régebbi alakja, amely nem nagyon tért el tőle s legalább is már 80—140 körül megvolt ; lényegében biztosan az apostolokig nyúlik vissza. Ezért ez a hitvallás méltán megérdemli a régtől fogva használatos apostoli elnevezést.

2. A niceai-konstantinápolyi hitvallás. A niceai (325) és konstantinápolyi (381) egyetemes zsinaton állították össze a Szentháromsággal kapcsolatos tévedések ellen. Ez a szentmise Credo-ja (hitvallása).

3. Az úgynevezett Szent Atanáz-féle hitvallás. Korábban Szent Atanáznak tulajdonították, azonban valószínűleg az V. vagy VI. században keletkezett Spanyolországban a Szentháromságra vonatkozó Priscillianus-féle († 385) tévedés ellen. A breviáriumban (papi zsolozsmában) imádkozzák.

Ezt a három hitvallást a Függelék-ben szószerint közöljük. (2)

A tárgyalás vázlata

A katolikus dogma megértéséhez fontos valamely középponti gondolat megragadása, amelyből aztán az egésznek összefüggése és értelme áttekinthető. Sailer János Mihály püspök (1751—1832) egyik írásában «a kereszténység lényegébe való középponti (centrális) beletekintés»-ről beszél, «amely a kereszténység kiáradó sugaraiból annak középpontjába belenéz és a középponttól minden irányba kitekint . . ., amely a kereszténység minden egyes tanításából az alaptanra visszanéz és az alaptanból . . . mindenegyes tanításba kifelénéz . . ., amely mindenegyes tanban meglátja a kereszténység középpontját, a középpontban pedig mindenegyes tanítást».[1] Ilyen formulát, amelybe ezt a «középponti belepillantást» belefoglalhatjuk, maga Szent Pál ad nekünk. A kolosszeiekhez írt levélben titokról beszél, «mely századok óta el volt rejtve, most azonban kinyilatkoztattatott az (Isten) szentjeinek», amelynek hirdetésével Isten megbízta Szent Pált. S ez a titok : «Krisztus bennetek van, ami a dicsőségnek a reménye». (Kol. 1, 26 sk.) Valamivel részletesebben fejti ki a kereszténység alapgondolatát az efezusiakhoz írt levél első fejezetében (1, 3—14), amelyben Isten és az Ő megváltó-munkájának dícséretét zengi. (3) Szent Pál három főgondolatot fejt ott ki :

Isten Krisztusban öröktől fogva kiválasztott bennünket gyermekeivé.

Isten az idők teljességében elküldötte a Meg-

[1] Widmertől kiadott munkái 1830—1846, 17. kötet, 6. lap.

váltót, aki véreontásával meghozta a bűn bocsánatát és a világmindenség középpontja lett.

Az örökségünkként kijelölt örök dicsőség zálogául a Szentlelket kaptuk.

Ennek alapján könyvünk tagozódása a következő :

1. *Isten örök teremtés- és üdvösségterve:*

Isten, Szentháromság, teremtés, üdvösségterv.

2. *Az üdvösségterv megvalósítása:*

Eredeti bűn és megváltás. Krisztus keresztáldozata.

3. *A megváltás alkalmazása:*

Krisztus és a Szentlélek, az Egyház mint Krisztus titokzatos teste, a szentségek.

Beteljesedés az örökkévalóságban.

I. RÉSZ

ISTEN ÖRÖK TEREMTÉS- ÉS ÜDVÖSSÉGTERVE

I. fejezet

A háromszemélyű egy Isten

1. Isten mivolta és tulajdonságai

A vatikáni zsinat a harmadik ülésen így foglalta össze röviden és világosan az Istenről szóló tant : «Az apostoli római katolikus Anyaszentegyház hiszi és vallja, hogy egy igaz és élő Isten van, aki a mennynek és földnek teremtője s ura, mindenható, örök, megmérhetetlen, fölfoghatatlan, akinek értelme, akarata és minden tökéletessége végtelen. Minthogy ő egy, a maga nemében páratlan, egészen egyszerű és változhatatlan szellemi állag (szubsztancia), a világtól valósággal és lényege szerint különbözőnek kell őt mondanunk ; magában és magától végtelenül boldog és minden más rajta kívül létező és elgondolható dolog fölött kimondhatatlanul fönséges». Ez az az istenhit, amint Krisztus beszédeiből és tanításából elénk ragyog, amelyben az ószövetségi kinyilatkoztatás beteljesedett.

Mielőtt ennek a tanításnak egyes pontjait kifejtenénk, egyet különösen ki kell emelnünk. A vatikáni zsinat szerint Isten «fölfoghatatlan, minden más rajta kívül létező és elgondolható dolog fölött kimondhatatlanul fönséges». Bár-

mit mondunk is Istenről, tudatában kell lennünk istenismeretünk tökéletlenségének. Nem úgy ismerjük Istent, amint valóban önmagában van — ezt a szemlélést egykoron, az örökkévalóságban reméljük —, csak alkotásaiból homályos sejtéssel emelkedhetünk föl megismerésére. Aquinói Szent Tamás szerint Istenről nem annyira azt tudhatjuk: milyen, mint inkább: milyen nem. Ugyancsak szerinte hármas úton kell haladnunk, hogy a tökéletlen teremtményekből kiindulva Istenről helyes képzeteket alkothassunk: az állítás, a fokozás és a tagadás útján. Azaz állítanunk kell Istenről minden a teremtményekben található tökéletességet, ezeket a tökéletességeket azonban mindjárt a végtelenségig kell fokoznunk és Isten fogalmából el kell távolítanunk minden a teremtett világban észlelhető tökéletlenséget, hiányt, megkötöttséget, korlátozottságot. Csak így teszünk eleget a kettős igazságnak: egyrészt, hogy Isten teljesen «más», mint a teremtmények; másrészt pedig, hogy a teremtmények az Alkotó képei és hasonmásai. A következő fejtegetésekben tehát ezekről nem szabad megfeledkeznünk.

1. *Isten mivolta.* Isten szellem, azaz test nélküli, s ezért érzékeinkkel észre nem vehető, hanem csak eszünkkel fölfogható értelemmel és szabad akarattal bíró lény.

Minduntalan abba a kísértésbe esünk, hogy a szellemet végtelenül fínom testnek képzeljük el. Pedig semmi sem viszásabb, mint ez. Inkább gondolati valóságokból kell kiindulnunk, pl. saját gondolatunkból, amely szintén nem látható és mégis van, vagy talán az

igazságnak, az igazságosságnak s hasonlóknak fogalmából.

Isten olyan lény, aki saját magát gondolja, saját magának gondolása és gondolata, s megismerésének első és tulajdonképpeni tárgya saját lénye, amelyben minden teremtett dolgot megismer. A megismeréshez társul az akarat, amely az igenlésben (= szeretni) és az elutasításban nyilvánul meg. Isten akarja, vagyis szereti önmagát ; akar, vagyis szeret minden teremtményt, amennyiben ezek Isten lényével összhangban vannak. Isten szükségképpen gyűlöl és útál mindent, ami ellenkezik az általa a teremtménybe saját képmásaként beleoltott eszmével (pl. a bűnt), ami a teremtményben az istenit elpusztítja.

Maga Isten tárta föl egykoron lényének legmélyét Mózes előtt az égő csipkebokorban : Midőn Isten Mózest el akarja küldeni, hogy a zsidókat Egyiptomból kivezesse, ez azt kérdezi : «Ha Izrael fiai azt mondják nekem : Mi a neve? — mit mondjak nékik?» Az Úr felelé neki : «Én vagyok az „Aki vagyok". Ekkép mondd Izrael fiainak: Az „Aki van" (zsidóul: «Jahve», ebből lett különös, itt hosszabban ki nem fejthető félreértés folytán a «Jehova») küldött engem hozzátok» (Ex. 3, 13 sk.). Ennél az ismeretnél egy gondolkodó sem jutott tovább. Az egyszerűen, az önmagától létező, a korlátlan, minden hozzáadás nélküli lét : ez Isten lényege. S ez a lét egyszersmind megismerés és akarat. Igy tehát Isten személy, személyes lény, nem pedig meghatározatlan, homályos, személytelen elv. Mint tiszta, tökéletes szellem, Isten «*egyszerű*», azaz nem összetett, nincsenek részei.

Benne minden egy. Az összetett, tökéletlen világtól különbözik s mint teremtője és független ura kormányozza azt.[1]

Istennek, mint a korlátlan «létező»-nek fogalmából következik, hogy Istenben minden jó tulajdonság végtelen mértékben megvan, vagyis Isten végtelenül *tökéletes*. Ami jót az ember csak elgondolhat, az Istenben végtelen mértékben megvan. Ő minden jónak, minden tökéletességnek teljessége. Éppen ezért csak *egy* Isten lehet. Minden jónak összessége csak *egy* lehet, csak *egy* korlátlan lét lehetséges, mert különben nem lenne korlátlan.

2. *Isten tulajdonságai.* A lét, megismerés és akarat Istenben valósággal egy (lásd föntebb). Tökéletlen értelmünk azonban kénytelen ezeket elkülönítve vizsgálni. Ezért egymásután tárgyaljuk az isteni létnek, az isteni megismerésnek és akaratnak tulajdonságait.

a) *Az isteni lét tulajdonságai:*

Két fogalompárba foglaljuk őket össze. Először: Isten *örökkévaló* és *változhatatlan*. Ez a két fogalom összetartozik. Az örökkévalóság ugyan kezdet és vég nélküli létezést jelent, de egyúttal minden egymásutánra-következés, minden változás nélkül. Istenre nézve nincsen sem tegnap, sem holnap, hanem csak örök ma, helyesebben örök «most».

«Mielőtt hegyek lettek,
Föld és világ születtek,
Öröktől fogva és mindörökké *vagy* Te, Isten».
(Zsolt. 89, 2.)

[1] A szabadság (függetlenség), mellyel Isten a világot kormányozza, természetesen nem önkényt jelent. Hiszen maga az örök bölcseség kormányozza a világot.

Másodszor : Isten *mindenütt jelen van* és *mérhetetlen*. Isten lényénél fogva teljességgel fölötte áll a térnek és az időnek ; sem térben, sem időben nincsen. Nem szabad tehát mérhetetlenségét mint valami határ nélküli testet elképzelnünk : Istennek nincs kiterjedése. Ha azonban testtel bíró lényt teremt, ebben jelen van, mint ok ; nem is lehet olyan tér, olyan test, amelyben Isten ne lenne jelen.

«Hová mehetnék lelked elől?
Hová menekülhetnék színed elől?
Ha felszállok az égbe, te ott vagy,
Ha leszállok az alvilágba, jelen vagy.
Ha felölteném a hajnal szárnyait,
S a tenger túlsó szélén telepedném meg,
Ott is a te kezed lenne a vezérem,
S a te jobbod tartana engem».
(Zsolt. 138, 7—10.)

b) *Az isteni megismerés tulajdonságai :*

Először : Isten *mindentudó*, azaz mindent tud, multat, jelent és jövőt, legtitkosabb gondolatainkat is. Isten nem külső dolgokból meríti tudását, miként mi, úgyhogy a tárgyak hoznák létre Istenben a tudást ; Isten tudása megelőzi a dolgokat, mert e tudás okozó és teremtő. Nem azért ismeri meg Isten a tárgyakat, mert *úgy* vannak, hanem mivel Isten megismeri a tárgyakat, azért vannak *úgy* (v. ö. 51. és 53. lap).

Másodszor : Isten *végtelenül bölcs*. Isten végtelen bölcsesége mindentudásán kívül jelenti Isten világ- és történelemkormányzásában a tervező, előrelátó, rendező tevékenységet : a gondviselést, amelynek minden, nagy és kicsiny dolog egyaránt alája van rendelve (lásd 51. lap).

«Mekkora a mélysége az Isten gazdagságának, bölcseségének és tudásának! Mennyire megfoghatatlanok az ő ítéletei és felkutathatatlanok az ő útjai! Mert ki ismerte meg az Úr gondolatát? Vagy ki volt az ő tanácsadója?» (Róm. 11, 33 sk.)

c) *Az isteni akarat tulajdonságai:*

Az isteni akarat végtelen erejét nevezzük *mindenhatóságnak*. Isten mindenható, ez annyit jelent: mindent megtehet, amit csak akar.[1] Minden, ami nem Isten, Isten által van. Föntebb mondottuk (39. lap, v. ö. 36. sk. lap), hogy Istenben az akarat egy az Ő lényegével. Igy tehát Isten akarata lényegileg egyesült a tökéletes léttel és a legfőbb jóval. Ebből folyik Isten *szentsége*. Isten nem tud mást akarni, mint a jót, mégpedig a legfőbb jót: önmagát. Isten szentségében van valami megfélemlítő ránk, emberekre nézve. A végtelenül szent Isten s a mi elégtelenségünk között lévő rettenetes távolságban van valami nyomasztó és aggasztó. Isten szentségének gondolatában azonban van számunkra valami rendkívül vigasztaló, sőt egyenesen fölemelő is. Hiszen ez egyúttal a mi szentségünknek is forrása. Nemcsak fenyegetően áll fölöttünk, mint valami elérhetetlen hófedte bércorom, hanem adakozóan is; sajátmagát ajándékozza nekünk és ezáltal egyre jobban kialakítja bennünk saját képmását. Magához emel bennünket, mert önmagát adja ne-

[1] Ami önmagában ellentmondó, azt természetesen Isten sem akarhatja, mivel ez ellentmondana Isten saját lényének, amely minden teremtett lény ősoka (v. ö. 51. lap).

künk. Isten tökéletességének ezt a minden teremtményt átható kiáradását nevezzük Isten *jóságának*. «A jóság kisugárzik», mondják a régi teológusok. Isten minden teremtménynek juttat a saját tökéletességéből. «Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék onnan felülről vagyon, alászállva a világosságok Atyjától», mondja Szent Jakab apostol levelében (1, 17). Isten tehát a teremtmények tökéletesedését akarja. Ezért Isten szentsége és jósága követelményt is jelent a szabadakaratú teremtmények számára; Isten tökéletesedést kíván tőlük. «Legyetek tehát tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes» (Máté 5, 48). Isten a szerint osztja vagy vonja meg ajándékait, amint a teremtmény e követelménnyel szemben viselkedik; más szóval Isten *igazságos*. De ismeri a teremtett természet gyöngeségét és elégtelenségét is, ezért *irgalmas* vele szemben, vagyis mindig készséggel siet elégtelenségünk támogatására, valahányszor elismerjük azt; mindenekelőtt pedig kész a bűnöst bűnbánatra és megtérésre indítani és a töredelmes bűnösnek a bűnt szívesen megbocsátani. Ezért továbbá *türelmes* is, azaz vár a büntetéssel, hogy a bűnbánatra időt adjon. Isten jósága és irgalmassága Krisztusban nyilatkozik meg legragyogóbban. «Mert úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy mindaz, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen» (Ján. 3, 16). Krisztusban Isten tulajdonságai emberi alakban ragyognak felénk.

Az isteni akaratnak és megismerésnek tökéletességéből egyben Isten két másik tulajdonsága is következik: *igazmondása:* Isten nem téved-

het — mert megismerése egy az örök igazsággal, a tökéletes léttel —, nem is hazudhatik — mert tökéletes megismerése szentséggel párosul —, és *hűsége:* Isten ígéretei csalhatatlanul beteljesülnek. Isten igazmondására támaszkodik megingathatatlan hitünk, hűségére pedig sziklaszilárd reményünk.

Jegyezzük meg, hogy ha Isten tulajdonságainak teljes megismerésére akarunk jutni, egyre különösen figyelemmel kell lennünk. Mivel Istenben semmi összetevés és semmi szétválasztás sem lehetséges, egyik tulajdonságát sem szabad a többitől elkülönítenünk, hanem ezekkel egybekötöttnek kell gondolnunk. Istennél és Istenben minden egy ; Ő minden lény között a legegyszerűbb. Csupán nekünk kell tökéletlen megismerésünk miatt különbségeket tennünk, lényének egyszer az egyik, másszor a másik oldalát szemlélnünk és külön névvel jelölnünk. A valóságban pl. Isten mindenhatósága össze van kapcsolva, vagy helyesebben : azonos, egy az Ő igazságosságával, bölcseségével, szentségével. Ezért mindenhatósága nem önkény. Hasonlóképpen Isten igazságossága egyúttal szeretet és szeretete egyben igazságosság is. Az isteni tulajdonságokban tehát hiányoznak azok a határok és korlátok, melyek az emberi erények számára fönnállnak. Mibennünk, emberekben, a különböző erények egymással ellentétbe kerülhetnek, igazságérzetünk pl. jóságunkkal összeütközhetik. Ez csak azért lehetséges, mert a mi igazságosságunk nem tökéletes igazságosság és a mi jóságunk nem tökéletes jóság. «Igazságosság irgalom nélkül kegyetlenség ; irgalom igazságosság nélkül a bomlás

szülőanyja» (Aquinói Szent Tamás). Csak ezeknek a korlátoknak és megszorításoknak eltávolításával lesznek Isten tulajdonságai éppen isteniek, vagyis végtelenül tökéletesek, határtalanok. Itt újból fölhívjuk a figyelmet az istenismeretünk tökéletlenségéről föntebb (a 36. sk. lapon) mondottakra.

2. *A Szentháromság*

Bár mindaz, amit az emberi értelem Istenről megsejthet, rejtelmes és titokzatos, Krisztus tanítása ezenfölül még a legmélyebb és legrejtettebb titkot, a Szentháromság titkát is fölfödi előtte. Krisztus Istent Atyjának nevezi. Sohasem mondja tanítványairól és sajátmagáról együttesen «mi Atyánk», hanem mindig «az én Atyám» és «a ti Atyátok». Krisztus tehát különös értelemben Isten Fia. Csak Ő mondhatja el mennyei Atyjáról: «Én és az Atya egy vagyunk». Gyakran beszél az Üdvözítő a Szentlélekről is, aki az Atyától származik, akit Ő vagy az Atya az Ő nevében küldeni akar, mégpedig mint megszentelőt, mint helyette adott gyámolítót, mint a teljes isteni igazság tanítóját. Különös világossággal fejezik ki a Szentháromság titkát azok a szavak, melyeket az Üdvözítő röviddel mennybemenetele előtt tanítványaihoz intézett s melyekkel már föntebb (lásd 16. lap) találkoztunk: «Minden hatalom nekem adatott mennyben és földön. Elmenvén tehát, tanítsatok minden népet, megkeresztelvén őket az Atya és Fiú és Szentlélek nevében» (Máté 28, 18—19). Az Atya és Fiú és Szentlélek egy nevében vagy egy nevére kell a

hívőnek a bűntől való megtisztulás és a megigazulás keresztségét fölvennie. Az apostolok leveleiben gyakran található a Szentháromság hitének megvallása. Szent Pál pl. a korintusiakhoz írt második levelét ezekkel a szavakkal fejezi be : «A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, és Isten szeretete, és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal !» (Kor. II. 13. 13.)

Az Egyházban ősidőktől fogva elevenen élt és él a Szentháromságban való hit. Ez a hit nyilatkozik meg egyebek között a keresztelésnek ősidőktől fogva szokásos formájában : «az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében»; az apostoli hitvallásban (lásd 33. és 198. lap); az úgynevezett doxologiákban, vagyis a háromszemélyű egy Istennek dícséreteiben, leginkább az ősrégi «Dicsőség az Atyának . . .» dicsőítésben; végül az imádságok befejezéseiben, amelyek ősrégtől fogva «trinitariusok», azaz a Szentháromság hitét kifejezők : «A mi Urunk Jézus Krisztus által, aki veled (vagyis az Atya-Istennel) él és uralkodik a Szentlélekkel egyetemben, Isten mindörökön örökké. Amen».

Tehát *egy* Isten van három személyben s a személyek neve Atya, Fiú és Szentlélek. Ezek a nevek származási viszonyt fejeznek ki. Istenben, mint a teológusok mondják, vannak «eredések», s az ezeken az «eredések»-en alapuló kölcsönös «vonatkozások» által különbözik egymástól a három személy. Minden másban teljesen egyformák, *egy* lényegük van, a három személy csak *egy* Isten, egymást teljesen áthatják. Ezt a tant a firenzei zsinat (1438—1445) a következő módon fejti ki (v. ö. az ú. n. Szent Atanáz-féle hitvallást is, 199. sk. lap) : «A római

Anyaszentegyház . . . hisz . . . egy igaz, mindenható, változhatatlan és örök Istent, az Atyát és Fiút és a Szentlelket, aki egy a lényegben, hármas a személyben : a születetlen Atyát, az Atyától szült Fiút, az Atyától és Fiútól származó Szentlelket. Az Atya nem a Fiú, sem a Szentlélek ; a Fiú nem az Atya, sem a Szentlélek ; a Szentlélek nem az Atya, sem a Fiú : hanem az Atya csak Atya, a Fiú csak Fiú, a Szentlélek csak Szentlélek. Csak az Atya nemzé a Fiút saját állagából (szubsztanciájából), csak a Fiú született csak az Atyától, csak a Szentlélek származott egyszersmind az Atyától és Fiútól. Ez a három személy egy Isten, nem pedig három Isten ; minthogy a háromnak egy az állaga (a szubsztanciája), egy a lényege, egy a természete, egy az istensége, egy a mérhetetlensége, egy az örökkévalósága. Istenben minden egy, ahol vonatkozási ellentét nem forog fönn. Emiatt az egység miatt az Atya egészen benne van a Fiúban és egészen a Szentlélekben ; a Fiú egészen az Atyában és a Szentlélekben ; a Szentlélek egészen az Atyában és egészen a Fiúban. Egyik sem előzi meg a másikat az örökkévalóságban, nem múlja fölül nagyságban, nem szárnyalja túl hatalomban. Örökké és kezdet nélkül van a Fiú az Atyától ; és örökké s kezdet nélkül származik a Szentlélek az Atyától és Fiútól. Az Atya mindazt, ami és amivel bír, nem mástól kapja, hanem sajátmagából bírja : eredet származás nélkül. A Fiú mindazt, ami és amivel bír, az Atyától kapja : eredet az eredettől. A Szentlélek mindazt, ami és amivel bír, egyszersmind az Atyától és Fiútól kapja. De az Atya és a Fiú nem két

eredeztetője a Szentléleknek, hanem csak egy : miként az Atya és Fiú és Szentlélek nem három létesítő elve a teremtésnek, hanem csak egy». Ez kikutathatatlan hittitok. Még a legélesebb elméjű teremtmény sem jutott volna sohasem az egy Isten háromszemélyűségének nyomára.[1] Jóllehet az Ószövetség ezt a titkot homályosan jelzi, mégsem «nyilatkoztatja ki».

Bár tehát a Szentháromság titka minden emberi értelmet fölülmul, mégsem észellenes. Nem azt mondjuk ugyanis : három egyenlő eggyel, három lényeg egy lényeg, három személy egy személy, hanem három személy egy lényeg (a «lényeg» és «személy» fogalmát illetőleg lásd 75. sk. lapot). Sőt, ha ezt a titkot teljes szeretettel átfogni igyekszünk, mély bölcseséget sejthetünk benne. E titok lelki áthatásának (megértésének) vágya arra indította az egyházatyákat, hogy képekkel és hasonlatokkal tegyék hozzáférhetőbbé[2]. Az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek viszonyát a napnak, sugarának és fényének, vagy pedig a kútfőnek, forrásnak és folyónak kölcsönös viszonyával hasonlították össze.

Lassankint azonban eljutottak oda, hogy az ember szellemi életében a Szentháromság képmását lássák. Ebben a tekintetben termékenyítőleg hatott a Szentírás első könyvének az a

[1] Sok népnél és nagy gondolkodónál (Plato !) megtalálhatók a Szentháromság titkának az őskinyilatkoztatásból megmaradt emlékei.

[2] Megjegyezzük, hogy a teológiának általában egyik főfeladata «analogiák» (hasonlóságok) találása, hogy emberi értelmünk képzeteihez és fogalmaihoz való kapcsolása által a hittitkokat eszünkkel minél jobban megközelíthessük (lásd 14. lap).

helye, amely szerint Isten saját képére és hasonlatosságára alkotta az embert (Móz. I. 1, 26 sk.). Továbbá Szent János evangéliumának bevezetése, amely a második személyt, Isten Fiát, «Igé»-nek nevezi. Természetesen csak lelki szót (igét) lehet rajta érteni. Mi emberek ugyanis, mielőtt egy szót szánkkal kimondanánk, előbb értelmünkkel világos fogalmat kell alkotnunk. Amivel nem vagyok tisztában, arról nem is tudok beszélni. Mielőtt *kimondom:* «ember», kell hogy *megértettem*, «fölfogtam» légyen, mit jelent e szó «ember», azaz fogalmat alkossak magamnak az emberről. Ezt a fogalmat lelki szónak nevezhetem s ez megelőzi a kimondott szót. Ilyképpen érti meg Isten is mintegy önmagát ; ismeri meg önmagát, az örökkévalóságtól fogva tökéletes fogalmat alkot sajátmagáról, saját lényét fejezi ki egy szellemi «Igé»-ben, «amely kezdetben volt, és Istennél volt és maga Isten volt» (Ján. 1. 1). A mi fogalmaink szegények, tökéletlenek, élettelenek, még legmagasabbrendű szellemi «alkotásaink» is. Isten Igéje összfoglalata saját legtökéletesebb lényének, maga is Isten, Isten Fia ; élő, mint maga az Atya-Isten ; a személyes isteni Bölcseség.

Nehezebb volt hasonló analógiát találni a harmadik isteni személy, a Szentlélek származására vonatkozólag. De egészen következetes eljárás volt, hogy e végből másik szellemi tevékenységünkhöz, az akaráshoz vagy szeretéshez fordultak. Az Atya és Fiú kölcsönösen szeretik egymást, s ez a szeretet oly tökéletes módon nyilvánul meg, hogy maga ez a megnyilvánulás is szintén isteni személy. E szerint a Szentlélek,

mint a mise hitvallása (Credo-ja) mondja, egyszersmind az Atyától és Fiútól származik. Mintegy a szeretet összekötő kapcsa Ő, tehát az Atya és Fiú, mint egymástól különböző személyek egységéé is. Ezért Isten szeretetének és — mivel a szeretet minden jó érzületnek alakító ereje és összefoglalása — egyben szentségének kifejezése is: *Szent* Lélek, a szentség Lelke. Különösen Szent Ágoston vette alapul az ember szellemi életét a Szentháromságról szóló munkájában e titok magyarázására. S ez nyilván több, mint pusztán kép. Hiszen mi emberek arra vagyunk hivatva, hogy szellemi képességeinkkel egykor a háromszemélyű egy Isten életében résztvegyünk (lásd 173. sk. lap). Ennélfogva bizonyos rokonsági vonatkozásnak kell lennie a mi szellemi tehetségeink és a Szentháromság életfolyamata között.

Ez a gondolat a Szentháromság hittételének életértékeit tárja föl nekünk. A Szentháromság a mi célunk; Isten háromszemélyű életében való részesülés az a cél, amelyre az isteni kegyelem segítségével törekszünk. Semmiképen sem foghatnók föl tehát kegyelmi életünk értelmét, ha a Szentháromságról semmit sem tudnánk. A Szentháromság forrása és célja a mi kegyelmi életünknek. A Szentháromság egyszersmind mintaképe a mi közösségi életünknek is. Benne találjuk meg a személyiség megtartása és a közösségnek való önátadása között a teljes kiegyenlítődést. Mert — mint föntebb mondottuk — csak az ellentétes vonatkozások folytán lesznek az isteni személyek egymástól különböző személyekké, tehát egymásravonatkozásuk, — hogy úgy mondjuk — közösségi életük

folytán. Maga a lét (lásd 38. lap): hármas lét. Három egy-ben, ez minden létnek eredeti képe. A legtökéletesebb létezés: egymáshozés egymásbanlétezés. Az isteni személy, minden személyes létnek ősi eszményképe, másik személyhez való vonatkozásában valósul meg. Bennünk ez a két törekvés (a személyiség önmegtartása és a közösségnek való önátadása) nagyon gyakran súlyos ellentétbe visz. Istenben minden ellentét kiegyelítődik. Ezért mi is minden ilyen ellentét legyőzésére csak az Istenben való részesülés, a háromszemélyű egy Istenbe való beleágyazódás által jutunk el. Ez kegyelmi életünk minél nagyobb kifejtése révén történik. A Szentháromság dogmája ezért az *élő* Isten dogmája. Isten életnyilvánulása tehát a birtoklás, a kölcsönös odaadás, a tökéletes kicserélődés. Isten az élet, amelynek csak árnyékszerű hasonmása minden más élet.

2. fejezet

A teremtés- és üdvösségterv

1. A teremtésterv (4)

A Fiú, Isten «Igéje», az isteni bölcseségnek, az isteni tudásnak teljessége. Isten öröktől fogva látja benne saját lényét és kimondja azt szellemi módon. De Isten azt is látja ebben az Igében, hogy sokféle lehetősége van önmaga képmásainak, lényi hasonmásainak teremtésére. Ezzel Isten Fia egyúttal az egész teremtett világnak is foglalata. Minden, amit Isten bármikor teremt és teremteni fog : Isten Igéjében mint gondolat öröktől fogva létezik. Mindenegyes ember tehát ilyen isteni gondolat ; Isten öröktől fogva kigondolta őt. Semmi sincs tehát sem a földön, sem az égen, ami nem az isteni bölcseségből eredne. Ez elmondható a világ mindenegyes dolgáról, de egyúttal minden eseményről is, amely ezen a világon valaha megtörtént vagy megtörténik.

Tehát minden dologban, minden eseményben isteni gondolat rejtőzik s ennek kiolvasása az emberi értelemnek szép és magasztos föladata. Ez az isteni gondolat minden dolognak tulajdonképpeni benső magva, s ennek megjelenési formáiban, állapotmódjaiban és tevékenységeiben nyilvánul meg.

Ezen a tényen alapszik az isteni gondviselésbe vetett hitünk. Benne életünk minden körülménye között bízunk és e bizalom életünk

minden változandóságában nagy nyugalmat és biztonságot ad. Az Üdvözítő ezekkel a szavakkal dicsőíti az isteni gondviselést : «Azért mondom nektek : Ne aggódjatok éltetekről, mit egyetek, se testetekről, mibe öltözzetek. Nem több-e az élet az eledelnél, és a test az öltözetnél? Nézzétek az ég madarait, hogy nem vetnek, nem aratnak, sem csűrökbe nem gyüjtenek és a ti mennyei Atyátok táplálja azokat. Nem értek-e ti többet azoknál? Ki adhat pedig közületek gondjai által nagyságához egy könyöknyit? És a ruházatról mit aggódtok? Nézzétek meg a mezők liliomait, mint növekednek, nem dolgoznak és nem fonnak ; pedig mondom nektek, hogy Salamon minden dicsőségében sem volt úgy öltözve, mint egy ezek közül. Ha pedig a mezei füvet, mely ma vagyon és holnap kemencébe vetik, az Isten így ruházza, mennyivel inkább titeket, kicsinyhitűek ! ? Ne aggódjatok tehát mondván : Mit eszünk vagy iszunk, vagy mivel ruházkodunk? Mert mindezt a pogányok keresik. Hiszen tudja a ti Atyátok, hogy mindezekre szükségtek vagyon. Keressétek azért először az Isten országát és az ő igazságát, és ezek mind hozzáadatnak nektek. Ne aggódjatok tehát a holnapért ; a holnapi nap majd gondoskodik magáról. Elég a napnak a maga baja» (Máté 6, 25—34).

Isten saját képmásai megteremtésének végtelen sok lehetősége közül, mely előtte lebegett, egynéhányat meg *akart* valósítani. Istennek ez az akarati ténye az ő tulajdonképpeni teremtési ténye. Amit Isten akar, az *van*. Az Istentől akart dolgok úgy vannak, ott vannak, akkor

és addig vannak, amint ő akarja.[1] Az akarás azonban egyben szeretés (igenlés). A teremtmények tehát épúgy kiáradásai Isten jóságának és szeretetének, mint bölcseségének. A Bölcseségnek és Szeretetnek köszöni létezését minden egyes teremtmény. Ezért minden teremtmény magán hordja a Szentháromság «nyomát».

Két dolognak: a szenvedésnek és rossznak létezése okozhat nehézséget. A szenvedés okozta nehézség elméleti megoldása viszonylagosan könnyű, s ezzel gyakorlati elviselésére legalább is hatékony indítékot kapunk.[2] A szenvedésnek is van értelme. Nem vak végzetként szakad reánk, hanem Isten bölcseségéből és jóságából származik. Ezért sohasem önmagáért van, hanem valamiképpen a boldogságra irányul. Természetesen sokszor nehéz nekünk embereknek a szenvedésnek ezt a jellegét fölismernünk. Nem láthatunk bele Isten terveibe. Az erős hit azonban megadja az erőt arra, hogy Isten rendeléseinek alávessük magunkat. Ezenkívül arra is kell gondolnunk, hogy a szenvedés az eredeti bűnnek egyik következménye (lásd 66. sk. lap). A rossznak létezéséről még a következő fejezetben hosszab-

[1] A világot tehát, miként Isten teremtette, Isten tartja is fönn. A világmindenség fönntartása mintegy folytatólagos teremtés. Isten állandóan megadja a létezést. Ha egy pillanatra levenné kezét a teremtményekről, azok visszahullanának a semmibe, amelyből lettek.

[2] A legerősebb motívum minden bizonnyal annak elgondolása, hogy Krisztus minden szenvedést legyőzött. A Megváltó révén a szenvedés az örök boldogságba vezető átmenet lett úgy, «hogy amiket most szenvedünk, nem mérhetők össze a jövendő dicsőséggel, amely meg fog nyilvánulni rajtunk» (Róm. 8, 18). Amint Krisztus keresztje által jutott a megdicsőülésre, velünk is ez fog történni, ha a szenvedés által hozzá hasonlókká leszünk (v. ö. 132. skk. lapot s a 147. lapon lévő [1] jegyzetet).

ban beszélünk. Annyit azonban már itt is megjegyzünk, hogy azt Isten tulajdonképpen nem *akarja*, hanem csak *megengedi*. A rossznak forrása a teremtmény szabadakaratában van. Mihelyt Isten szabadakarattal fölruházott teremtményt alkot (lásd alább), ezzel adva van a vele való visszaélésnek lehetősége is. Mindamellett bizonyos, hogy valamiképpen a rossznak is szolgálnia kell Isten terveit. A mindenható és mindentudó Teremtő számításait nem lehet keresztülhúzni. Szükséges, hogy valamiképpen a rossz is Isten bölcseségének és jóságának szolgáljon. Végül is ez utóbbi fog diadalt ülni!

A látható világon kívül láthatatlant is tervezett és alkotott Isten: az *angyalokat*. A Szentírás számtalan helyen beszél az angyalok létezéséről. Szent Pál pl. ezt mondja a kolosszeiekhez írt levelében (1, 16): «Benne (Isten Fiában) teremtetett minden az égben és a földön, a láthatók és a láthatatlanok, a trónusok, az uralmak, a fejedelemségek és a hatalmasságok egyaránt». Ez utóbbi szavakkal azt jelzi, hogy az angyalok között bizonyos fokozat van («az angyalok karai»), de róluk semmi közelebbit sem tudunk.[1] Az angyal szellem, vagyis olyan lény, amelyet érzékeinkkel meg nem ismerhetünk, mert nincsen teste; de van értelme és szabadakarata, tehát személy. Hitünk szerint Isten kezdettől fogva minden angyalt a megszentelő kegyelemmel ruházott föl, közülök némelyek azonban vétkeztek.[2] Szent Judás

[1] A negyedik századtól kezdve kilenc angyali kart szokás megkülönböztetni.

[2] Az angyalok bűnének egy pillanat alatt be kellett végződnie és Szent Tamás szerint «valószínűbb és a szentek nyilat-

Tádé levelében olvassuk: «Az angyalokat pedig, kik nem őrizték meg méltóságukat, hanem elhagyták lakhelyüket, a nagy napnak ítéletére örök bilincseken sötétségben tartja (az Úr)» (Jud. 6). Az angyalok e bűne csakis a kevélység lehetett, mivel tisztán szellemi lény csak ilyen bűnt követhet el; a kevélység *a szellem bűne.* A teológusoknak majdnem egybehangzó véleménye szerint ez a bűn közelebbről tekintve lázadás volt a természetfölötti ellen.

A világ kormányzásában a jó angyalokat használja föl Isten; Aquinói Szent Tamásnak helyes és szép gondolata, hogy az egész látható világ ezeknek a szent és tiszta szellemeknek védelme alatt áll. Őrzik a csillagok pályafutását, a népek is valamelyik égi fejedelem oltalma alatt állnak. Nevezetesen minden embernek születésétől fogva megvan a maga égi oltalmazója («őrzőangyala»).[1] A liturgiában szintén az angyalok azok, akikkel együtt a háromszor «szent»-et énekeljük; ők viszik áldozati ajándékainkat Isten színe elé az égi oltárra. Az ő szent közösségükbe jutunk az örök boldogságban, sőt tulajdonképpen már most is velük vagyunk: «Sion hegyéhez járultatok, és az élő Isten váro-

---

kozatainak jobban megfelel», hogy az ördög teremtése után mindjárt az első pillanatban vétkezett. Hiszen egy ennyire tökéletes szellem egy pillanat alatt átlátja elhatározásának teljes súlyát és kihatását. Ezért a vétkes angyal számára nincs is helye a bánatnak, míg az ember egyik alkalommal egészen más szemmel nézheti cselekedetét, mint más alkalommal. Ez az ő szellemi-testi jellegével függ össze.

[1] Tulajdonképpen csak az hittétel, hogy általában az angyalok az embereket oltalmazzák és hogy a gyermekeknek van őrzőangyaluk (Máté 18, 10). Hogy minden embernek is van saját külön oltalmazója, szintén általános, régi nézet.

sához, a mennyei Jeruzsálemhez, és a sok ezernyi angyalok seregéhez» (Zsid. 12, 22).

A bukott angyalok, vagyis «ördögök» — ez biztos — minden hatalmukban álló eszközzel háborút viselnek a természetfölötti rend ellen. «Ők az isteni rendnek nagy megbontói» (Vonier Oszkár bencés apát). Krisztus eljövetele előtt nagy volt a hatalmuk. Ezt azonban Krisztus eljövetele megszorította: «Most fog kivettetni e világ fejedelme» (Ján. 12, 31). Oly mértékben érvényesül befolyásuk, amily mértékben az emberek kivonják magukat Krisztus hatása alól. Szent Ágoston az ördögöt láncra kötött kutyához hasonlítja, amely csak azt bánthatja, aki könnyelműen közelébe megy. Ezért figyelmeztet az apostol: «Ne adjatok helyet az ördögnek» (Ef. 4, 27). Minden csendes mise után imádkozza az Egyház, hogy Szent Mihály, a mennyei seregek vezére, «a sátánt és a többi gonosz szellemet, kik a lelkek vesztére körüljárnak a világban, a kárhozat helyére» taszítsa vissza. Ennek az Isten ellen dolgozó hatalomnak félelmetes valósága semmiképpen sem tagadható, ha a Krisztus ellen mindenütt föllángoló gyűlöletet tekintjük. De «e világ fejedelme már megítéltetett» (Ján. 16, 11). A végső győzelem Krisztusé (lásd 175., 177. skk. lapokat).

A földi teremtés koronája *az ember*. Őérette teremtette Isten a világot. Az ember a világ ura és királya. Róla mondja a Szentírás, hogy Isten saját «*képére*» alkotta. Bizonyos értelemben minden teremtmény Isten képmása. Az ember azonban különösképpen Isten képére teremtetett. Ebben rejlik elsősorban az ember természetes szellemi képességeinek: az érte-

lemnek és akaratnak gondolata («Isten természetes képmása»). Hogy ezek valamiképpen Istenre vonatkoznak, már föntebb láttuk (49. l.). Abban az állapotban, amelyben az ember Isten kezéből kikerült, ezek a képességek még teljesen épek voltak és birtokosukat valóban királyi méltósággal ruházták föl. Az embernek szellemi képességeivel Isten képét kellett a dolgokban fölismernie és Teremtőjük magasztalásával ezeket eredetükre visszavezetnie. «Minden teremtmény az emberbe és ennek értelmébe jutni törekszik, hogy bennük ismét hazajusson Istenhez» (Eckehart Mester). Az emberben tehát a világ minden dolga megtalálja tulajdonképpeni értelmét. Az ember mintegy papi, azaz közvetítői szerepet foglal el a teremtett világban. Összeköti az anyagi világot a szellem világával és Istennel. Ezért nevezték az embert a régiek «mikrokosmos»-nak, azaz «kis világ»-nak, vagy «a világ dióhéjban»-nak.

Ezek után Isten úgynevezett «természetfölötti hasonmásá»-ra kell gondolnunk. A következő szakaszban erről lesz szó.

2. Az üdvösségterv

Istennek a teremtésre vonatkozó bölcs gondolatait az eddig mondottakban elegendő módon még nem jellemeztük. Terve szerint az egész természetet nem magáért a természetért teremtette, hanem, mivel az értelmes teremtményt «saját képmásaként» alkotta meg, Isten saját magára vonatkoztatva hozta létre. Isten benső közösségbe akart lépni vele ; azaz saját életében akarta őt részesíteni. Azt a fiúságot, mellyel

a Szentháromság második személye öröktől fogva bír a mennyei Atyával szemben, kegyelmével a teremtményekre is ki akarta terjeszteni. A teremtményt tehát részesíteni akarta a fiúságban. Ami Isten örök Fiát természeténél és lényegénél fogva öröktől kezdve megilleti, azt kegyelemből és részesedés által a teremtménnyel közölni akarta, hogy ezáltal ez belevonassék a Szentháromság életébe, életkörébe. Világos, hogy ekkora jó messze fölülmúlja a teremtett természet jogcímét. Ezért «természetfölötti». A teremtménynek teremtményt meghaladó, isteni tökéletességre kell jutnia. Másrészről a természetfölötti tökéletesedés teljesen azon a síkon van, amire a teremtett szellemnek mint saját tökéletességére kell törekednie, úgyhogy csak Istenben elégülhet ki vágyakozása és fejlődhetnek ki teljesen képességei. «Azt a lényünkben rejlő természetfölötti kielégülést, amelyre a remény isteni erénye irányul, minden természetes reménybe beleoltva gondoljuk. Minden természetes vágyunk olyan beteljesülések felé feszül, melyek mintegy homályos tükrözései és előre vetett árnyai, mintegy öntudatlan előzetes gyakorlatai az örök életnek» (Pieper József, v. ö. 174. lap). A természetfölötti kiteljesedés nélkül a természet szinte hiányos marad.[1] A természetfölötti mindig a természetnek töké-

[1] Ezzel legkisebb mértékben sem tagadjuk a puszta természet állapotának lehetőségét, amelyet az Egyház tanítóhivatala du Bay Mihály (Baius), löweni teológiai tanár tévedése ellen 1567-ben megvédett. Isten meghagyhatta volna a teremtményt a maga korlátozottságában és tökéletlenségében is; csak teljesen szabad kegyességénél fogva emelte föl a saját természetfölötti tökéletességébe.

letesítése is, és sohasem megsemmisítése. Éppen ezért a természet önmagában véve sohasem juthat ellentétbe a kegyelemmel, hanem csak a *bukott* természet (lásd 70. lap), más szóval: a természetfölöttinek ellenszegülve bukik el a természet és vétkezik mind a Teremtő, mind saját maga ellen (így volt ez az angyalok bűnével is, lásd 54. lap).

Isten a teremtményt gyermekévé fogadta. Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy Isten atyai szeretettel veszi körül: egyszülött Fia iránt tanusított szeretetét kiterjeszti a teremtményre. A szeretet kifejezése a Szentháromságon belül a Szentlélek. Azt mondhatjuk tehát: Isten kiterjeszti Szentlelkét a teremtményre; a Szentlelket ajándékozza neki. Ez a maga részéről saját képe szerint alakítja át a teremtményt, önmagának hasonmását nyomva beléje: a «megszentelő kegyelmet». Ez részesülés Isten természetében, átistenülés. Isten «a fölötte nagy és drágalátos ígéreteket ajándékozta nekünk, hogy ezek által részeseivé legyetek az isteni természetnek» mondja Szent Péter második levelében (1, 4). A megszentelő kegyelem mindenekelőtt a mennyei Atya iránti új, egyenesen gyermeki szeretetben nyilatkozik meg, akivel a teremtmény oly benső kapcsolatba jutott. A Szentlélek, miként a Szentháromságban az Atya és Fiú között az egység köteléke, éppen úgy immár a mennyei Atya és a gyermekévé fogadott teremtmény között is az.

Ez tehát Isten eredeti gondolata az istenfiúságról. Szent Pál azonban az efezusiakhoz írt levelének első fejezetében, mely könyvünk beosztásának alapjául szolgál (lásd 34. sk. és 202.

lapot), azt mondja, hogy Isten *Jézus Krisztus*, az Isten-ember *által* eleve gyermekeivé rendelt minket és benne nekünk megkegyelmezett. Isten Fiának megtestesülése tehát benne volt Istennek az emberi nem megkegyelmezésére vonatkozó örök gondolatában. Ennek megértetésére még a következőket kell elmondanunk.

Isten a teremtéskor az első embernek, mint az egész emberi nem képviselőjének és ősatyjának, a Szentlelket adta nászajándékul. Bebizonyult, hogy a merőben emberi ősatya a Szentlelket maga és utódai számára elveszíthette és valóban el is veszítette (lásd a következő fejezetet). Hogy a Szentlelket el nem veszíthető módon ajándékozza az emberi nemnek, Isten más utat választott, azt, amelyet — minthogy Ádám bűnét előrelátta — öröktől fogva kitervelt: maga Isten lett emberré. Ily módon az istenség és emberség mindörökre széttörhetetlenül és szétszakíthatatlanul egyesült egymással. Szent Cirill, Alexandria püspöke († 444), mondja Szent János evangéliumához (7, 39) írt magyarázatában: «Isten, az Ige, aki ment minden változandóságtól, emberré lett, hogy mint ember az elnyert ajándékot (a Szentlelket) ezentúl állandóan és szilárdan megőrizze az (emberi) természet számára» (5. könyv, 2. fejezet).

Igy tehát az Isten Fiának megtestesülése kezdettől fogva benne volt Isten terveiben. Az Isten-ember által, még pedig egyedül általa, kapcsolódott össze Isten elválaszthatatlanul az emberi természettel. Most már soha többé nem veszhetik el az egész emberi nem; most már mi egyes emberek is újra meg újra megtalálhatjuk az Isten-emberben Istent és az üdvösséget,

ha szerencsétlenségünkre elveszítettük. Isten megtestesülése nélkül ez nem volna lehetséges. Ezenkívül a kegyelem bősége is sokkal gazdagabb lett azáltal, hogy maga az Isten Fia lett az emberi nem egyik tagjává. Igy minden egyes ember számára megnyílt a nagyobb állhatatosság és hűség erőforrása. Minderről azonban később részletesebben lesz szó.

II. RÉSZ

AZ ÜDVÖSSÉGTERV MEGVALÓSÍTÁSA

1. fejezet

A megváltás szükségessége: az eredeti bűn

1. Az eredeti szentség

Hogy milyen az ember ú. n. eszményképe Isten elméjében, láttuk az előbbi fejezetben. Isten e tervét az idők kezdetén meg is valósította. Az ember, férfi és nő, nagyszerű adományokkal ellátva került ki a Teremtő kezéből. Természetes szellemi-testi adományai zavartalanul tiszták voltak. Bírta a megszentelő kegyelmet, s ez őt Isten gyermekévé tette, akinek része van a mennyei Atya természetében. Ezért egészen sajátos értelemben Isten «fogadott gyermeke» volt : nemcsak pusztán jogi szempontból, hanem benső jellege és mivolta szerint is, amennyiben lelke Isten lényének hasonmása volt.

Lelkének ebből a természetfölötti fölruházásából folynak az első embernek Istentől kapott egyéb ajándékai, amelyek tulajdonképpen nem természet*fölöttiek*, azaz nem haladják meg teljesen az emberi természet határait, s mégis Isten különös adományai a természetfölöttiekkel fölruházott fogadott-gyermeke számára ; ezért természeten*kívüli*eknek nevezzük őket. Ezekhez az adományokhoz tartozik a halhatat-

lanság, a minden szenvedéstől és fájdalomtól, az élet minden fáradságától és roskatagságától való mentesség is. Ezekhez tartozik továbbá az emberi természet csodálatos összhangja, amennyiben az alsóbbrendű rész teljesen és ellenszegülés nélkül alá volt vetve a magasabbrendűnek, az emberben tehát az érzékiség nem okozhatott «kísértés»-t. Az ember természetes és természetfölötti mivolta között sem volt szakadás. Egyik a másikhoz hangolódott, egyik a másikkal harmonikusan összekapcsolódott. Ezenfölül az egész emberenkívüli természet minden ellenkezés nélkül szolgája volt az embernek. Amíg az ember értelme alávetette magát Istennek, az egész természet is — az emberben, s az emberen kívül egyaránt — alárendelte magát az értelemnek.

Az első ember lakóhelye fölött Isten különös gonddal őrködött, s az mindenben megfelelt az ember fönséges fölruházottságának. Igy lett a «paradicsom», melyet a Szentírás leír, a gyönyörűség kertjévé. Az ember köteles volt a paradicsomot «művelni és őrizni». Ezekkel a szavakkal Isten kultúra teremtésére adott megbízást. Vidám, nem fáradságos munkával kellett az embernek a földet s ennek erőit meghódítania : «Töltsétek be a földet s hajtsátok uralmatok alá». Az Isten kezéből nem teljes kialakultságában kikerülő teremtett világot ki kellett fejlesztenie s így Isten munkatársává kellett lenne.[1] Ebből a boldog és ártatlan állapotból azután

[1] A bűnbeesés következtében ez a munka fáradságossá lett és Isten sem áldja meg mindig sikerrel. De az ember eredeti hivatása továbbra is megmarad és most is, épúgy mint azelőtt, Istentől van.

halál nélkül jutott volna az örök életbe, végképpen és örökké boldogítóan egyesült volna Istennel az Isten látásában (lásd 173. sk. lap). Ezt a minden teremtményt végtelenül fölülmúló boldogságot, amely természeténél fogva egyedül csak Istené, az embernek azzal kellett kiérdemelnie, hogy gyermekiesen odaadó módon meghódol Isten előtt. Ezért adta az Úr az embernek a paradicsomban azt az egy parancsot, amelynek megtartása örökké boldoggá tette volna.

2. *Az ősbűn* (4)

Ámde rátámadt a kísértés az emberre, hogy próbára tegye. Az ördög — tehát egyik azok közül a kevélységük miatt elbukott szellemek, azon első teremtmények közül, akik a Teremtő ellen föllázadni merészkedtek — odaférkőzött, mégpedig kígyó alakjában az emberhez.[1] Fölötte furfangos módon azt a hitet keltette az emberben, hogy az isteni parancs túlságosan szigorú, sőt egyenesen igazságtalan. Parancsával Isten az embert nagy jótól akarja távoltartani, nevezetesen a *jónak és rossznak megismerésétől*. Ezzel az emberben fölkeltette azt a vágyat, hogy maga ismerje meg a jót és rosszat ; ne más mondja meg, mit kell tennie s mit kell elhagynia, hanem maga döntsön róla. Az ember engedett a csábításnak. Megszegte a paran-

[1] A kísértésnek valamiképpen kívülről, az érzékeken át kellett jutnia az emberbe. Hiszen az ember érzéki-szellemi lény és természetének megfelelően az érzékek közvetítése révén szerzi meg szellemi életének tartalmát. Egyedül és kizárólag a kísértéssel az emberhez való férkőzés céljából engedte meg Isten a kísértőnek egy lény fölhasználását, amely alkalmas a saját lelki alattomos gonoszságának jelképezésére.

csot s így vétkezett kevélységgel és engedetlenséggel. A kevélységben és a kevélységből származó engedetlenségben rejlik a teremtmény nagy igaztalansága, nagy hazugsága a Teremtővel szemben. A kevélység tagadása a Teremtő és teremtmény között lévő valóságos viszonynak. A teremtménynek a Teremtőtől való teljes függése elismerést követel, s ezt a kevélység megtagadja. Éppen ebben található a kevélység és engedetlenség becstelensége, hazugsága és természetellenessége.

A tett elkövetése után természetesen «megnyílt» az első emberpár szeme, de másképp mint várták. Szörnyű fölismerés volt. Rögtön érezték azt a hatalmas szakadást, melyet így a teremtett világban okoztak. Egyszerre szörnyű szakadék tátongott Isten és a világ között. Ép így azt is mindjárt megérezték, hogy a bennük lévő harmónia eltűnt : tapasztalták az érzékiség lázongását ; s mindjárt észrevették talán az őket körülvevő természet lázadását is. Mindebben megismerték a megbántott Teremtő-Isten haragját és féltek. Mindjárt mutatkozott az értelem elhomályosulása is, mivel az első emberpár Isten elől elrejtőzni próbált. Isten kimondotta ekkor ítéletét a bűnös teremtmény fölött. Elsősorban a kísértővel szemben újította meg kárhoztató ítéletét,[1] azután az emberre szabta ki, hogy élete ettől fogva telve lesz fáradsággal, és — ez a fődolog — ettől

[1] Az ítélet tehát elsősorban magának az ördögnek szól («földet enni» = mélyen megalázottnak, elítéltnek lenni). A kígyót csak annyiban érinti ez egyúttal, amennyiben ő még jobban, mint eleddig, az alattomos gonoszság és a lesben álló veszedelem jelképe lesz, mert az ember számára veszélyessé válik és a bukásra állandóan figyelmezteti.

kezdve a halál hatalmába kerül, az Istentávolság lelki halálának hatalmába, amely szükségképpen örök kárhozatban végződik, és a testi halál hatalmába, amely így a «porból lettek» sorsa lett. Ugyanebben a pillanatban azonban — s ebben mindjárt ismét megnyilvánul Isten nagy irgalma — megígéri a Teremtő a bűnös emberiségnek a Megváltót, aki — aszszonytól születve — végleg megtöri majd a gonosznak hatalmát, habár csak azáltal, hogy Ő maga is sebet kap az ellenségtől.[1]

3. Az eredeti bűn

Az első ember bűnével nemcsak saját magának ártott. Ádám — mint a trienti egyetemes zsinat (1545-től 1563-ig) mondja — a mi számunkra is elveszítette a szentséget és megigazultságot s az egész emberiségre átszármaztatta a bűnt, a lélek halálát, és a bűn következményeként a halált, a szenvedést, a fáradságot és kísértést. Van tehát valami kötelék, amely által Ádám bűne végzetszerűen átszáll reánk, és ez a kötelék, ugyancsak a trienti zsinat szerint, a származás. Miként szállhat át reánk a leszármazás útján bűn, az hittitok és az is marad, ezért sohasem tudjuk teljesen és egészen megérteni.

Aquinói Szent Tamás szerint az Ádámtól le-

[1] Ezeknek az első földi eseményeknek és az első kinyilatkoztatásoknak emléke, melyeket Isten az embereknek adott és amelyek nemzedékről nemzedékre élőszóval szálltak tovább, azóta a föld minden népénél, többé-kevésbbé tévedésekkel keverve, megmaradt («őskinyilatkoztatás»), míg végül a kereszténység meghozta a teljes igazságot (lásd a 13. lapon a jegyzetet).

származó emberek valamennyien mintegy *egy* testnek tagjai. Miként egyik tagnak, mondjuk a kéznek, cselekedete résztvesz az akaratnak a jóra vagy rosszra való elhatározásában s a cselekedet jó vagy pedig bűnös (pl. gyilkosság), épúgy az emberi nem minden «tag»-jának is része van az ősatya bűnében, aki a nemzés által indítja őket, miként az akarat a tagokat. E titok némikép világosabb lesz előttünk, ha meggondoljuk, hogy természetesen nem bűn*tett*-ről, hanem bűn*állapot*ról van szó. Az emberben a bűn elkövetése után mindaddig megmarad a bűnállapot, amíg tettét meg nem bánja és őszinte bánattal jóvá nem teszi. Vagyis ha megmarad benne az elmult tett igenlése : «Ha még nem tettem volna meg, most követném el». Az akarat igenlése mindaddig a rosszra irányul, amíg az ember az akarat erélyes elfordulásával az elkövetett cselekedet kárhoztatását ki nem küzdi. Hasonlóképpen Ádám cselekedetének is az a következménye, hogy az akarat (állapotszerűen) Isten ellen lázadásra irányul, a rosszra hajlik. A lélek visszairányítását a jóra, Isten felé csak a megszentelő kegyelem végezheti. A megszentelő kegyelem elvesztése a rosszra való hajlást, legalább is az Istenhez való teljes ragaszkodás hiányát föltételezi, pedig ezt Istennek el kell várnia az embertől, ha az embert gyermekeként akarja szeretni. Most az emberek a megszentelő kegyelem nélkül jönnek a világra, a jóra való állapotszerű hajlam nélkül, ama jóság nélkül, melyet Isten nekik szánt. Sőt bizonyos mértékben hajlanak a rosszra és egyben helyeslik azt a lázadást, amellyel az első ember Isten ellen föltámadni merészkedett.

Minden Ádámtól származó emberben bizonyos közösség («szolidaritás») van ősatyja bűnével, bizonyos «belevontság» abba a bűnbe (együttműködés a bűnös cselekedetben). «A bűn egy ember által jött be e világba, és a bűn által a halál s így a halál átment minden emberre, mert mindenki vétkezett» (Róm. 5, 12). Ennek az «öröklődő bűn»-nek következménye azután az emberben a szenvedés, fájdalom, halál, az alsóbbrendű ösztönöknek lázongása a felsőbbrendűek ellen, a benső összhang, de egyben az egész környezettel való külső összhang megzavarodása is.

Szörnyű továbbá az is, hogy ennek a rosszra való hajlamnak elmaradhatatlan következményeként mindazok, akik az eredeti bűnnel születnek, súlyos személyes bűnöket követnek el, úgyhogy ha nem volna Megváltó, valóban az egész emberiség az örök kárhozatba rohanna. Szinte irígyelnünk kellene a gyermekeket, akik személyes bűn nélkül, pusztán az eredeti bűnnel megterhelten halnak meg. Szent Ágoston egyik írásában megrázó szavakkal fejezi ki ezt az igazságot :[1] «Ádám egyszersmind utódait is, akiket saját személyében, mint gyökerükben, a bűn elkövetésével megrontott, a halálbüntetés és a kárhozat kötelékeivel körülhálózta : úgyhogy mindaz, aki tőle származik, az eredeti bűnnel születik és ennek következményeképpen különféle tévedéseken és fájdalmakon keresztül megrontóival, a hűtlen angyalokkal együtt a végnélküli kárhozatba jut. «Amint a

[1] Ez a hely a Breviariumban is benne van s így az Egyház is különösen megerősíti.

bűn egy ember által jött be e világba és a bűn által a halál s így a halál átment minden emberre, mert mindenki vétkezett» (Róm. 5, 12) . . . Igy volt tehát az emberi nemmel : a kárhozat ítéletével sujtott emberiség a rossz hatalma alá került, sőt valósággal benne fetrengett s egyik rosszból a másikba rohant ; és az angyalok bűnbeesett csoportjával együtt méltó büntetéssel lakolt a gonosz hűtlenségért». (Enchiridion sive De fide, spe et caritate 26 sk. pont.)

Az emberi nemnek az eredeti bűn állapotában való helyzetét, az értelem elhomályosulását, Isten haragját, szemléltetően írja le Szent Pál is a rómaiakhoz írt levelének első fejezetében : «Az Isten haragja megnyilvánul az égből azoknak az embereknek minden gonoszsága és igazságtalansága fölött, akik lefogva tartják az isteni igazságot igazságtalansággal . . . Mivel, ámbár megismerték az Istent, nem dicsőítették őt, mint Istent, és nem adtak hálát neki, hanem üresek lettek gondolataikban, és sötétség borult oktalan szívükre. Bölcseknek mondogatták magukat és esztelenek lettek, és fölcserélték a halhatatlan Isten dicsőségét halandó embernek . . . (és állatoknak) a képmásával. Ezért az Isten átadta őket szívük vágya szerint a tisztátalanságnak, hogy maguk becstelenítsék meg testüket, mint olyanok, akik elcserélték az Isten igazságát hazugságra és inkább tisztelték és szolgálták a teremtményt, mint a Teremtőt . . . Ezért az Isten átadta őket meggyalázó szenvedélyeiknek . . . és elvették megtévedésüknek megfelelő bérét» (Róm. 1, 18—27).

E szerint most már nem úgy hordjuk magunkban az emberi természetet, amint az az Isten alkotó kezéből kikerült. Ha nem is rombolódott szét, mégis megsérült, önmagában kárt szenvedett. A természetfölötti ellen való lázadást is azóta ismeri természetünk.

Az itt rajzolt kép bizony sötét. De egyet mindjárt meg kell gondolnunk : az eredeti bűn mintegy sötét háttér, melyre Isten a megváltás fénylő képét festi rá. Az eredeti bűn minden borzalmán keresztülragyog az a győzelmes tudat : Van Megváltónk ! Szent Pál is érezte magában az eredeti bűn következményeit, de azt is tudta, ki szabadíthatja meg tőlük : «Más törvényt látok tagjaimban, ez küzd értelmem törvénye ellen . . . Én szerencsétlen ember ! Ki szabadít meg e halálnak testétől? Az Istennek a kegyelme *Jézus Krisztus*, a mi Urunk által» (Róm. 7, 23—25).

2. fejezet

A megváltás

1. A Megváltó

Nemcsak a lényegükből származó távolság, hanem a bűn által támasztott mélység miatt is egymástól szétválasztott természeteknek, istenségnek és emberségnek kellett egyesülniök egymással — mégpedig egyszersmindenkorra. A teremtmény ellenszegült a Teremtőnek ; bűn volt ez Isten végtelen fönsége ellen, s erre Istennek azzal kellett felelnie, hogy az emberi nemet elveti és a saját szoros közösségéből kitaszítja. Ennek a szörnyűségében meg nem mérhető bűnnek és az isteni fönség megsértésének kiengesztelése, az istenségnek és az emberségnek újra kibékítése és összekapcsolása végett akart Isten Fia emberré lenni. Egyesült tehát istenség és emberség és így a vétkező emberiségnek egyik tagja méltó, azaz végtelen elégtételt tudott szolgáltatni a végtelen sértésért. Hogy Isten megkegyelmez az embernek, az lényegében nem más, mint hogy Isten gyermekévé fogadja, azaz az Ő egyszülött Fiának fiúságában részesíti. Ennek megfelelően Isten Fia, a Szentháromság második személye, emberré lett. Ezzel — legalább is előttünk — nyilvánvalóbb lett, hogy a Fiúnak elégtételt kellett szolgáltatnia az Atya részére. Elégtételt azonban csak másik személynek adhatunk. Látjuk tehát, hogy a megváltás tana telje-

sen beleágyazódik a Szentháromság titkába. Ez az «Isten-ember», aki — mint föntebb mondottuk — Isten eredeti terve szerint mintegy a mindenség középpontja volt (lásd 59. sk. lapot, v. ö. 175. skk. lapokat is), a mi Urunk és Üdvözítőnk, *Jézus Krisztus*.

Hogy Krisztus igaz Isten volt, mindennél jobban kitűnik saját tanubizonyságából. Egykoron — éppen a templomszentelés ünnepe volt, december közepe, tehát az esős időszak, amikor nem egyszer felhőszakadásszerű esők zuhognak alá — az Üdvözítő a «Salamon tornácá»-nak nevezett födött oszlopcsarnokban, a templom külső előcsarnokának belső oldala mellett járt-kelt. Körülvették Őt a zsidók és kérdezték: «Meddig tartod függőben lelkünket? Ha te vagy a Messiás (= Krisztus = Felkent, vagyis a prófétáktól megjövendölt Megváltó), mondd meg nekünk nyiltan». Az Üdvözítő azt válaszolta, hogy ő már réges-régen eléggé világosan megmondotta nekik. Ha akarták volna, már régóta hinnének benne. S feleletét ezekkel a szavakkal fejezi be: «Én és az Atya egy vagyunk!» Ekkor a zsidók köveket ragadtak föl, hogy megkövezzék őt. Tehát egészen pontosan megértették, hogy Istennel egyenlővé tette magát, de mint mindig, most is istenkáromlásnak minősítették nyilatkozatát, amiért a zsidó törvény szerint a megkövezés büntetése járt (Ján. 10, 22—32). Mikor Fülöp apostol az utolsó vacsorán ezt a némikép balga kérést terjesztette a Megváltó elé: «Uram! mutasd meg nekünk az Atyát», Jézus így válaszolt: «Annyi idő óta vagyok veletek és nem ismertél meg engem!? Fülöp! aki engem látott,

látta az Atyát is . . . Nem hiszed-e, hogy én az Atyában és az Atya énbennem vagyon?» (Ján. 14, 8—10).

Ugyanezt az igazságot fejezi ki a Megváltó azzal is, hogy saját nevében bocsátja meg a bűnöket, amint ezt a zsidók szintén helyesen fölismerték. Ugyanígy történt, midőn a ház tetején keresztül az inaszakadtat leeresztették eléje. Jézus így szólt hozzá : «Fiam ! megbocsáttatnak neked a te bűneid». Az írástudók, akik sohasem akarták levonni az egyetlen helyes végső következtetést : hogy Krisztusnak alá kell vetniök magukat, ezt gondolták magukban : «Káromkodik. Ki bocsáthatja meg a bűnöket más, mint egyedül az Isten?» Jézus rögtön meglátta gondolataikat s mondá nekik : «Miért gondoljátok ezeket szívetekben? Tudjátok meg, hogy az Emberfiának hatalma vagyon a földön a bűnöket megbocsátani». Majd mondá az inaszakadtnak : «Mondom neked : Kelj föl, vedd ágyadat és menj házadba». Némiképen elfogadja a zsidók gondolatmenetét, mintha csak ezt akarná mondani : «Minden bizonnyal csak egyedül Isten bocsáthatja meg a bűnöket. De csodával bizonyítom be nektek, hogy megvan ez a hatalmam, tehát Isten vagyok» (Márk 2, 1—12 ; Máté 9, 1—8 ; Luk. 5, 17—26). Végül említsük még meg Krisztus ama szép szavait, melyeket Máté (11, 25—27) és Lukács (10, 21 sk.) őriztek meg számunkra, s amelyekben az Isten Fiának a mennyei Atyával való egyenlősége fejeződik ki : «Hálát adok neked Atyám ! mennynek és földnek Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsektől és okosaktól, és kinyilatkoztattad a kisdedeknek. Igen Atyám ! mert

így tetszett neked. Mindeneket átadott nekem Atyám ; és senki sem ismeri a Fiút más, mint az Atya, az Atyát sem ismeri senki más, mint a Fiú, és akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni».

Ezzel és számtalan más kijelentésével bebizonyítja a Megváltó, hogy Ő valóban az, akiről egykor Izaiás próféta megjövendölte :

«Gyermek születik ugyanis nekünk,
És Fiú adatik nekünk,
S a fejedelemség az ő vállára kerül,
És leszen az ő neve :
Csodálatos, Tanácsadó,
Isten, Hős,
Az örökkévalóság Atyja,
A béke fejedelme» (Iz. 9, 6),

s akit 7—8 századdal előbb «Emmanuel»-nek, azaz «Velünk az Isten»-nek nevezett Izaiás (7, 14). Ezért a hitért számtalan vértanu ontotta vérét, ezt a hitet erősítette meg ünnepélyesen a Krisztus istenségét tagadó Arius tévedésével szemben 325-ben a niceai egyetemes zsinat, amely Krisztusról megvallotta, miként még mindig imádkozzuk a szentmise hitvallásában (Credó-jában) : «Isten az Istentől, világosság a világosságtól, igaz Isten az igaz Istentől. Született, nem alkottatott, *egy*-lényegű az Atyával».

Ez az Isten Fia — így tanít bennünket a mi hitünk — a Szűz méhében emberi természetet vett föl. Földi életében úgy jelenik meg előttünk, mint valóságos ember, aki eszik és alszik, aki a járásban elfárad, sőt — s ez az esemény beszél legvilágosabban — az Olajfák hegyén rettenetes halálfélelmet él át, még az emberi

akaratnak természetes lázadozását a halál ellen is megtapasztalja, de természetesen ezt az akaratot rögtön aláveti mennyei Atyjának: «Atyám! ha lehetséges, múljék el tőlem e pohár; mindazonáltal ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint te». Igen, Krisztus közülünk való ember akart lenni, aki született, miként az emberek születnek. Csak így lett az emberiség tagja, csak így származott a Megváltó magából az elesett emberi nemből, a Kiengesztelő a sértők családjából.

Krisztusban tehát két természet van, isteni és emberi, s e kettő egy személyben egyesült. Ezért nevezzük ezt az egyesülést «személyi»-nek, görög szóval «hiposztatikus»-nak (hypostasis = személy): egy személy és két természet. Hogy a természetről és a személyről világos fogalmunk legyen, menjünk végig a következő gondolatokon. Krisztusról különbözőket állíthatunk; ezek közül egynéhányat itt egymás alá írunk:

Krisztus	született	1
	örökkévaló	2
	meghalt	1
	változhatatlan	2
	a világ teremtője	2

Ezek közül a jegyek közül egypár összeillik, néhány pedig nyilvánvalóan ellentmond egymásnak (az összeillőket ugyanazon számjeggyel láttuk el). Minden Krisztusról mondható állításunkban két kört találunk, melyek összetartoznak, ennélfogva közös gyökerüknek vagy forrásuknak kell lennie; a bárkiről elmondható állításoknak eme forrását természetnek vagy lé-

nyegnek, míg azt, akiről elmondjuk, személynek nevezzük. A személyt és természetet (vagy lényeget) tehát a következőképpen határozhatjuk meg: személy az, akiről valamit állítunk, a tulajdonságok hordozója; természet ellenben az, aminek alapján valamit állítunk, a tulajdonságok foglalata, forrása. Krisztus örökkévaló isteni természete alapján, meghalt emberi természeténél fogva. Isteni és emberi természet *egy* személy (mégpedig az isteni személy) egységében egyesült. Isten emberré lett. Az, aki öröktől fogva Isten volt, az időben emberi természetet vett föl.

Ezt a tanítást három egyetemes zsinat két téves tanítással szemben megvédelmezte és megállapította. A tévtanító Nestorius, konstantinápolyi pátriárka, azt állította, hogy Szűz Mária semmiképpen sem Isten Anyja. Ő embert szült, akivel Isten, mint más megigazult (a kegyelem állapotában lévő) emberrel, később egyesült. Vele szemben Szent Cirill, alexandriai pátriárka, védelmezte az igaz tanítást; a harmadik egyetemes, Efezusban tartott zsinat (431) megvédte az «Isten Anyja» címet. Eutyches, konstantinápolyi archimandrita (körülbelül annyi, mint apát), viszont azt tanította, hogy Krisztus éppen nem valóságos ember; az istenség «fölszívta» magába az emberséget (az egy-természet tana vagy «monofizitismus»). Nagy Szent Leó pápa († 461) képviselőjének elnöklete alatt tartották meg a chalcedoni zsinatot 451-ben. Midőn fölolvasták Szent Leó levelét, amely Krisztus két természetének tanát világosan kifejti, a zsinat atyái fölkiáltottak: «Ez az atyák hite, ez az apostolok hite: így hiszünk mi

mindnyájan, Szent Péter Leó ajkával szólt hozzánk!» Végül az ötödik, Konstantinápolyban tartott, egyetemes zsinaton (553) megalkották a «hiposztatikus egység» = «a személyi egyesülés» kifejezést.

Milyen következményei vannak ennek az egyesülésnek elsősorban is magára Krisztusra vonatkozólag? Mindenekelőtt azt jelenti, hogy Krisztus embersége az Isten Fia fiúságában részesül, hogy tehát egy ember, aki hozzánk hasonlóan a földön jár-kel, Istennek a Fia. Mint ilyennek joga van az Isten Fiának örökségére, elsősorban Isten atyai szeretetére, más szóval a Szentlélekre (v. ö. 59. lapot). Az Atya-Isten Krisztus emberségére is kiterjeszti a Szentlelket, még pedig úgy, hogy ez Krisztus embersége számára nem meg nem érdemelt kegyelem többé, hanem valóságos joga van hozzá, hiszen Krisztus embersége Isten természetes Fiának embersége. A Szentlélek pedig a maga részéről a kegyelmek teljességével árasztja el Krisztus emberségét, önmagának annyira tökéletes képmását nyomja rá, amennyire csak lehetséges. Figyelembe kell ugyanis vennünk, hogy a hiposztatikus egység magában véve követeli ugyan Krisztus személyes «szentségét», vagyis hogy emberi lelke és lelki képességei Isten természetében részesedjenek, de közvetlenül még nem jelenti azt. Krisztus emberi lelkébe is előbb bele kell szállnia a megszentelő kegyelemnek, s így azt az emberek, sőt általában a teremtmények köre fölé emelnie és Istenhez hasonlóvá tennie. Minthogy a megszentelő kegyelem bizonyos tekintetben a Szentlélek kiáradása, a Szentléleknek sajátmaga belevéste képmása, a meg-

szentelést «a Szentlélekkel való fölkenésnek» szeretik nevezni az egyházatyák. Ezért mondja Krisztusról egyik írásában Szent Cirill, akit már többször idéztünk s akit Nagy Szent Leóval együtt bizonyára a Gondviselés választott ki, hogy az Isten-ember titkába különös mélységgel behatoljanak: «Mint ember szintén fölkent és megszentelt volt, mint valóságos Isten azonban, amennyiben az Atyától ered, saját Lelkével (azaz a Szentlélekkel, aki tőle és az Atyától származik; lásd 44. skk. és 48. sk. lapot) elsősorban is önnön templomát (= saját emberségét) szenteli meg és általa minden teremtményt». (Ezt a gyönyörű helyet a maga teljességében lásd a Függelékben, 5. szám.)

Az eddigieket így is mondhatjuk: Krisztus embersége az istenséggel való hiposztatikus egyesülése folytán *objektíve* szent, *subjektiv* szentsége pedig ennek az egyesülésnek *következménye*. Krisztusban tehát a legnagyobb teljességgel megvan a megszentelő kegyelem (azaz emberi lelkének részesedése az isteni természetben), úgyhogy Krisztus embersége mint istenségének eszköze a maga részéről viszont oka lehet a mi megszentelődésünknek a megszentelő kegyelem által (lásd lentebb 101. skk. lapokat). «Láttam a Lelket» — tanusítja Keresztelő Szent János — «mint galambot leszállani az égből; és rajta maradt. És én nem ismertem őt; hanem aki vízzel keresztelni küldött engem, az mondá nekem: Akire látod a Lelket leszállani és rajta maradni, ő az, ki Szentlélekkel keresztel» (Ján. 1, 32 sk.).

Az Isten Fia megtestesülésének másik következményét is meg kell említenünk e helyen.

Természetszerű közvetítő lett Isten és az emberek között. «Hiszen — mondja Szent Pál — egy az Isten s egy a közvetítő is az Isten és az emberek között: az ember Krisztus Jézus» (Tim. I. 2, 5). Krisztus tehát természeténél fogva *a főpap*. A megtestesülés ténye *pappá* szentelte, és mindaz, aki magát egyébként papnak nevezi, csak azért érdemli meg ezt a nevet, mert e név Krisztusra mutat (az Ószövetségben, némileg a pogányoknál is) vagy pedig azért, mivel Krisztus papságában részesül, Krisztusnak helyettese (az Újszövetség papjai). Szent Pál erről is részletesen kioktat bennünket a zsidókhoz írt levelének 4. és 5. fejezetében: «Olyan nagy főpapunk van, aki áthatolt az egeken, Jézus, az Isten Fia . . . Mert nem olyan főpapunk van, aki nem tudna részvéttel lenni gyöngeségeink iránt, hanem olyan, aki mindenben hasonlóképpen kísértést szenvedett, a bűnt kivéve . . . Mert minden főpap, emberek közül választván, emberekért rendeltetik az Isten előtt való ügyeikre, hogy ajándékokat és áldozatokat mutassanak be a bűnökért; ki részvéttel tud lenni a tudatlanok és tévelygők iránt, mert ő maga is körül van véve gyöngeséggel . . . És nem is veszi senki magának ezt a tisztséget, hanem akit Isten hív, mint Áront». Ez a két föltétel: először, az emberek közül legyen kiválasztva, hogy velük együttérezhessen, másodszor pedig, hogy Isten hívja meg, Krisztusban teljesült: «Igy Krisztus nem önmagát dicsőítette meg, hogy főpappá legyen, hanem az, aki mondotta neki: „Fiam vagy te, én ma nemzettelek téged" . . . Ki testének napjaiban (mindenekelőtt az Olajfák hegyén) imáit és könyör-

géseit nagy kiáltással és könnyhullatással bemutatván Annak, aki őt mgszabadíthatta a haláltól, meghallgattatott az ő hódolatáért, és noha Isten Fia volt, engedelmességet tanult azokból, amiket szenvedett ; és a befejezéshez jutván, örök üdvösség oka lett mindazoknak, kik neki engedelmeskednek, Istentől főpapnak neveztetvén Melkizedek rendje szerint» (Zsid. 4, 14—5, 10).

Ahol pap van, ott áldozat is van. A 3. pontban kifejtjük majd, mint mutatta be áldozatát Krisztus, a főpap. De előbb még arra irányítsuk gondolatainkat, aki a megtestesülésben döntő módon közreműködött : Máriára, Isten Anyjára. Mellette hűséges társként ott áll Szent József, kit e földön az Isten Fia atyjának tartottak.

2. A Megváltó Anyja

Igazán jellemző, hogy a nép katolikus érzéke rögtön fölzúdult Nestorius téves tanítása ellen, mihelyt az Mária istenanyai címét támadni kezdte (lásd 76. lap). A keresztény nép valóban a legbensőbben összenőtt ezzel a titokkal. Ebben a formulában : «Mária Isten Anyja, Mária Istent szült», fejeződik ki leghatásosabban az a hittitok, hogy az emberi és isteni természet az egy isteni személyben egyesült egymással. Azt az igazságot, hogy Mária Isten Anyja, az efezusi zsinat (431) ünnepélyesen kihirdette, amire az egész világon nagyon föllendült a Szűz Mária-templomok építése (pl. a Santa Maria Maggiore Rómában). Ez az igazság a forrása mindazoknak a kiváltságoknak, melyeket a keresztény

hit Szűz Máriának tulajdonít, s amelyeket a következőkben tárgyalunk.

Hitünk szerint elsősorban is az örökös szűzesség dícsérete illeti meg őt. Hogy Mária az Isten Fiának fogantatása és születése előtt szűz volt s hogy mindig szűz akart maradni, az kétségtelenül kiviláglik azokból a szavakból, melyekkel a méhében végbemenő nagy titokról az üdvözlő angyaltól fölvilágosítást kér: «Miképpen leszen ez, mikor férfit nem ismerek?» Hogy szűzessége később is minden szempontból a legtökéletesebben sértetlen maradt, ugyancsak örökös szűzességi fogadalmából nyilvánvaló. Mert egyáltalán nem lehet megérteni, hogy Mária ez után az annyira szent esemény után eredeti szándékát föladta volna. Ezt abból a tényből is láthatjuk, hogy az Üdvözítő halálakor Szent Jánost Mária fiává jelöli ki, Máriát meg Szent János oltalmába ajánlja: «Asszony! íme a te fiad», «Ime a te anyád!» Éppen ezért az Egyház kezdettől fogva valóban szentül megtartotta Mária örök szűzességének hitét. Csupán Tertullianus egyházi író († 220 után), aki nagyon tehetséges ember volt ugyan, de szertelenségre hajlott és tévedésben halt is meg, valamint Jovinianus († 400 és 406 között) merészeltek abban kételkedni. De az igaz hit mindjárt elleneszegült, s azóta is rendíthetetlenül fönnáll. Jézus testvérei, akikről a Szentírás beszél, a mi fogalmaink szerint Jézus unokatestvérei. Ábrahám is «testvér»-nek nevezi unokaöccsét, Lótot, miként akkoriban a rokonokat általában fitestvéreknek és nőtestvéreknek szokták hívni. Az ifjabb Szent Jakab apostol és testvére József, akiket Máté (27, 56) említ

s egyebütt is «Jézus testvérei»-nek neveznek, egy másik Máriának fiai voltak ; erről a Máriáról mondja Szent János (19, 25), hogy Krisztus keresztje alatt a szent asszonyok között állott s ugyancsak e szentírási hely szerint az Isten Anyja «nőtestvére» és Kleofás (vagy Alfeus) felesége volt. Ezt az Alfeust a régi hagyomány, melyet Hegesippus († 180 körül) és Szent Jeromos († 419) bizonyítanak, Szent József fitestvérének tartotta. Az a Mária tehát az Istenanya sógornője volt s gyermekei Jézus unokatestvérei.

Annak tökéletes lelki és természetfölötti szépsége, akit Isten az Ő szent Fia megtestesülésének titkában oly benső szerepre méltatott, leginkább kitűnik abból a hitigazságból, melyet IX. Pius pápa a földkerekség püspökeinek megkérdezése után 1854 december 8-án a hívő nép örömujjongása közben kihirdetett : Mária, az Isten Anyja, létezésének első pillanatától kezdve Jézus Krisztus érdemeire való tekintettel az eredeti bűnnek minden szennyétől ment maradt («szeplőtelen fogantatás»). Ezt a tanítást a szenthagyomány világosan magábanfoglalja ; a Szentírás is valószínűsíti, de kifejezetten nem beszél róla.[1] A szentatyák fáradhatatlanok az Isten Anyja szeplőtelen tisztaságának és szentségének magasztalásában, s a bűnbeesés előtti Évával hasonlítják össze, de nála jóval többre tartják. Mária egyik régi magasztalója volt Szíriai Szent Efrém († 373). «Nisibisi himnu-

[1] Erre a hitigazságra utal 1. az «ősevangélium», amely a kígyó és *egy* asszony között határozott ellenségeskedést jövendöl meg (v. ö. a Függelék 4. számát) ; 2. az angyal szava : «malaszttal *teljes*».

szai»-ban az edessai egyház így szólítja meg az Urat : «Csak Te és Édesanyád vagytok teljesen és tökéletesen szépek, nincsen benned, Uram, szeplő, Édesanyádban sincs semmi folt. E két szépség közül melyikkel hasonlíthatók össze gyermekeim?» (27, 8). A középkori hittudósok körében e tanra vonatkozólag bizonyos tétovázás keletkezett, mivel attól féltek, hogy az Krisztus megváltásának jelentőségén csorbát ejthet. Kiváltkép Duns Scotus János, ferences hittudós († 1308), oldotta meg ezt a nehézséget, megállapítván azt, hogy sokkal tökéletesebb módon történt Mária megváltása, mint a mienk. Mária Krisztus megváltására való tekintettel a bűnnek minden szennyétől mentesült. Egyébként pedig bizonyára a bölcs isteni Gondviselés intézte úgy, hogy ebben a kérdésben nem annyira a hittudósok tudománya, mint inkább a nép egyszerű és eleven hite esett döntő súllyal a mérleg serpenyőjébe. A szeplőtelen fogantatás ünnepét Keleten már a 7., Nyugaton pedig a 9. században megülték. A pápák többször megtiltották, hogy e tanra hátrányos dolgot tanítsanak. Végül — mint mondottuk — IX. Pius megállapította, hogy ezt az igazságot valóban az egész földkerekségen mindenütt hitték és tanították s ezért ünnepélyesen dogmaként kihirdette.

Hogy a Szent Szűz testével együtt fölment a mennybe, azt az Egyház általánosan tanítja, amiről «Mária mennybemenetelének» (Nagyboldogasszonynak) ünnepe tanuskodik.

Az Isten Anyjának kiválóan megkülönböztetett helye van Isten üdvösségtervében és ez vallási életünkre vonatkozólag is nagyjelentő-

ségű. Mária, mint Krisztus Anyja, a mi anyánk is, hiszen mi Krisztus testének a tagjai vagyunk (lásd lent III. skk. lap). A megváltás művét Isten mintegy függővé tette az ő beleegyezésétől s ezért megkérdezte, akar-e anyja lenni annak, aki mindenkitől eltaszítva gonosztevőként hal majd meg a kereszten. Mária e szavakkal egyezett bele: «Ime az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint» (Luk. 1, 38). Így lett a megváltás segítőtársa, Krisztus életáldozatának nagy szerpapnője, aki az áldozati ajándékot, vagyis Krisztus testét odanyujtotta és a kereszt alatt állva vele együtt föláldozta. Anyánkká is lett, a kereszt tövében fájdalmakban szült bennünket. Ezen alapszik az a vélemény, melyet az utolsó pápák gyakran kimondottak, hogy Mária minden kegyelemnek közbenjáró közvetítője és kezelője. Jól jegyezzük meg: «közbenjáró» közvetítő. Az egyetlen közvetítő Isten és az emberek között továbbra is Krisztus, senki sem állhat közéje és lelkünk közé. De Mária, mint Krisztus Anyja és a mi anyánk, kéri Krisztust, hogy velünk egyesüljön; senki sincs kivéve Máriának ez anyai gondoskodása alól.

Az egyházatyáknak kedvenc gondolata Máriát *második Évá*-nak tekinteni. Amiként az első Éva az első Ádámnak odaadta a tiltott gyümölcsöt és a világ szerencsétlenségén közreműködött, épúgy a második Éva a második Ádámnak (lásd 93. lap) odanyujtotta áldott mehének áldásos gyümölcsét s így a világ üdvén közreműködött.

Mária azzal, hogy alázatosan alávetette magát Istennek és az Ő akaratának, mintaképe

lett a vallási életnek, vagyis annak a magatartásnak, amellyel a teremtmény Teremtője iránt tartozik: «Annak az alázatos „fiat"-nak (legyen) révén, amellyel az angyalnak válaszolt, a megváltás titka a teremtménytől függ. Hiszen az ember a sajátmaga megváltásában Istennek semmi más segítséget sem nyujthat, mint a föltétlenül készséges odaadást» (Von Le Fort Gertrud).

Mindezek után nyilvánvaló, hogy Máriát az a különös, egészen sajátos jellegű tisztelet («hyperdulia») illeti meg, amellyel a keresztény tudat már ősidőktől fogva adózott neki. Maga Mária is mintegy előre látta ezt a tiszteletet: a «Magnificat»-ban, amelyet Erzsébet meglátogatásakor ennek magasztaló szavai után énekelt, mondotta: «Ime mostantól fogva boldognak hirdet engem minden nemzedék!» (Luk. 1, 48). Olyan ének ez, hogy azóta napról-napra újra fölhangzik templomainkban a vesperás (a papi zsolozsma egyik része: vecsernye) végzésekor. Az első Mária-tisztelő tehát, akiről tudunk, éppen Szent Erzsébet, Keresztelő Szent János anyja volt. Midőn Mária megérkezett hozzá, e szavakkal köszöntötte őt: «Áldott vagy te az asszonyok között és áldott a te méhednek gyümölcse! De hogyan jutok én ahhoz, hogy az én Uramnak anyja jön hozzám?» (Sarlós-boldogasszony ünnepe.) Ezeket a szavakat Gábor angyaléival együtt az «Üdvözlégy Máriá»-ban azóta számtalanszor elimádkozzák a földkerekség és minden kor ájtatos hívői. A legrégibb Mária-templomok a 4. századból származnak; a legrégibb, az ő boldog halála emlékezetének szentelt ünnepre («Mária haza-

menetele», ma : Mária mennybemenetele) vonatkozólag már 500 körül van bizonyítékunk. Legrégibb képei a 2. századból származnak (a római katakombákban).

Szűz Mária mellett ott van Szent József, Jézus nevelőatyja. Mivel pedig Máriával törvényes házasságban élt, a törvény előtt és az emberek szemében egyúttal Jézus atyja is. Különösen akkor értjük meg, hogy Szent József tulajdonképpen sokkal több volt, mint nevelőatya, ha meggondoljuk, mily nagy szerepet játszott a zsidó népnél a törvény.[1] Ezért hozza Szent Máté Jézus családfájaként (Máté 1, 1—16) József nemzetségfáját.[2] Minthogy mind Mária[3], mind József Dávid nemzetségéből származott, Krisztus a valóságban is, meg a jog szerint is — a hivatalosan vezetett nemzetségtábla kimutatása alapján — Dávid király utóda volt, aki azt az ígéretet kapta, hogy az ő törzséből születik a Megváltó.

[1] Igy pl. a gyermek nélkül elhúnyt zsidó özvegyét a férj testvére köteles volt elvenni («leviratus» = sógorházasság, a latin «levir» = sógor szóból) és az ebből a házasságból született első fiút a meghalt gyermekének tekintették, ennek nemzetségét folytatta. Egy nemzetségnek sem szabadott ugyanis kihalnia a Messiás eljövetele előtt.

[2] Sok szentírásmagyarázó szerint Lukács (3, 23—38) Mária családfáját adja, viszont mások szerint a Lukácsnál található családfa szintén Szent Józsefé. A Máténál és Lukácsnál található családfa különbsége ez utóbbi fölfogás szerint Szent József atyjának leviratikus házasságából magyarázható. Máté József természetes, Lukács pedig (gyermek nélkül elhúnyt) törvényszerinti atyját nevezné meg. Más szerzők szerint Szent József korábbi őseinél is föltételezhetők a leviratikus házasságok.

[3] Mária leszármazása Dávidtól Luk. 1, 27 alapján nagyon valószínű («Gábriel angyal elküldetett ... egy szűzhöz, ki egy férfiúnak vala eljegyezve és Dávid házából származott.» Igy értelmezik az újabb magyarázók), biztos azonban a már az első században meglévő hagyomány révén.

3. *A megváltás műve*

Az Isten-ember azért jött a földre, hogy Ádám tettét következményeivel együtt ismét jóvá tegye. Miként Ádám engedetlenségével megtagadta a teljes odaadást Isten iránt és vonakodott magát alávetni az Ő akaratának, épúgy Krisztusnak tökéletes engedelmességgel kellett magát odaadnia Istennek, áldozatul kellett magát hoznia és így az egész emberiség helyetteseként Isten haragját kiengesztelnie.

Krisztus egész élete ennek jegyében folyt le. «Nem azért jöttem, hogy a magam akaratát tegyem, hanem annak akaratát, aki küldött engem». Az engedelmesség mennyei Atyja iránt volt az a láthatatlan étel, amelyről az Üdvözítő tanítványainak szólott (Ján. 4, 32). De Krisztus életének ez az értelme *abban* a tettében teljesedett ki, amely mindenki szemében és Isten örök rendelkezése szerint az Ő engedelmességét volt hivatva kimutatni: önmaga föláldozásában a kereszten. Áldozatot bemutatni annyit jelent, mint Istennek valami látható dolgot fölajánlani, hogy azzal Őt legfőbb Urunkként tiszteljük és imádjuk. Az áldozatnak tehát mindig valami *külső* cselekedetnek kell lennie, amely Isten föltétlen fensőbbségének benső elismerését világosan és érthetően kifejezi. A fájdalomjelleg, melyet az áldozat gondolatától el nem választhatunk, a bűn következménye; így az áldozat egyúttal bűnt-kiengesztelő jellegű is lesz. Az az áldozat pedig, melyet Isten *a* tőle kiválasztott főpaptól vár és öröktől fogva az emberiség megváltására rendelt, ennek a főpapnak önfeláldozása saját életének odaadásá-

val a kereszten.[1] Krisztus tehát az áldozatot bemutató pap és áldozat egyszersmind.

A keresztáldozat a legkiválóbb istentiszteleti cselekmény. Elmondhatjuk, hogy benne a világ betölti rendeltetését, amennyiben Krisztus által a legnagyobb fokban tiszteli Istent. Erről Szent Pál részletesen beszél a zsidókhoz írt levél 9. és 10. fejezetében. Először is azokról az ószövetségi áldozatokról beszél, amelyeket az ószövetségi szentélyben mutattak be. Leírja a frigysátort, illetőleg a templomot. Abban legelőször is ott volt a «szentély». «Amelyben valának a szövétnek és az asztal és a kenyerek kitétele. A második kárpit mögött pedig az a sátor, mely a szentek szentjének neveztetik, amelyben arany tömjénező vala és a szövetség szekrénye, mindenfelől arannyal borítva; ebben a mannát tartalmazó aranyveder és Áronnak kivirágzott vesszeje, és a szövetség táblái . . .; melyekről most nem szükséges egyenkint beszélni. Ezek pedig így lévén elrendezve, az első sátorba ugyan mindenkor beléptek a papok, hogy elvégezzék az áldozatok szolgálatát; a másodikba azonban esztendőnkint egyszer (a kiengesztelés nagy napján) egyedül a főpap, nem vér nélkül, melyet bemutat önmagának és a népnek tévedéseiért». Szent Pál ebben annak jelét látja, hogy az igazi szentek szentje, azaz a menny, mindaddig zárva van, amíg az Ószövetség (a szentély) fönnáll. Az ószövetségi áldozatok ugyanis magukban véve nem tisztíthatták meg a lelkiismeretet, a valóságban nem tudták megadni a megigazulást, csak jelképei,

[1] Ez tehát minden áldozatnak eredeti mintaképe; szerinte kell minden más áldozatot megítélnünk.

árnyképei voltak annak, aminek Krisztusban kellett beteljesednie. Ezért kellett minduntalan megismételni őket ; egy sem volt elegendő. Ezekkel a tökéletlen áldozatokkal szemben ott van immár Krisztus áldozata. Az igazi szentek szentjébe lépett be, melyet nem emberi kezek alkottak, az égbe, egyszersmindenkorra, mégpedig «nem is bakok vagy borjak vére által, hanem a saját vére által örök váltságot szerezve». Krisztusnak, Isten megtestesült Fiának, vére igazi kiengesztelést és benső megszentelődést tud létrehozni. Ezért nem kell az Ő áldozatát megismételni. Egyszersmindenkorra bemutatta azt s ezzel megnyitotta a mennyet. «Ezért új szövetségnek a közvetítője ő». Krisztus halálával érvénybe lépett az *Újszövetség*. Krisztus nem volt kénytelen újra meg újra föláldoznia önmagát, «miként a főpap évről-évre bemegy a szentélybe idegen vérrel ; különben gyakran kellett volna szenvednie . . . ; így pedig egyszer jelent meg az idők teljességében, hogy áldozatával eltörölje a bűnt» (Zsid. 9, 1—28 ; v. ö. 10, 1—18).

Krisztus tehát saját vére árán váltott ki bennünket az ördög hatalmából, helyettünk magára vette a mi bűneinkért járó büntetést és méltó elégtételt szolgáltatott érettünk. Ezt csak Ő tehette meg, miként canterbury-i Szent Anzelm († 1109) kifejti, csak ember tehetett eleget az ember bűnéért, csak Isten tehette ismét jóvá Isten megbántását.

A katolikus tanítás szerint Krisztus *minden* emberért meghalt, azokért is, akik az Ószövetség korában éltek. Az Ószövetség igazainak mindaddig közbülső állapotban («a pokol tor-

nácá»-ban) kellett maradniok, amíg a Megváltó vérét ki nem ontotta.[1] Krisztus «engesztelés a mi bűneinkért és pedig nemcsak a mieinkért, hanem az egész világéiért is» (Ján. I. 2, 2). Mindazt a tanítást, mely Krisztus kereszthalálának hatóerejét csak az emberek meghatározott csoportjára próbálta korlátozni (így pl. Kálvinnak vagy pedig Janseniusnak [† 1638] a tana, amely szerint Krisztus csak azokért halt volna meg, akik az üdvösségre «predestinálva», azaz előrerendelve vannak), az Egyház mint tévedést elvetette. Az Egyház mindig hangoztatta a megváltás általánosságát s ezzel együtt Isten üdvözítő akaratának általánosságát is: Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön. E cél valóságos elérése természetesen függ az ember beleegyezésétől, aki ezt meg is tagadhatja. A Krisztustól végbevitt megváltás teljesen tökéletes, sőt túláradó. Krisztus bőségesen jóvá tette azt, amit Ádám elveszített. Szent Pálnak a rómaiakhoz írt levél 5. fejezetében kifejtett tanítása szerint az az ajándék, melyet Krisztus által nyertünk, messze fölülmúlja azt a veszteséget, melyet Ádám okozott nekünk. Ezért énekli az Egyház minden évben nagyszombaton a húsvéti gyertya szentelésekor: «Ó szerencsés vétek, mely ily nagy és ekkora fölségű Megváltót érdemelt!» Csak azért engedhette meg Isten az eredeti bűnt, mivel tudta, mily magasztos dolgot akar Krisztusban végbevinni.

[1] A megváltás gyümölcseinek alkalmazása az Ószövetség igazaira azzal a titokzatos eseménnyel történt meg, melyet Krisztus poklokra (pokol tornácára) szállásának nevezünk. Szent Péter említi ezt, midőn azt mondja, hogy Krisztus lelke odament és prédikált a börtönben levő lelkeknek, akik egykor Noé napjaiban hitetlenek voltak (Pét. I. 3, 19 sk.).

4. *A föltámadott Megváltó*

Krisztus halála azonban még nem tette volna tökéletessé megváltásunkat. Miként Ádám bűne nekünk nem ártott volna, ha nem Ádámtól származnánk s így nem jutnánk vele oly kapcsolatba, amelynek folytán örököljük tőle a bűnt, épúgy Krisztus igazságot szolgáltató cselekedete, engedelmessége sem használna nekünk, ha valamiképpen nem származnánk Krisztustól, ha nem volna Krisztussal és az ő megváltásával valami kapcsolatunk, valami kötelékünk, amelynél fogva közösségben (szolidárisak) vagyunk vele, a megigazulást örökölhetjük tőle. Ezért akart a Megváltó halottaiból *föltámadni*, megdicsőült életét a mennyben megkezdeni és azután mint megdicsőült Üdvözítő velünk összekapcsolódni s így a megváltást reánk alkalmazni. Fölötte nagyjelentőségű ez a körülmény. Ebből megérthetjük, miért nem nagypéntek, hanem húsvét a mi megváltásunk legnagyobb ünnepe. Krisztus érdemeinek csupán külső beszámítása ugyanis nem elég, mert bensőleg kell osztályrészünkké lenniök, bensőleg kell részesülnünk bennük.[1]

Amiként mi Ádámtól az Istentől való elfordulás és a rosszra való hajlam állapotát örököltük (v. ö. 66. skk. lap), épúgy kell örökölnünk Krisztustól az Istenhez fordulás és az Isten iránti szeretetnek, az istenfiúságnak állapotát.

[1] Ebben van a főkülönbség a katolicizmus és a (lutheri) protestántizmus között. Luther szerint Krisztus érdemei csupán külsőleg tudatnak be nekünk; miattuk nem tekinti Isten a mi (tulajdonképpen továbbra is megmaradó) bűnös voltunkat. Éppen ezért kétségkívül alaposan megokolt az a szokás, hogy a protestánsok a nagypénteket ülik meg a megváltás főünnepeként.

Ádámtól való testi leszármazásunknak a megváltás részéről is meg kell valaminek felelnie. S ez annál lelkibb, minél lelkibb, sőt istenibb hatást kell elérnie. Maga az Üdvözítő nevezi ezt lelki születésnek, lélekből való születésnek, ellentétben a testből, az Ádámtól való születéssel. Midőn Nikodémus, a főtanács tagja, éjnek idején az Isten országába jutás föltételeit kérdezi, Krisztus így válaszol: «Bizony, bizony mondom neked, ha valaki újra nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be az Isten országába. Ami a testből született, test az; és ami a lélekből született, lélek az» (Ján. 3, 5 sk.). Itt nyilván a *keresztség*et mondja Lélekből születésnek. Tehát ezen alapszik származásunk Krisztustól, aminek révén Krisztus műve, megváltó cselekedete a mienkké válik. A keresztség — róla alább részletesebben szó lesz — belekapcsolódás Krisztusba, belemerülés Krisztusba, ami által az Ő megigazultsága, az Ő szentsége belénk árad. Minthogy mindenegyes embernek lelkileg Krisztusból kell születnie, kapcsolatba kell vele jutnia, azt is megértjük, hogy a Megváltónak e végett élnie kell, mégpedig más természetű életet kell élnie, mint amilyen mulandó élete volt e földön. Föltámadása és mennybemenetele után meg kellett kezdenie megdicsőült életét, hogy velünk összekapcsolódhassék és saját megdicsőült életét közölhesse velünk. Ezért mondja tanítványainak távozása előtt: «Nem hagylak árván benneteket, hozzátok jövök. Még egy kevés idő és e világ már nem lát engem. De ti láttok engem, mert én élek és ti is élni fogtok... Elmegyek és hozzátok jövök» (Ján. 14, 18. 19. 28).

Igy lesz Krisztus második Ádámmá (Kor. I. 15, 45), az emberi nem új törzsatyjává, de sokkal tökéletesebb törzsatyjává, mint amilyen az első volt. Azáltal, hogy a keresztségben vele és megváltói művével személyes kapcsolatba kerülünk, mindegyikünket Istenből élő új életre szül. Ezt a párhuzamot Ádám és Krisztus között Szent Pál teljes részletességgel kifejti a rómaiakhoz írt levelének 5. fejezetében, amely az egész Újszövetségnek egyik legmélyebb értelmű és legalapvetőbb szakasza. «Amint a bűn egy ember által jött be a világba és a bűn által a halál s így a halál átment minden emberre, mert mindenki vétkezett —» (5, 12). Szent Pál ezzel nem fejezi be a mondatot; hosszabb gondolatközbeszúrás miatt megfeledkezik a mondat befejező részéről. A mondatot következetesen így kellene kiegészíteni: «Akként a megigazultság is egy ember által jött be a világba, és a megigazultság által az élet s így az élet átment minden emberre, mert mindnyájan megigazultak lettek». Ezt a gondolatot néhány sorral alább valóban ki is fejezi: «Valamint tehát kárhozat szállott minden emberre egynek a bűnbeesése miatt, úgy életet adó megigazulás is minden emberre egynek az igaz volta miatt. Valamint ugyanis a sok ember megtétetett bűnösnek egy ember engedetlensége által, épúgy a sok ember megtétetik megigazultnak egynek az engedelmessége által» (5, 18 sk.). Csak egy különbség van Szent Pál szerint: a mértékben. Krisztus sokkal többet adott vissza, mint amennyit Ádám elveszített: «Az Isten kegyelme és az egy embernek, Jézus Krisztusnak a kegyelmében nyert ajándék még sokkal bőségesebben

kiáradt a sokra». Krisztus ajándékát «a megigazulás bőséges ajándékának» mondja (5, 15. 17). «Amikor meg elhatalmasodott a bűn, még bőségesebb lett a kegyelem» (5, 20). Ily módon Ádám nemcsak ellenképe (antitypus) volt Krisztusnak, hanem árnyékszerű előképe (typus) is. Valójában Krisztus az emberi nem igazi ősatyja.

A kereszténységnek ezt a középponti (centrális) jelentőségű tanítását a következő táblázattal szemléltetjük:

Krisztus engedelmessége	nagyobb mint	Ádám engedetlensége
A lelki születés Krisztusból (keresztség)		A testi születés Ádámtól
Az öröklött megigazultság		Az öröklött bűn (= eredeti bűn).

Most már világosabban látjuk, hogy valójában Krisztus csak föltámadása által váltott meg bennünket. A megváltást alkalmazni kell reánk. E végett azonban Krisztusnak élnie kell, mégpedig megdicsőülve, magasabbrendű életet kell élnie. Ezt a föltámadás és mennybemenetel révén kapta meg. Mármost a keresztségben (és mindegyik szentségben, lásd 123. sk. lap) hozzánk jön és alkalmazza reánk az Ő megváltását. Nemcsak képviseletünkben tett eleget érettünk, hanem *bennünk* is végbe akarja ezt vinni. Ezért nemcsak az tesz bennünket megigazultakká, hogy Krisztus érdemeit Isten külsőleg beszámítja nekünk (de bensőleg époly bűnösök maradunk, mint azelőtt voltunk), hanem bensőleg is azok vagyunk, valóságosan bensőleg is

megigazultak és szentek leszünk, mivel Krisztus érdemei átáradnak belénk.

Krisztus «odaadatott bűneinkért és feltámadott megigazulásunkért» (Róm. 4, 25). Csak az Ő föltámadása teszi befejezetté a mi megigazulásunkat. Ezzel lett az Üdvözítő annak a testnek a feje, amelynek mi tagjai vagyunk (lásd III. skk.), az a szőlőtő, amelyen mi vesszők vagyunk. «Én vagyok az igazi szőlőtő, és Atyám a szőlőműves. Minden szőlővesszőt, mely énrajtam gyümölcsöt nem hoz, lemetsz, és minden gyümölcstermőt megtisztogat, hogy többet teremjen . . . Maradjatok énbennem és én tibennetek. Miként a szőlővessző nem tud gyümölcsöt hozni önmagától, ha nem marad a szőlőtőn : úgy ti sem, ha énbennem nem maradtok. Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Aki énbennem marad és én őbenne, az bő termést hoz ; mert nálam nélkül semmit sem tehettek. Ha valaki énbennem nem marad, kivetik azt, mint a szőlővesszőt, és elszárad ; és összeszedik és tűzre vetik, és elég. Ha énbennem maradtok, és az én igéim tibennetek maradnak, amit csak akartok, kérjetek, és meglesz nektek. Azáltal dicsőíttetik meg az én Atyám, ha sok gyümölcsöt hoztok, és tanítványaim lesztek» (Ján. 15, 1—8).

Ezzel észrevétlenül eljutottunk ahhoz a tárgyhoz, melyet a következő részben részletesen ki kell fejtenünk: a Krisztus által a kereszten szerzett üdvösségnek az alkalmazásához.

III. RÉSZ

A MEGVÁLTÁS ALKALMAZÁSA (MEGSZENTELÉS)

1. fejezet

A megszentelő Isten

1. A Szentlélek

A megszentelés művét rendesen a Szentháromság harmadik személyének tulajdonítjuk, bár újjáteremtés jellegénél fogva valahogyan az egész Szentháromságnak, mint egy Istennek a munkája. De kellő okok megengedik, hogy a «megszentelő» címmel különösen a Szentlelket illessük. Az eddigiek alapján nem nehéz ezt átlátni. Csak egy-két, a harmadik isteni személyről föntebb mondott dologra kell visszaemlékeznünk. Ezeket így foglaljuk egybe :

A Szentlélek a Szentháromság kebelében a szeretet kifejezése ; a szeretet köteléke az Atya és a Fiú között, és ezért az egységnek köteléke is az Atya és a Fiú, mint különböző személyek között. Isten teljes szent akarásának, tehát szentségének is kifejezése, a *Szent*-Lélek, a szentség Lelke. Mintegy a háromszemélyű Isten életének kivirágzása (v. ö. 48. sk. lap). A Szentlélekkel van Krisztus embersége is fölkenve ; Krisztus emberségét is Ő vonja bele az isteni élet egységébe s azután Krisztus emberi lelkébe a szeretetet, a szentséget, mint önnönmaga kép-

mását beleönti (v. ö. 77. skk. lap). Ezért helyénvalónak találtuk már azt is, hogy Isten a gyermekévé fogadott teremtménynek a Szentlelket ajándékozza, mintegy kiönti rá, hogy a Szentlélek azután a teremtményt saját képére átalakítsa, saját képét belevésse s így e téren is az egység köteléke legyen (v. ö. 59. skk. lap). Bizonyosan jogos tehát a megszentelő kegyelem belénköntését, azaz a teremtmény megszentelését a Szentlélekre visszavezetni. Ő az egyrészt, akinek révén Istennek irántunk való szeretete szívünkbe beleárad; másrészt szintén Ő az, aki beleönti szívünkbe a szeretetet Isten iránt: «Az Isten szeretete[1] kiáradt szívünkbe a Szentlélek által, aki nekünk adatott» (Róm. 5, 5).

2. *Krisztus és a Szentlélek*

Az imént és a 77. skk. lapokon mondottakból következik, hogy Krisztusnak egészen sajátos vonatkozása van a Szentlélekhez. A Szentlélek Krisztus Lelkévé lesz, emberi természete szerint is. Krisztus, mint ember is, Őt megillető adományként birtokolja a Szentlelket. Krisztus, mint ember is, Isten Fia, minthogy embersége a Szentháromság második személyével, a Fiúval egyesült. Tehát mint ember is jogot tart Isten atyai szeretetére, következésképpen joga van a Szentlélekre, mint az Atya és Fiú egységének és szeretetének kötelékére s kifejezésére.

A Szentlélek Krisztus emberségét teljesen saját képe szerint alakítja; istenivé teszi.

[1] Az összefüggés szerint itt Istennek hozzánk való szeretetét kell érteni. Sok egyházatya azonban a mi Isten iránti szeretetünkre érti e szavakat.

Krisztus emberségének ez az istenülése elsősorban lelkének legbensőbb valóságát átfogó szentségében és ebből folyólag gondolkozásában és akarásában nyilatkozik meg. Másodszor pedig egyben egész emberségének, tehát testének *megdicsőülésében* is. Erre a megdicsőülésre Isten emberré lett Fia tehát eredeténél fogva jogot formált. Miérettünk, hogy a megváltás művét alázatosan és isteni fölségéről lemondva végbe vigye, hogy a bűn terhét magára vegye, földi életében lemondott róla, mintegy a háttérben tartotta. Csak egyszer akarta három kiválasztott szemtanuval: Péterrel, Jakabbal és Jánossal megsejtetni, hogy jog szerint milyen dicsőség illeti meg Őt. Magával vitte őket a Tábor hegyére. «És ott elváltozék színében előttük. És orcája fénylik vala, mint a nap, ruhái pedig fehérek lőnek, mint a hó». Maga Isten tárja föl ennek a «megdicsőülés»-nek (színeváltozásnak) okát, mikor az égből szól: «Ez az én igen kedves Fiam, kiben nekem kedvem telt» (Máté 17, 2 és 5). Az az ember tehát, aki a három apostol szeme előtt fönségesen megdicsőülve ott áll, Istennek a Fia, és ezért illeti meg őt az Isten Fiának dicsősége. Ha tehát az Üdvözítő földi életének tartamára eme dicsőségéről lemondott, engedelmességből származó halálával mintegy ismét ki kellett érdemelnie. Halála által ment be örök megdicsőülésébe és dicsőségébe. «Aki (Krisztus) midőn az Isten alakjában volt, nem tartotta az Istennel való egyenlőséget oly dolognak, melyhez erőszakosan ragaszkodjék, hanem kiüresítette önmagát, felvette a szolga alakját, emberekhez hasonló lett és külsejét tekintve úgy jelent meg, mint ember. Megalázta magát,

engedelmes lett a halálig és pedig a halálig a keresztfán. *Ezért* az Isten is igen felmagasztalta őt és oly nevet adott neki, mely minden más név fölött van : hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon : az égieké, a földieké és az alvilágiaké, s minden nyelv vallja az Atyaisten dicsőségére, hogy Jézus Krisztus az Úr (= Isten)» (Fil. 2, 6—11).

Krisztus éppen a bűnös emberiség egész terhét és kötelezettségét akarta magára venni és kereszthalálával magát az egész emberiséget attól megszabadítani. A szenvedés sötét kapuján át ment tehát be ragyogó dicsőségébe. Ez némileg megnyilvánult föltámadása után, midőn teste sok olyan tulajdonsággal rendelkezett, amilyent a közönséges ember nem mondhat magáénak : oly mozgékony volt, miként a szellem és mindenütt bebizonyította, hogy teste is átszellemült. Krisztus emberségének ez az átszellemülése is annak az isteni Lélek-nek a műve, akit magában hordott. E Lélek az Isten Fia emberségét teljesen átjárta, egészen szellemivé, sőt istenivé tette : «Az Úr Lélek» (Kor. II. 3, 17), mondja Szent Pál, vagyis Krisztus teljesen szellem és átistenült, a Szentlélektől — hisz ez az Ő saját «Lelke» — egészen átjárt és átalakított. Ennek az igazságnak megvilágítására a szentatyák szívesen használják a következő képet : Krisztus embersége olyan, mint a tűzbe tartott vas. Miként ez egészen tüzes lesz a nélkül, hogy megszűnnék vas lenni, Krisztus embersége is egészen isteni a nélkül, hogy megszűnnék emberi természet lenni. Ez a megdicsőülés annyira átjárja a történeti Krisztust, hogy történeti alakja és e földön végbevitt

üdvösségszerző tettei bejutnak a dicsőségbe és örökkévalóságba. Ezeknek Isten előtt örök létük van s ezért a szentségi cselekményben is mindenkor és mindenütt megjelenhetnek, hisz természetüknél fogva fölötte vannak térnek és időnek (v. ö. 124. lap).

Ebből az igazságból ránk nézve nagyon fontos következmény folyik. Ennek alapján a következő teljesen alapvető ismerethez jutunk: hol van jelen a mi számunkra is a Szentlélek, hol részesülhetünk benne? A felelet csak így szólhat: Krisztusban, Krisztus megdicsőült emberségében. Ha tehát Krisztus emberségébe belekapcsolódunk (lásd 91. skk. lap), belőle a Szentlélek árad át belénk. Hogy az imént fölhozott kép mellett maradjunk: a láng, mely Krisztusban izzik, átcsap arra, aki Krisztusba kapcsolódik. Az is olyan lesz, mint a tűzbe tartott vas. Az is részesül a Szentlélekben, Krisztusnak, az Isten Fiának Lelkében; részesedik tehát Isten emberré lett Fiának fiúságában, a Szentlélek Isten gyermekévé alakítja át.

Ily módon nem nagy rejtély többé számunkra, hogy a Szentírás ugyanezeket a hatásokat majd a Szentléleknek, majd meg Krisztusnak tulajdonítja. Hiszen azok a Lélek-hordozó Krisztusnak, Krisztus Lelkének, a Krisztusban lakozó Léleknek működései. A Szentlélek hozzánk jön, a megdicsőült Isten-emberrel, benne és általa küldetik hozzánk; a Szentlélek elküldése egybeesik Krisztusnak újra-eljövetelével a mennyből.[1] Ebből azt is megérthetjük, miként mond-

[1] E szavakkal a szerző nem Krisztusnak az utolsó ítéletén való újra-eljövetelét érti, hanem Krisztusba való belekapcsolódásunkat nevezi az Ő újra-eljövetelének. (Ford.)

hatja az Üdvözítő tanítványainak : «Jobb nektek, hogy én elmenjek ; mert ha el nem megyek, a Vigasztaló nem jövend tihozzátok ; ha pedig elmegyek, el fogom őt küldeni hozzátok» (Ján. 16, 7) ; s miként mondhatja Szent János apostol is evangéliumában : «Még nem adatott vala a Szentlélek, mivelhogy Jézus még nem dicsőült meg» (Ján. 7, 39). A pünkösd titka a húsvét titkának gyümölcse, pünkösd húsvétra és Krisztus mennybemenetelére következik.

3. A Szentlélek az emberben

Az előbb mondottuk, hogy aki Krisztussal érintkezésbe jut, arra mintegy átárad a Krisztus emberségét fölkenő és megszentelő Szentlélek. Igy mindenegyik teremtmény is, aki Krisztus szőlőtövén szőlővessző, s aki Krisztus tagjává lett, a Szentlélekben mint kenetben részesül. Némikép rajta nyugszik a Szentlélek. Annak révén, hogy Krisztus tagjává lesz, a teremtmény az Isten-ember fiúságában részesül. Következéskép az övé is a szeretetnek és egységnek Lelke, mellyel a mennyei Atya Fiát szereti : «Az (Atya-) Isten szeretete kiáradt szívünkbe a Szentlélek által, aki nekünk adatott» (Róm. 5, 5 ; lásd föntebb 97. lap). «Mivel pedig fiak vagytok, az Isten elküldé Fiának Lelkét szívetekbe, ki azt kiáltja : Abba ! Atya !» (Gal. 4, 6). Mármost a Szentlélek az Isten Fiának hasonlatosságára alakítja át a teremtményt, amelyre leszáll. Miként Krisztus emberségét istenivé tette és megdicsőítette, épúgy a Krisztus tagjává lett teremtményt is istenivé teszi és megdicsőíti. A Szentlélek ezáltal az örök dicsőség

záloga is. Egykor majd tökéletesen befejezi a mi megdicsőítésünk munkáját. Amint megdicsőítette Krisztust az örök boldogságban, egykor majd minket is megdicsőít lelkünk s testünk szerint is. Az efezusiakhoz írt levél ama helyén, mely könyvünk beosztásának alapjául szolgál, mondja az apostol: «Miután hallottátok az igazság igéjét (üdvösségteknek az evangéliumát), és hittetek is neki, ti is megkaptátok Őbenne (Krisztusban) az ígéret Szentlelkének pecsétjét, aki foglaló örökségünkre, hogy az Isten a szerzeményét magához váltsa dicsőségének magasztalása végett» (Ef. 1, 13 sk.). A Szentlélek, aki — ha Krisztus*ban* vagyunk — pecsétként vagy ránk nyomott bélyegként a mi átalakításunk végett tehát belénk vésődött, valóban «foglaló»-ja az örök dicsőségnek, amelyben a megváltás teljessé válik. Ezen az alapon tehát az, amit a Szentlélek bennünk véghezvisz, folytonos átalakító-folyamat Krisztus mintaképére: «Ugyanazon képmássá (Krisztus képére) fogunk átváltozni dicsőségről dicsőségre, az Úr (Krisztus) Lelke által» (Kor. II. 3, 18). Bízhatunk tehát a Szentléleknek e bennünk dolgozó tevékenységében; nyugodtan és állandóan dolgozik lelkünkön, hogy miként a lelket, a lélek által egykoron a testet is megdicsőítse és fölmagasztalja.

A Szentlélek tehát benne *lakik* a Krisztus tagjává lett ember lelkében. Ebből a bennlakásból következik, hogy a Szentléleknek megszentelő ereje és működése megvan a lélekben. A megszentelő erő elsősorban az istenivé-alakításban nyilatkozik meg. A lélek hasonlóvá lesz Istenhez, miként a tűzbe tartott vas tüzes lesz (lásd föntebb 99. lap). «A fölötte nagy és drága-

látos ígéreteket ajándékozta nekünk (Isten), hogy ezek által részeseivé legyetek az isteni természetnek» (Pét. II. 1, 4). A léleknek ezt az Istenhez hasonló állapotát hittudományi műszóval «megszentelő kegyelem»-nek nevezzük. A megszentelő kegyelem tehát nem más, mint részesedés az isteni természetben ; Istenhez leszünk hasonlókká általa. A lélek egész valóját átható megszentelő kegyelemből származik minden lelki képességünknek az Isten-hasonlóságra való fölemelkedése, úgyhogy képesek leszünk Isten szerint és Istennel gondolkozni, akarni és cselekedni. Ezzel belekapcsolódunk a háromszemélyű egy Isten életébe. Isten él bennünk, az egész Szentháromság lakik bennünk, mint valami szent templomban, és szent közösségben van velünk : «Ha valaki szeret engem, az én beszédemet megtartja ; és Atyám is szeretni fogja őt, és hozzája megyünk, és lakóhelyet szerzünk nála» (Ján. 14, 23). E szerint tehát a megszentelő kegyelemmel fölékesített lélek lelki kapcsolatban van a Szentháromsággal. A Szentháromság bennünk-lakása a megszentelő kegyelem birtoklásának következménye ; ez viszont a Szentlélekkel való fölkenésnek folyománya, aki a Krisztus tagjává lett teremtményt beárnyékozza, vagy helyesebben szólva beragyogja.

A megszentelő kegyelmen kívül ismerjük még az úgynevezett «segítő kegyelmet». Ez Istentől származó pillanatnyi segítség, ösztönzés, megvilágosítás. Míg tehát a megszentelő kegyelem a léleknek bizonyos állapotát (Istenhez való hasonlóságának állapotát) jelenti, a segítő kegyelem Istennek átmeneti hatása a

lélekre. Megelőzheti az ember cselekedetét : ez a «megelőző kegyelem». Viszont az ember működésével egyidejűleg segítő módon is belenyulhat (a cselekedetbe) : «segítő kegyelem». Ennek a segítő kegyelemnek egyik különös faja az «állhatatosság kegyelme», amellyel Isten biztosítja, hogy a megszentelő kegyelem állapotában haljunk meg.

A kegyelem föltétlenül szükséges az üdvösséghez. A megszentelő kegyelem a lélek felsőbbfokú életét jelenti ; nélküle a lélek halott. A segítő kegyelem támogatja az embert mindenegyes a természetfölötti életre bármiképpen üdvös cselekedetében. A megelőző kegyelemmel előkészül az ember a megigazulásra, melyet a megszentelő kegyelem hoz létre, úgyhogy az üdvösség kezdete is Istentől van.[1] A kegyelem azonban nem kényszeríti az embert ; az ember közreműködhetik és közre is kell működnie vele, de ellen is állhat neki. A kegyelem és az emberi szabadság együttműködése kikutathatatlan titok, hiszen Isten működése az emberben. Egy azonban bizonyos : akaratunk szabadságát legjobban az biztosítja és őrzi meg, Aki azt teremtette. «Ahol az Úr Lelke, ott a szabadság» (Kor. II. 3, 17).

A megszentelő kegyelemben megigazult ember — a segítő kegyelem támogatásával —

---

[1] A Gondviselés, hogy Pelagius brit szerzetesnek, aki 400 körül Rómába ment, tévedése ellen a kegyelem szükségességét nyomatékosan megvédje, leginkább Szent Ágostont († 430), «a kegyelem doktorát» választotta ki. Hogy az üdvösség kezdete nem Istentől, hanem az embertől van, valamivel később a «szemipelagianusok» («fél-pelagianusok») tanították, akiket a II. orange-i zsinat (529) ítélt el.

«jócselekedeteket» visz végbe. «Megteremtett minket Krisztus Jézusban jócselekedetekre, melyeket az Isten előre elkészített, hogy bennük éljünk» (Ef. 2, 10). Abból az állapotból, amelybe a megszentelő kegyelem juttatta az embert, teljesen természetes szükségszerűséggel folynak a jócselekedetek. Magától értetődő, hogy az embernek a szívében lakozó Isten iránti szeretetét tettekkel kell bizonyítania ; egyébként nem volna valódi. Az ember magasabbrendű életének gyümölcsözőnek kell lennie, hiszen hitünk szerint Krisztustól származó megigazultsága által bensőleg valóban jobb lesz (lásd 94. lap). E szerint tehát teljesen magától értődő, hogy egész tevékenysége más, jobb lesz. Lelke benső nemességének szükségképpen megfelelő magatartásban kell megnyilatkoznia. Azokat a cselekedeteinket, melyeket Krisztussal kapcsolatban, mint szőlővesszők az isteni szőlőtőn, a megszentelő kegyelem adta istenfiúság állapotában viszünk végbe, saját Fia cselekedeteinek tekinti Isten. Mintegy viszontszeretetével kell tehát azokra válaszolnia. Más szavakkal : a kegyelem állapotában végzett jócselekedeteket Isten megjutalmazza, mégpedig viszontszeretetével. A kölcsönös szeretet kölcsönös odaadást és közlékenységet jelent. Ezért a jócselekedetek a megszentelő kegyelem gyarapodását s végül az örök életet érdemlik ki. A nem a kegyelem állapotában, vagyis a nem Isten gyermekétől, nem Krisztus tagjától végzett cselekedetek Isten előtt értéktelenek ; az örök üdvösség számára elvesztek. Igy kell értenünk a Szentírás e szavait : «Ő (Isten) majd megfizet kinek-kinek a cselekedetei szerint : az örök-

élettel azoknak, akik a jócselekedetekben kitartók» (Róm. 2, 6 sk.). «Minden fát, mely jó gyümölcsöt nem terem, kivágnak és tűzre vetnek» (Máté, 7, 19). Az Üdvözítő örök életet ígér azoknak, akik neki enni adtak, mikor éhes volt ; inni adtak, midőn szomjuhozott ; szállást adtak neki, fölruházták, betegségben és a fogságban meglátogatták ; amint megfordítva az örök tűznek szolgáltatja át azokat, akik felebarátjukban ezeket a jócselekedeteket Neki megtagadták (Máté 25, 31—46). Mert azokban a szeretet, a Szentlélek lakozik, ezekben pedig nem. Hiszen «aki nem szeret, halálban marad. Mi tudjuk, hogy a halálból átvitettünk az életre, mivel szeretjük testvéreinket» (Ján. I. 3, 14).

Az eddig említetteken kívül még egy másik faja is van a kegyelemnek, amelyet talán «hivatali-kegyelem»-nek nevezhetünk, itt azonban a «hivatal» szót valamivel tágabb értelemben vesszük. A hittudósok Szent Ágoston egyik kifejezésére támaszkodva «gratiae gratis datae»-ről, vagyis ingyen (gratis) adott kegyelmekről beszélnek. Ezeken olyan kegyelmeket értenek, amelyeket valaki nem saját személye kedvéért, nem saját lelki üdvösségére, hanem a közösség javára kap (v. ö. 112. skk. lap). Ide tartoznak tehát a papnak hivatala jó ellátása végett adományozott kegyelmek. Senki sem a maga haszna végett kapja a papi hivatás kegyelmét, hanem a közösségnek szolgálatára és a közösség kedvéért, amely a papi hivatalra szükségképpen rászorul. Ide tartoznak azok a kegyelmek is, amelyek valakit a jó szónok képességeivel látnak el, amelyek a különös segíteni-tudás és

ügyesség adományát kölcsönzik[1] és hasonlók. Ezek az illető embert nem teszik jobbá ; csak segítenek neki — talán teljesen érdeme nélkül (ezért «gratis», ingyen adott) —, hogy a közösség javát munkálja. Ennélfogva az illetőnek nem elbizakodásra, hanem inkább a megalázkodásra adnak okot.

A lelkünkbe belevéső Szentlélek azután az *erények* egész teljességét önti szét benne. A három «isteni» erény : a hit, remény és szeretet révén, — melyek közvetlenül Istenre vonatkoznak és ezért «isteni»-eknek («teológiai»-aknak is) nevezzük őket — erősen összeköti a lelket Istennel, gondolkodását, akarását és törekvését Istenre irányítja. A többi erénnyel pedig, melyeket rendesen a négy fő- (kardinális-[2] = sarkalatos) erény : okosság, igazságosság, erősség (bátorság) és mértékletesség köré sorolunk, az embert saját magához és embertársaihoz való viszonyában is tökéletesíti. Ezeket az erényeket azonban csak mint csirát és képességet adja a Szentlélek s ezért serény együttműködést kívánnak tőlünk. Ezekről részletesebben tárgyalni azonban már az erkölcstan, nem pedig a hittan föladata.

A Szentlélek további ajándéka a lélek számára az úgynevezett «*hét ajándék*». Ezeket Izaiás próféta nyomán, aki a jövendő Messiást ruházza föl velük (Iz. 11, 2), így szokták fölsorolni : a bölcseség és értelem, a tanács és

---

[1] A «hivatali-kegyelmek» tehát egyáltalán nincsenek a szorosan vett egyházi «hivatalt viselők»-höz kötve. Ezért mondottuk föntebb, hogy a «hivatal» szót valamivel tágabb értelemben használjuk.

[2] A latin cardo = ajtósarok, sarkpont szóból származik.

erősség, a tudás és jámborság, valamint az Úr félelmének ajándéka. Ezek fogékonnyá teszik a lelket, hogy hallgasson Isten sugallataira ; rájuk minden ember rászorul, hogy az üdvösséget elérhesse és Isten különös vezetését, főleg a nehéz körülmények között, hűségesen kövesse.

Az a fönséges gazdagság, melyet a Szentlélek ajándékoz annak, aki Krisztus tagja, aki Krisztussal, Isten emberré lett Fiával kapcsolatban van, egyetlen halálos bűn következtében teljesen elvész. A *bűn* valamely isteni parancsnak megszegése. Minthogy pedig Isten nem önkényesen parancsol vagy tilt, minden bűn a dolgok lényege ellen van ; ellentmond a valóságnak. Igy pl. a hazugság ellentétben van az emberi beszéd lényegével, amelyet a Teremtő azért adott az embernek, hogy benső gondolatait kifejezhesse vele. Aki visszaél vele és olyas valamit fejez ki vele, ami gondolataival nem egyezik meg, vétkezik az emberi beszéd lényege s ezért a Teremtő ellen, akinek ezt a hibát okvetlenül meg kell torolnia. Mivel pedig minden dolog valamiképpen Isten képmása (lásd 51. lap), Isten bölcseségéből származik és az ő lényét tükrözi vissza, minden bűn egyszersmind Isten lényege és ebből folyó bölcsesége ellen is van. A Teremtő őrködik teremtményei fölött s nem hagyja büntetlenül azoknak eltorzítását és megrontását.

Mint ismeretes, halálos (súlyos) és bocsánatos bűnt különböztetünk meg. A halálos bűnt azért nevezzük így, mert a lélek számára ugyanaz, mint ami a halál a testre nézve : elpusztítja a fensőbbrendű élet okát : a szeretetet. Megsemmisítve a szeretetet, elpusztítja Isten-

fiúságunkat, megsemmisíti a lélek magasabbrendű, igazi életét, amely nem más, mint a megszentelő kegyelem létesítette hasonlóság Istenhez. Ezért *azok* a bűnök a legsúlyosabbak, melyek közvetlenül Isten ellen irányulnak, mint pl. a hitetlenség vagy az Isten-káromlás. Ezek gyökerében pusztítják el a teremtmény helyes viszonyát Istenhez. De vannak más bűnök is, melyek a dolgoknak Istentől akart rendjébe oly mélyen belenyúlnak, hogy az Isten iránti szeretettel ellentmondásban vannak, föltéve, hogy világos megfontolással és szabad akarattal követtük el őket. Sohasem szabad tehát szem elől tévesztenünk, hogy a halálos bűn lényege Isten szeretetének megsemmisítésében van. A halálos bűnhöz tehát mindig három dolog kell: fontos tárgy (súlyos anyag), a rossznak világos megismerése és teljesen szabad akarat. A halálos bűn — mint mondottuk — elpusztítja a lélek magasabbrendű, igazi életét, mely azonos a megszentelő kegyelem adta Istenhez való hasonlóságunkkal. A Szentlélek elválik a lélektől; a lélek Istentől elhagyott lesz. Az erények is megsemmisülnek.[1] Egyben elveszítjük minden lehetőségét annak, hogy az örökkévalóság számára még valami érdemszerzőt és hasznosat tehessünk, sőt minden eddig szerzett érdemünk is elvész az örökké-

[1] A hit és remény erénye megmarad, hacsak a bűn nem közvetlenül ezek ellen az erények ellen irányul. Ámde már nem a «szeretet formálta» erények ezek, mint a teológusok mondják; ezért az örökkévalóságot már nem érdemlik meg. Mégis valóságos természetfölötti (tehát Istentől belénk öntött) erények maradnak, amelyek bár lazán, de összekapcsolnak Istennel (v. ö. 134. sk. lap).

valóság számára.[1] Nem mintha az ilyen ember egyáltalán semmi jót sem tudna tenni. Sőt, ami jót még tesz, az hasznára válik, amennyiben Istent arra indítja, hogy megadja neki a megtérés kegyelmét, esetleg ideiglenes jutalomban is részesítse és ideiglenes büntetéseket távoltartson tőle. Mivel azonban az ilyen cselekedet már nem Isten szeretetéből fakad, Isten nem is lelheti benne teljes örömét, sem pedig önmaga odaajándékozásával és az örök boldogsággal nem jutalmazhatja. Az ilyen cselekedetek az örökkévalóság számára elvesztek.

Isten parancsának olyan áthágása, amelyből a halálos bűn lényegéhez tartozó föntebb említett három kellék közül egyik is hiányzik, kicsiny vagy «bocsánatos» bűn. Bocsánatosnak azért nevezzük, mert elengedése végett nem szükséges a bűnbánat szentségéhez járulni. A bocsánatos bűn nem semmisíti meg a természetfölötti életet, nem pusztítja el a közösséget Istennel. Minthogy így nem semmisül meg az Isten iránti szeretet, e szeretetnek kapcsán megmarad annak a lehetősége, hogy bánattal a bűnt teljesen jóvá tegyük. A tudatos, megfontolt, teljesen szabadon elkövetett bocsánatos bűn természetesen kisebbíti a kegyelmi életet, meglazítja a kapcsolatot Istennel és igazi veszélyt jelent.

A komoly törekvésű ember állandóan igyekszik növekedni a kegyelmi életben, Istenhez közelebb jutni, a kegyelemnek mindig gazdagabb beleáramlását kívánja.

---

[1] Ezek az érdemek, miként az erények is, a bűnbánat után ismét föléledhetnek (lásd 155. lap).

2. fejezet

A szent és megszentelő közösség (Egyház)

Isten az embert illető műveinek tulajdonságai közül egyik legkimagaslóbb az, hogy mindig magukon hordják a társasági (szociális) jelleg bélyegét. Kezdetben az első embert egész nemének, az «emberi nem»-nek ősatyjául teremtette s az eredeti szentséget a természetnek, nem pedig a személynek szóló adományként adta meg neki. Midőn ősatyánk bűnbe esett, az egész emberi nemet magával rántotta ebbe a romlásba, s a bűn az egész emberi nemnek bűne lett. Krisztus is ősatya, de új nemzetség ősatyja, új közösségé, melynek Ő a feje : az Egyházé. Már maga Krisztus tulajdonképpen az Egyház, az Egyház pedig Krisztus : a továbbélő Krisztus ; minden egyes ember Krisztusnak tagja. Krisztus kereszthalála vetette meg az Egyház alapját, minthogy az emberiség megkegyelmezésének akadályát — a bűnt — eltávolította az útból. Krisztus mennybemenetele után, pünkösd napján született meg tulajdonképpen az Egyház, mert akkor árad át először Krisztusból, a fejből, a tagokba a Szentlélek s e tagokból megteremti és kialakítja az Egyház egységét.

Immár azokkal a szavakkal szóltunk, amelyekkel Szent Pál Krisztusnak a lelkekben lévő titkát megrajzolja. Szent Pál Krisztus *testének* nevezi az Egyházat. A Krisztus titokzatos (misztikus) testéről szóló tanítást mindenek-

előtt az efezusiakhoz és a kolosszeiekhez írt levélben fejti ki. E két levélből néhány nagyon szép részletet idézünk: «Járjunk az igazság útján szeretetben s mindenképpen növekedjünk őhozzá, Krisztushoz, aki a fej, és akitől van az egész testnek az egybeerősítése és egybekötése minden összekötő íz közreműködésével minden egyes tagra kimért tevékenységben; így történik azután a test növekedése a maga épülésére a szeretetben» (Ef. 4, 15 sk.). «Ő (Krisztus) előbb van mindennél és minden őbenne áll fenn. Ő a testnek, az Egyháznak a feje, ő a kezdet, elsőszülött a halottak közül, hogy az övé legyen az elsőség mindenben, mert úgy tetszett az Atyának, hogy őbenne lakozzék minden teljesség, és hogy ő általa megengeszteljen magával mindent, hogy békességet szerezzen keresztjének vérével mindennek, ami akár a földön, akár a mennyben vagyon» (Kol. 1, 17—20). «Krisztus békéje, melyre hivatottak vagytok egy testben, diadalmaskodjék a szívetekben» (Kol. 3, 15).[1]

Az az igazság, melyet Szent Pál itt a testnek képében fejt ki, amelynek feje Krisztus, a tagjai mi vagyunk, alapjában ugyanaz, mint amelyet maga az Üdvözítő a szőlőtő és a szőlővesszők képében értet meg velünk (lásd 95. lap). Van azonban különbség is köztük (azonkívül is, hogy a fej a *szellemi* vezetés székhelye) s e különbség folytán a két hasonlat igen szerencsés módon kiegészíti egymást. A szőlőtőn a szőlővesszők voltaképpen mind egyformák,

[1] Minthogy az Egyház azoknak összessége, akik öntudattal bíró, személyes lényekként Krisztussal kapcsolatban vannak, az Egyházat Krisztus «jegyes»-ének is nevezzük (Ef. 5, 25 skk.).

míg a test tagjai különbözők. Ezért mindegyik kép a megmagyarázandó igazság más-más oldalát tárja elénk különösképpen. A szőlőtőhasonlat leginkább az egész szervezet minden egyes tagjának Krisztushoz való közvetlen, alapjában véve mindenkiben egyforma vonatkozását szemlélteti. A Krisztushoz való viszonynak bensősége csupán az egyesek akaratától függ. Minél jobban kitárul valaki a krisztusi életnedvek beáramlása felé, azok valóban annál jobban ömlenek is majd beléje, annál bensőségesebben egyesül az Üdvözítővel. E tekintetben tehát — ezt fejezi ki hasonlatunk — az Egyház minden tagja egymás között egyforma.

A testről vett kép ellenben az egyes tagoknak a fővel való kapcsolatán kívül mindenekelőtt annak a tevékenységnek különbözőségét hangsúlyozza, amelyet minden egyes tagnak a közösségben végeznie kell. Ezt az igazságot Szent Pál különös részletességgel tárgyalja a korintusiakhoz írt első levelének 12. fejezetében (v. ö. Róm. 12.). Itt mindenekelőtt az ősegyházban található csodálatos kegyelmi ajándékokról beszél: a nyelvek, a jövendölés adománya stb., és az ezekkel bíró híveket arra inti, hogy azokat a közösség üdvére fordítsák. Nem annyira saját hasznukra, mint inkább a közösség javára kapták azokat; de ha őket hűségesen fölhasználják, ez a hűséges sáfárkodás lelkük üdvét is előmozdítja (v. ö. a hivatali kegyelmekről, a «gratiae gratis datae»-ról a 106. sk. lapokon mondottakat). Szent Pál ezt a következőképpen fejti ki: «A kegyelmek ugyan különfélék, de ugyanaz a Lélek. És a szolgálatok is különfélék, de ugyanaz az Úr. És az erőnyil-

vánulások is különfélék, de ugyanaz az Isten, ki mindezt mindenkiben cselekszi. A Lélek kinyilatkoztatása azonban mindenkinek hasznára adatik. Egyiknek ugyan bölcseség beszéde adatik a Lélek által, a másiknak meg tudomány beszéde ugyanazon Lélek szerint . . . Mindezeket pedig egy és ugyanaz a Lélek műveli, kinek-kinek úgy adván részt, ahogy akarja. Mert amint a test egy, bár sok tagja van, a testnek pedig minden tagja, bár sok, mégis egy test, úgy van Krisztus is. Ugyanis mi mindnyájan egy Lélekkel egy testté kereszteltettünk, akár zsidók, akár pogányok, akár szolgák, akár szabadok ; és mindnyájan egy Lélekkel itattattunk. Mert a test sem egy tag, hanem sok. Ha azt mondaná a láb : Mert nem vagyok kéz, nem vagyok a testből való ; vajjon azért nem lenne a testből való? És ha azt mondaná a fül : Mert nem vagyok szem, nem vagyok a testből való ; vajjon azért nem lenne a testből való? Ha az egész test szem : hol a hallás? ha az egész hallás : hol a szaglás? Már pedig Isten helyezte el a tagokat, mindegyiküket a testben, amint akarta. Ha mindnyájan egy tag volnánk, hol volna a test? Már pedig sok ugyan a tag, de egy a test. Nem mondhatja azért a szem a kéznek : Nincs rád szükségem ; vagy pedig a fő a lábaknak : Nincs rátok szükségem ; sőt, amelyek a test gyöngébb tagjainak látszanak, sokkal inkább szükségesek . . . De az Isten azért alkotta úgy a testet, hogy amely tagnak nem volt, annak nagyobb tisztességet adott, hogy ne legyen meghasonlás a testben, hanem a tagok egymásért kölcsönösen szorgoskodjanak. Ha tehát az egyik tag szenved valamit, együtt

szenved vele valamennyi tag ; vagy ha az egyik tag megdicsőül, együtt örvendez vele valamennyi tag. Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenkint tagjai».

Ezeket a következőképpen foglalhatjuk egybe : Krisztus és az Egyház titokzatos, de mégis valóságos szervezetet (organizmus) alkot. Krisztus a fej, azaz az első és legnemesebb tag. Minden hasonlat csak azokra az igazságokra alkalmazható, amelyeket valóban meg kell világítania. Más tekintetben már ismét különbség van. Épp így itt is nagy különbséget találhatunk annyiban, hogy a természetes testnél a fej nem lehet a test nélkül, a testnél előbb nem létezhetik. Krisztus ellenben az Egyháztól függetlenül, nála előbb létezik.[1] Krisztus tulajdonképpen már minden. Benne megvan annak a kegyelemnek egész teljessége is, melyet Isten az emberi nemnek adni szándékozik. Krisztus lassankint avatja föl testének tagjaiul az egyeseket és részesíti kegyelmének teljében. «Mert őbenne lakozik az istenségnek egész teljessége valósággal. Benne nyertétek teljességteket, benne, ki minden fejedelemségnek és hatalmasságnak[2] a feje» (Kol. 2, 9 sk.). Ennek a testnek a lelke a Szentlélek. Elsősorban is Krisztusban, mint fejben, lakik s belőle kiárad a tagokra is. A Szentlélek az egyeseknek és az egésznek is éltető eleme, miként a testben a

[1] Itt megint a szőlőtő-hasonlat találóbb. Az egyik képet mindig ki kell egészítenünk a másikkal.

[2] «Minden fejedelemség és hatalmasság»-on az angyalokat kell érteni. Krisztus tehát bizonyos értelemben az angyalok feje is. De ezek nem alkotnak vele ugyanolyan jellegű egységet, mint mi emberek. Krisztus különleges értelemben az emberek feje.

léleknek az egészre gondja van s az egyes tagokat élteti. Ezért minden egyes tagba beleönti kegyelmét, az egyes tagoknak helyét is kijelöli a közösségben, működő alanyokká teszi őket. Ezt a két szempontot tehát jól meg kell különböztetni egymástól. Krisztussal való kapcsolatukban (mely saját akaratuk mértékéhez alkalmazkodik) s ezért személyi értékükben is egyformák a tagok, a különbözőség hivatási működésükben jelentkezik. Ez utóbbit tekintve, az egyeseket és benső értéküket illetőleg nem az a fontos, milyen helyet kapnak, hanem hogy azt a helyet, melyre Isten állította őket, *jól* betöltsék. Szent Pál különösen fontos megjegyzést fűz ehhez : «A hátrábbvaló tagoknak Isten nagyobb tisztességet adott». Miként az emberi testben az elrejtett benső szervek a legfontosabb életműködést végzik, épúgy az Egyház számára is talán éppen *az* a hasznos tag, aki egészen jelentéktelen helyen valóban egészséges tag akar lenni. Az egyik tag jót áll a másikért. Mindegyik a másikért is felelős : «Ha tehát az egyik tag szenved valamit, együtt szenved vele valamennyi tag ; vagy ha az egyik tag megdicsőül, együtt örvendez vele valamennyi tag». Ez a fölfogás megnyítja az utat az Egyház «jogi» oldalának megértéséhez is. Minthogy az Egyház szerves test, amelyben az egyes tagoknak az egész javára egyöntetűen össze kell dolgozniok, szüksége van «szervezet»-re is, hierarchiai tagozódásra s meg kell követelnie a maga számára azt a jogot és hatalmat, hogy Isten népének közösségét megkárosító elemekkel szemben lelki büntetésekkel lépjen föl.

Ehhez a 12. fejezethez csatolja azután Szent Pál a híres 13. fejezetet, melyben a szeretet dicsőítő himnuszát zengi: «Szóljak bár az emberek vagy az angyalok nyelvén, ha szeretetem nincsen, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy a pengő cimbalom . . . Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, ez a három; de ezek között legnagyobb a szeretet». A szeretet ugyanannak az Üdvözítőnek közös birtoklásán alapszik. Igy kapcsolódik egybe az egész szervezet csodálatos közösséggé.

Az Egyház tehát a továbbélő Krisztus. A Krisztussal egybekötött egyes lelkeknek összessége természetfölötti szervezet, természetfölötti tökéletes társaság.[1] A mennyei szentek («győzedelmes Egyház»), a földön élő hívek («küzdő Egyház») és a tisztítótűzben szenvedő lelkek («szenvedő Egyház») alkotják ezt az egységet. Valamennyi kölcsönösen részesül az Egyház érdemeiben és kegyelmi kincseiben (lásd 155. lap); egyik a másikon segíthet; a mennyei szenteket segítségül hívhatjuk és azok közbenjárnak érettünk (lásd 172. lap, jegyzet), mi pedig imádkozhatunk a «szenvedő lelkek»-ért (lásd 172. lap). Ez a «szentek egyességé»-nek hittétele.

A mondottakból folynak az Egyház *tulajdonságai:* Az Egyház *egy*, mivel ő a továbbélő Krisztus s vele szerves egységet alkot, amely-

[1] Az Egyházban tehát magasabbrendű, mert természetfölötti légkörben találjuk megvalósulva azt a három társulási lehetőséget, mely az emberek között általában létezhetik: közösség, társaság és szervezettség (organizáció), ez utóbbi helyesebben szervezet (organizmus). V. ö. J. Pieper: Grundformen sozialer Spielregeln, Freiburg i. Br. 1933, Herder; az Institut für neuzeitliche Volksbildungarbeit kiadványa.

nek kifelé is meg kell nyilvánulnia. Az Egyház *szent*, hiszen egy magával Krisztussal, lényege szentség, célja az emberek megszentelése. Az Egyház «*katolikus*», azaz egyetemes, minden ember, minden nép, minden idők számára rendeltetett, hisz az Egyház : mindenki számára s a világ végéig továbbélő Megváltó. Az Egyház végül «*apostoli*», mert Krisztus az apostolokra alapította s az apostolokban alakította ki a Szentlélek (111. lap). Az apostolok, mint Istentől rendelt szolgák, által terjedt el s terjed most is, meg nem szakított folytonossággal, egészen napjainkig (v. ö. 15—24. lapot).

Mivel az Egyház a továbbélő Krisztus, az Egyházhoz tartozás Krisztushoz tartozást jelent. Ennélfogva az Egyház a mi Krisztushoz tartozásunk kezese is. Ezért nincsen számunkra életbevágóbb, mint minél szorosabb kapcsolatban élni az Egyházzal, mégpedig a látható, a Szentlélektől megszervezett Egyházzal. Ő a mi «anyánk», a mi életünk alapja. Valóban «egyedül üdvözítő». Ez azonban nem annyit jelent, hogy aki jóhiszeműen az Egyházon kívül él, nem üdvözülhet. Az ilyen ember tulajdonképpen az Egyházhoz tartozik. A hozzá vezető úton álldogál ; de saját hibája nélkül legyőzhetetlen akadály mered eléje. Isten előtt, aki ebben az esetben a jó szándékot cselekedetnek veszi, az Egyházhoz tartozik ; Isten az igaz Egyház kedvéért és rajta keresztül megadja neki az üdvösségre szükséges kegyelmeket. Az Egyház tehát így is «egyedül üdvözítő»-nek bizonyul. Természetesen föltehetjük s föl is kell tennünk, hogy Krisztus igaz Egyházában a szentségek állandó használata sokkal gazdagabb kegyel-

met áraszt azokba, akik külsőleg is hozzája tartoznak.

Az Egyház a továbbélő Krisztus, folytatja tehát az Ő munkáját, az Isten dicsőítésének s az emberek megszentelésének művét, mégpedig elsősorban a liturgia ünneplésével, vagyis azzal az «istentisztelettel, melyet az Egyház, mint Krisztus titokzatos teste, fejével, Krisztussal egyesülve és az Ő nevében és megbízásából ünnepel, mégpedig a megváltás titkának folytonos megvalósításával és megjelenítésével».[1]

A liturgiában az áldozaté a középpont. Az Egyház minden nap megújítja oltárain Krisztus áldozatát, de tagjaiban is naponkint bemutatja a szenvedések áldozatát, amelyek Krisztus áldozatába beleolvadnak (lásd 147. lap, jegyzet); a szentségi áldozatból származik valamiképpen a többi szentség, melyekkel az Egyház az embereket megszenteli.

Az Egyház végül tanítással és kormányzással folytatja tovább Krisztus művét. Egyszóval: él a Krisztustól kapott papi, kormányzói és tanítói hatalommal.

Minthogy az Egyház a továbbélő Krisztus, Krisztus sorsa az ő sorsa is: «Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak; ha az én beszédemet megtartották, a tiéteket is majd megtartják. De mindezeket az én nevemért fogják cselekedni nektek; mert nem ismerik azt, aki engem küldött. Mivelhogy nem vagytok e világból valók, azért gyűlöl benneteket a világ. Ha a világ gyűlöl benneteket, tudjátok meg, hogy

[1] A «liturgia» szó (a görög leos vagy laos = nép és ergon = mű szavakból) eredetileg a nép érdekét és közös célt szolgáló munkát jelent.

engem előbb gyűlölt nálatok. Sőt eljön az óra, hogy mindaz, aki megöl titeket, szolgálatot vél tenni az Istennek. És ezeket fogják cselekedni veletek, mert nem ismerték az Atyát, sem engemet» (Ján. 15. 20. 21. 19. 18; 16, 2 sk). Éppen ezért föltámadás és megdicsőülés lesz az Egyház végső sorsa is! (V. ö. 175. skk. lap.)

3. fejezet

A megszentelő eszközök (szentségek)

1. A szentségek általában

Krisztus az üdvösség közvetítőjéül rendelt Egyháznak átadta önmagát, különösen a szentségekben, amelyek Krisztust és az Ő művét az emberek között elevenen megőrzik és velük az Ő kegyelmét közlik («kegyelemeszközök»). A szentség Krisztustól rendelt külső jel, amely Krisztus kegyelmét közvetíti nekünk. Az Egyház kezdettől fogva ragaszkodott ahhoz, hogy Krisztus hét szentséget alapított : a keresztséget, a bérmálást, az Oltáriszentséget, a bűnbánat szentségét, az egyházirendet, a házasságot s az utolsókenetet. Minden szentséghez tehát három kellék szükséges : külső jel, Krisztus alapítása, belső kegyelmi hatás.

A külső jel, pontosabban vizsgálva, ismét két részből tevődik össze : Először is valami tárgy vagy szertartás («anyag») ; másodszor azok a szavak, melyek ezt a tárgyat vagy szertartást a kiszolgáltatás alkalmával bensőleg átalakítják («forma»). Ezek a szavak a szertartást közelebbről meghatározzák. A keresztség pl. vízzel való leöntés (lemosás). A kiszolgáltató szavai ennek jelentését közelebbről meghatározzák : «Én megkeresztellek téged az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében». A külső jel eme alakjában Aquinói Szent Tamás vonatkozást lát Krisztusra, aki a valóban külsőleg megjelenő «Isten Igéje» is.

A külső jel folytán tehát minden szentség szimbolum,[1] vagyis jelkép. Szimbolumon valamely szellemi, érzékeinkkel meg nem fogható dolognak érzékelhető ábrázolását értjük. A szentség titokzatos lelki történésnek érzékelhető ábrázolása; a keresztség például a benső lelki megtisztulás jelképe.

A szentség azonban nem közönséges, hanem Krisztustól, tehát Istentől, magától a Teremtőtől rendelt jelkép. Midőn mi emberek valami jelképet alkotunk, kifejezhetünk ugyan vele valami szellemi igazságot, de a valóságban nem tudjuk azzal össze is kötni; mikor az emberi művész Isten jelképét a falra festi, azzal még maga az Isten nem jelenik meg ott. A szentség ellenben olyan jelkép, melynek alkotója az Isten, aki teremtői mindenhatóságánál fogva az érzékeltetett valóságot összekötheti vele. Olyan jelkép tehát, mely valóban tartalmazza is azt, amit jelképez, tehát valóságot tartalmazó jelkép.

E szerint nemcsak jelképezi, hanem tartalmazza is a benső lelki valóságot. Ezért Szent Tamás így határozza meg a szentséget: jel, amely megvalósítja azt, amit jelképez; más szavakkal: hatékony jel. Igy pl. a keresztség nem csupán a benső megtisztulás jelképe, hanem egyben létrehozója is.

A szentség eme sajátosságában két dolog nyilvánul meg. Először: a szentséget Isten az

---

[1] A szimbolum szó görög eredetű. A symballein összetenni, összetartani igéből származik. «Symbolon»-on különös «ismertetőjel»-et értettek. Pl. két részre törtek egy gyűrűt. Az egyik félnek birtokosa azután azzal igazolhatta és ismertethette meg magát, hogy a nála levő részt a másikkal összeillesztette.

ember természetének megfelelően alkotta meg. Az ember szellemi-testi lény. Ennek következtében minden működésén rajta van ennek a szellemi-testi sajátosságnak bélyege. Gondolata a képzelet képzeteibe és a szavakba burkolódzik ; érzületének (pl. a felebaráti szeretetnek), ha egyébként igaz és valódi, valamiképpen külsőleg is meg kell nyilatkoznia ; szellemi ismereteit érzékei közvetítik. Az embernek e lényeges vonása egész életén és cselekvésén átvonul. Isten is alkalmazkodott tehát hozzája s ezért kegyelmét olyan külső jelekhez kapcsolta, amelyekben a benső hatás mintegy testet ölt. Ennélfogva a testet is megszentelik és a természetfölötti rendbe vonják bele. Másodszor abban nyilatkozik meg, hogy a szentségek mintegy *Krisztus megtestesülésének kisugárzásai.* Miként a megtestesülésben Isten láthatatlan Fia láthatóvá lett, testet öltött, hogy velünk emberekkel emberi módon érintkezhessék, akkép jelenléte a szentségekben mintegy folytatólagos megtestesülés. Nagyon szépen mondja nagy Szent Leó pápa : «Ami Megváltónkban látható volt, a szentségekbe ment át» (74. beszéd, 2. fej.). Aquinói Szent Tamás szerint Krisztus az ős-szentség. A többi szentség mind ennek az ős-szentségnek a kisugárzása.

A szentségek ezért egyszersmind Krisztus működésének folytatásai. Ezeknek tulajdonképpeni kiszolgáltatója Krisztus, amint Ő az alapítójuk is. Istenségénél fogva Ő a szentségekben közölt kegyelem első és végső oka. Embersége pedig az eszköz-ok, amint általában Isten Fiának kezében eszköz, amellyel üdvösségünket munkálja. Ezért minden szent-

ségben az Isten-ember, tehát istensége és *emberssége* működik. Szent Tamás pedig kifejezetten is mondja, hogy nem csupán egyszerűen az Isten-ember, hanem az Ő megváltásműve, megváltói cselekedetei is hatnak a szentségekben. Krisztus szenvedését és Krisztus föltámadását a szentségek mintegy megjelenítik előttünk. Krisztus cselekedetei is üdvösségünk eszközei Isten kezében: «Krisztus szenvedése és föltámadása a hitben és szentségekben velünk érintkezve fejti ki hatását» (Summa theologica, III. rész, 46, 6; 56, 1 és 2). A szentségekben tehát Krisztussal, mégpedig szenvedésével és föltámadásával kapcsolódunk össze (v. ö. 100. lap). Ennek révén belénk árad Krisztus megváltói cselekvéseinek kegyelmet közlő ereje, sajátunk lesz a megváltás, mindegyikünk részesül a megváltásban.

A szentségek emberi kiszolgáltatója (pl. a pap) szintén eszköz Krisztus kezében. Mivel e szerint a szentségek tulajdonképpeni és végső kiszolgáltatója Krisztus, a szentségek hatása nem függ az emberi kiszolgáltató lelki (kegyelmi) állapotától. Még ha súlyos bűn állapotában van is, sőt ha egyáltalán nem is hisz a szentségek hatékonyságában, mégis, ha úgy szolgáltatja ki, amint azt az Egyház akarja, a szentség érvényes és hatása bekövetkezik. A szentségeknek ezt a kiszolgáltató állapotától független hatékonyságát latin kifejezéssel így jelöljük: «ex opere operato», vagyis szószerint: «a végzett cselekedet erejénél fogva». Ebből az «ex opere operato» hatékonyságból következik, hogy a szentségek hatása sokkal mélyebbre hatol, mint minden pusztán emberi működés.

Az ember csak kívülről tud a másik emberre ráhatni. Az ember nevelheti a másikat, amennyiben azt, ami már megvan benne, előhozni és kifejleszteni törekszik, de tulajdonképpeni benső mivoltát nem változtathatja meg. Igy a másik rossz akaratát nem alakíthatja át jó akarattá. Az ember e téren tehetetlen, eljut a ráhatás határához, amelyen túl már nem mehet. A szentségekben reánk ható Isten azonban lényünk legmélyén működik, benső mivoltunkra hat, s jobbá teszi azt. Egészen új (természetfölötti) létet ad. Ahol tehát az ember tehetetlen, ott fejti ki a szentség hatását. Bizonyos új, magasabbrendű létet adva — ennek következményeként — az akaratot is jobbá teszi s azt eredményezi, hogy az ember akarja a jót, amit előbb nem akart, hogy a jóra nagyobb erővel törekedjék és kitartóbban akarja azt, mint előbb akarta.[1]

A szentségek tehát Isten művei és nem az embereké. Ezért hatásuk sem függ tulajdonképpen a fölvevőtől. Nyilvánvaló, hogy a fölvevőben meg kell lennie a szándéknak a szentség fölvételére, különben kiszolgáltatása érvénytelen lenne. Továbbá az is természetes, hogy vágyakoznia kell a szentség kegyelmének megnyerése után. Különben méltatlanul venné föl a szentséget, s ez nem tudná kifejteni kegyelemközlő hatását. Minél nagyobb a vágy, annál bőségesebb a kegyelem beáradása.

[1] Ezért mind magunkat, mind másokat tekintve, nagyon kell bíznunk a szentségek hatékonyságában. Ha hatékonyságukat nem is tapasztalhatjuk *közvetlenül* (hiszen éppen lényünk legmélyén, nem pedig közvetlen tudatunkban hatnak), hatásuk mégis megvan és működésünket valamiképpen mégis megtermékenyíti.

Minthogy a szentségeket Krisztus alapította, világos az is, hogy az Egyház nem változtathat lényeges kellékein. Krisztus csak kezelés végett adta át azokat az Egyháznak, ennélfogva az Egyház megteheti s meg is kell tennie mindazokat az intézkedéseket, amelyek a szentségek méltó kiszolgáltatásához szükségesek.[1]

A szentségek *hatását* egyenkint vizsgálva elsősorban azt látjuk, hogy — mint már mondottuk — az Isten-emberrel és művével kapcsolnak össze bennünket. A szentség találkozás Krisztussal. Ezért minden szentség eredménye belekapcsolódás az istenfiúságba s így a megszentelő kegyelmet vagy belénk önti, vagy gyarapítja bennünk. Azokat a szentségeket, amelyeknek elsősorban a megszentelő kegyelem belénk öntése a célja, a holtak szentségeinek, a többieket pedig, amelyek a megszentelő kegyelmet már föltételezik, de azt gyarapítják, az élők szentségeinek nevezzük.

A megszentelő kegyelmen kívül minden szentség még ú. n. «szentségi kegyelmet» is közöl, vagyis jogot ad azokra a segítő kegyelmekre, amelyek az illető szentségnek megfelelő életre képesítenek. A házasfelek pl. a házasságkötéskor a megszentelő kegyelem gyarapodásán fölül még jogot is kapnak egész életükön keresztül azokra a segítő kegyelmekre, amelyekre szükségük van, hogy keresztény házasfelekként élhessenek. Minden szentség tehát a maga pontosan meghatározott hatékonyságával egészen

[1] Mikor az Egyház a házasság és a bűnbánat szentségére vonatkozólag érvényességi rendelkezéseket tesz, ezek nem érintik az illető szentségnek lényegét, amint a 154. sk. és 165. lapon majd kifejtjük.

sajátos jellegű valami; egyik sem cserélhető föl, egyik sem pótolható a másikkal.

Egyes szentségek végül még «kitörölhetetlen jegy»-et is nyomnak a lélekbe. Azok a kegyelemeszközök ilyenek, amelyek valami különös hivatásra avatják föl az embert: keresztség, bérmálás és az egyházirend. Ez a kitörölhetetlen jegy, melyet szentségi «jelleg»-nek is nevezhetünk, részesülés Krisztus papságában: a keresztség az összes hívők általános papságát eredményezi (lásd 134. lap); a bérmálás kifejleszti ezt a jelleget, különösen az apostolkodás irányában (lásd 137. lap); a papszentelés a hivatásszerű papságot közli (lásd 159. lap). Ha valaki ezek közül a szentségek közül valamelyiket, vagy pedig a házasság és az utolsókenet szentségét is (melyek rendesen nem ismételhetők meg), méltatlanul, vagyis hiányos készülettel, súlyos bűn állapotában veszi föl, a szentség kiszolgáltatása mégis érvényes, de kegyelemközlő hatása csak a megtérés után következik be.

Itt egy már említett (14. lap, jegyzet) kérdést részletesebben kell tárgyalnunk. Föntebb a hitnek is azt a hatást tulajdonítottuk, hogy Krisztussal köt össze bennünket. Idéztük Szent Pál eme szavait: «Krisztus a hit által szívetekben lakozik» (Ef. 3, 17). Részben tehát ugyanazokat a hatásokat tulajdonítjuk a Krisztusban való hitnek és a szentségek fölvételének. Valóban, legalább is a két legfontosabb szentségre: a keresztségre és az Eucharistiára (Oltáriszentségre) vonatkozólag ezt a Szentírás kifejezetten tanítja is. A galatákhoz írt levélben (3, 26 sk.) pl. Szent Pál egészen észrevétlenül a Krisztusban való hitről a keresztségre megy át: «Mind-

nyájan Isten fiai vagytok a hit által, mely Krisztus Jézusban vagyon. Mert mindnyájan, kik Krisztusra megkeresztelkedtetek, Krisztust öltöttétek magatokra». Az Oltáriszentségre pedig maga az Üdvözítő tér át észrevétlenül a kafarnaumi zsinagógában mondott nagy beszédében, melyben ezt a szentséget megígérte (Ján. 6, 32—72). Először egész általánosságban beszél a hozzája-jutásról és a benne-hivésről. Beszédének második felében azonban ez a Krisztushozmenés mindinkább az Ő testének és vérének földi étel alakjában történő vételévé alakul át (erről bővebben a 140. sk. lapon lesz szó).

E bizonyítékok alapján megérthetjük, hogy a hit a szentségek vételében teljesedik ki. Épp az imént mondottuk (123. lap), hogy az ember szellemi-testi lény. Minden cselekvése tehát magán hordja ennek a szellemi-testi természetnek bélyegét. Benső szellemi tevékenysége (megismerési és akarási működése) tehát csak akkor lesz valóban tökéletes, ha külsőleg is megnyilatkozik, mintegy testet ölt. Csak így lesz társadalmi (szociális) értékük. A merőben belső cselekvéseknek a nyilvánosság számára nincsen jelentőségük. A benső cselekvésből (aktus) és külső tettből a lélek és test egységéhez hasonló egység keletkezik. A Krisztusban való hit sem teljes Isten szemében, ha a szentségek vételében mintegy testet nem ölt. A benső hit és bármelyik szentség (különösen a keresztség és Oltáriszentség) vétele a testhez és lélekhez hasonlóan egységet alkotnak, összetartoznak.[1]

[1] Ez a gondolatmenet egyúttal azt is jobban megérteti velünk, hogy Isten olyan ember javára, aki saját hibáján kívül — legyőzhetetlen tudatlanság vagy külső akadály

Ezért Aquinói Szent Tamás a szentségeket a «hit szentségei»-nek mondja, leginkább pedig a keresztséget szereti «*a* hit szentségé»-nek nevezni. Csak a szentség látható vétele folytán teljesedik ki benső hitünk és válik a látható közösség számára értékessé, viszont másrészt meg a szentség vételét a benső hit teszi élővé.[1]

A «szentelmények» sokban hasonlítanak a szentségekhez. De különböznek is tőlük, mert nem Krisztus, hanem az Egyház későbbi alapításai. Ide tartoznak az Egyház különböző áldásai, szentelései, a megszentelt tárgyak (pl. keresztvíz) és ezek használata, a templomszentelés, a barkaszentelés virágvasárnapján stb. Ennek megfelelően hatásuk sem annyira csalhatatlan (biztos) s nem annyira mélyreható, mint a szentségeké. A szentelmények nem «ex opere operato», hanem «ex opere operantis» («a cselekvő fáradozásának erejénél fogva») hatnak. Csak az Egyház közbenjáró imája folytán hatékonyak. Hatóerejük ezzel a szentségekét (ex opere operato) nagyon megközelíti. Különösen a szentelésekről (templomszentelés stb.) mondható ez el. Azonkívül a jámbor használat következtében is hatnak. A szentelmények maguk erejénél fogva nem közlik a megszentelő kegyelmet (jóllehet buzgó használatuk természetesen, mint minden más jámbor cselekedet, gyarapodást eredményezhet a szeretetben és megszentelő kegyelemben), magukban véve csak Isten

miatt — nem veszi föl a szentségeket, az akaratot tettként számíthatja be.

[1] Az előbb mondottak után alig szükséges hangsúlyoznunk, hogy a szentség lényege nem merül ki a hit kifejezésében. A szentség ugyanis sokkal több, de egyben a hitnek *is* kifejezése, jele.

oltalmát és különös segítségét biztosítják (az Egyház közbenjárására). Főjelentőségük abban van, hogy a használatukra rendelt tárgyakat Krisztus szolgálatába állítják, használatukat ennek révén Isten gyermekei számára üdvössé teszik ; a szentelményekben az Egyház a természetet Krisztus számára kisajátítja. Különös értékűek azok a «szentelés»-ek, amelyek valamely tárgyat a világi használat elől elvonnak és Isten szolgálatába állítanak : templomszentelés, egyházi szereknek és ruháknak a megáldása, stb. A hívők nem kötelesek a szentelményeket használni. De egyrészt nem szabad az egyházi szenteléstől a neki kijáró tiszteletet megtagadniok, másrészt viszont őrizkedniök kell mindenféle babonától, ami nem más, mint hogy valamely személytől vagy dologtól olyan hatást várunk, amely azt sem természeténél fogva, sem Isten akaratából meg nem illeti.

2. A keresztség és bérmálás

Az első és legszükségesebb szentség a *keresztség*. Külső jele a víznek a megkeresztelendő fejére öntésében s ezekben az egyidejűleg mondott szavakban áll : «Én téged megkeresztellek az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében». Minden ember érvényesen keresztelhet ; szükség esetén a közönséges víz is elegendő hozzá. Az ünnepélyes keresztelést azonban — ahogyan rendes körülmények között kell kiszolgáltatni — a plébános (vagy ennek megbízásából más pap, akár szerpap is) végzi. Ehhez «keresztvíz»-et használ, vagyis nagyszombaton (és pünkösd előtti szombaton) külön erre a célra

megszentelt vizet. Az ünnepélyes keresztelés a fönt megnevezett lényeges cselekményen kívül még sok más szertartást is magában foglal, amelyeket régebben az egész előkészületi időre elosztottak. Régen a keresztséget leginkább húsvét éjjelén, majd pedig pünkösd éjjelén szolgáltatták ki. Manapság bármelyik napon kiszolgáltatható, de most is azt óhajtja az Egyház, hogy a felnőttek megkeresztelése lehetőség szerint nagyszombaton legyen. Az Üdvözítő a keresztséget föltámadása után, kevéssel mennybemenetele előtt alapította, így szólván tanítványaihoz: «Minden hatalom nekem adatott mennyben és a földön. Elmenvén tehát, tanítsatok minden népet, megkeresztelvén őket az Atya és Fiú és Szentlélek nevében (nevére); tanítván őket megtartani mind, amiket parancsoltam nektek. És íme én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig» (Máté 28, 18—20).

A szent keresztség legbensőbb lényegéről már föntebb mondottunk egyet-mást (92. lap). A keresztség nem más, mint újjászületés vízből és Szentlélekből, amint róla az Üdvözítő Nikodémussal beszél. Krisztus tagjává avat, először és alapvető fontosságú módon köt össze Krisztussal. Különösen mély értelmű tanítást ad a keresztségről Szent Pál a rómaiakhoz írt levél 6. fejezetében, midőn a következőket mondja: «Nem tudjátok, hogy mind, akik megkeresztelkedtünk Krisztus Jézusba, az ő halálába keresztelkedtünk meg? Eltemettetünk tehát vele együtt a halálba a keresztség által, hogy amint az Atya dicsősége feltámasztotta Krisztust a halottaiból, épúgy mi is éljünk új életet. Ha ugyanis egybenőttünk vele halálának hasonla-

tosságában, úgy majd a feltámadásában is . . . Ha tehát meghaltunk Krisztussal, hisszük, hogy Krisztussal együtt élni is fogunk» (Róm. 6, 3—8). Szent Pál szerint a keresztség belekeresztelés, vagy — eredetileg ugyanaz a szó —*belemerítés* Krisztusba.[1] Szent Pál szerint azonban nemcsak egyszerűen belemerítés Krisztusba, hanem — olyanféleképpen mint föntebb (124. lap) Aquinói Szent Tamásnál minden szentségre vonatkozólag láttuk — belemerülés Krisztus halálába, összeköttetés Krisztus halálával, belekapcsolódás Krisztusba és egyesülés vele az Ő halálában. A keresztség tehát minket is belevon Krisztus megváltói művébe, megváltó halálába. S ezzel mintegy tevékenyen részesülünk Krisztus megváltói munkájában. Valóban benső a mi megváltásunk, Krisztus*sal* és Krisztus*ban* — azaz a vele való kapcsolat révén — bűneinkért eleget tettünk. Ennek következtében Krisztus érdemeit nemcsak külsőleg számítja be nekünk Isten, hanem azok belénk is hatoltak, belénk is áradtak és sajátjaink lettek. Krisztussal titokzatos módon mintegy a kereszten függtünk és így résztvettünk az Ő megváltó művében, szolidárisak lettünk az Ő (megváltói) művével (lásd 94. sk. lap).

A keresztség óta életünk Krisztus életével együtt halad. Élete egybefolyik a mienkkel, úgyhogy Krisztus még egyszer átéli bennünk megváltói életét és mi az Ő megváltói életét

[1] A «keresztelni» görög és latin igéje: «baptizein», «baptizare», eredetileg szintén «megmeríteni, belemártani»-t jelent. Minden bizonnyal azt is jelzi, hogy a régi időkben a keresztséget alámerítéssel szolgáltatták ki. De mint Szent Pál az említett helyen tanítja, e szó jelentésének mélyebb értelme is van.

megújítjuk magunkban. Szent Pál különböző leveleiben valóságos «Krisztus-keresztény» életet állít össze részben a tőle azért alkotott szavakkal, hogy ezt a titokzatos igazságot kifejezze: A keresztény Krisztussal szenved, vele együtt megfeszíttetik, vele együtt meghal, vele együtt eltemettetik. A keresztény Krisztussal együtt föltámad, vele együtt újra élő lett, Krisztussal együtt megdicsőült, Isten a keresztényt Krisztussal együtt az égbe vitte, ahol vele uralkodik — különösen erővelteljes kifejezés! —, a keresztény Krisztus örököstársa. Egész általánosságban mondja ezt ki az apostol e szavakkal: A keresztény Krisztussal egyforma, Krisztusba bele van ültetve, bele van ojtva, részesül benne, vele egy test (miként a keresztények is egy testet alkotnak egymás között), össze van kötve vele. Legrövidebben fejezi ki ezt az igazságot az a kifejezés, amely — a tudósok megállapítása szerint — 164-szer fordul elő Szent Pál leveleiben: «Krisztus Jézusban». Ez a kifejezésmód hasonló ahhoz, amely mintegy munkánk vezérszaváúl szolgált (34. lap): «Krisztus bennetek» (Kol. 1, 27).

Minden megkeresztelt tehát joggal elmondhatja, amit Szent Pál sajátmagáról hangoztatott: «Krisztussal együtt keresztre szegeztettem; élek pedig már nem én, hanem Krisztus él bennem» (Gal. 2, 19 sk.). Ezért szerették a régi egyházatyák emlegetni, hogy a keresztény második Krisztus. Antiochiai Szent Ignác vértanu (lásd 18. és 23. lap) sajátmagát és a kereszténeket is «Krisztus-hordozók»-nak (Christophoros) szokta nevezni.

A keresztségnek ebből a lényegéből következ-

nek egyes *hatásai*. Mindenekelőtt eltörli az eredeti bűnt, s ebben rejlik tulajdonképpeni lényeges hatása. Ezzel válik az Ádámból való régi születéssel szemben újjászületéssé Krisztusból (lásd 92. skk. lap). De eltörli mindazt a személyes bűnt is, amelyet valaki a keresztség előtt elkövetett. Eltörli továbbá a bűnért járó *összes* büntetést. Beleönti a lélekbe a megszentelő kegyelmet és a föntebb említett erényeket (lásd 107. lap). Az eredeti bűn néhány következménye — mindenekelőtt a rendetlen kívánság — a keresztség után is megmarad, de elveszti bűnös, büntető jellegét. Inkább a benső megtisztulás eszközévé lesz. Minthogy a keresztség Krisztus tagjává tesz, egyben az Egyház, a továbbélő Krisztus, tagjává is avat (lásd 2. fejezet, 117. skk. lap). A keresztség szentségének egy másik hatását csak akkor tudjuk majd teljesen megérteni, hogyha már az Oltáriszentséget is tárgyaltuk. A keresztség azt az eltörölhetetlen jegyet vési lelkünkbe, melyet föntebb (lásd 127. lap) Krisztus papságában való részesedésnek mondottunk. A keresztség alkalmassá teszi az embert a többi szentség vételére és így ezeknek előföltétele. Mindenekelőtt az Eucharistia együtt-ünneplésére, a szentmiseáldozatnak, amely Krisztus keresztáldozatának megjelenítése, együttes bemutatására képesít. Szent Péter a keresztényeket «szent papság»-nak (Pét. I. 2, 5), «királyi papság»-nak (Pét. I. 2, 9) nevezi. A keresztség az összes hívek «általános papság»-át adja meg (v. ö. 147. sk. lap). Ennek a «szentségi jegy»-nek révén a keresztény egyszersmindenkorra valamiképpen Krisztushoz tartozik. Valamiképpen — ha mindjárt csak külső-

leg is — még akkor is összekötve marad Krisztussal, midőn súlyos bűn állapotában él. Bár így elzárkózik attól is, hogy a kegyelem teljessége Krisztustól lelkébe áradhasson, holt taggá válik, elszáradó vessző lesz a szőlőtőn ; s ha mindvégig így marad, beteljesedik rajta az Üdvözítő fenyegetése : «Minden szőlővesszőt, mely énrajtam gyümölcsöt nem hoz, lemetsz (Atyám) . . . Ha valaki énbennem nem marad, kivetik azt, mint a szőlővesszőt, és elszárad ; és összeszedik és tűzre vetik és elég» (Ján. 15, 2 és 6). Bekövetkezik a végleges elvetés, a kizárás Krisztusból, de az elvetésig még valamiképpen kapcsolatban marad Krisztussal. Csak újra meg kell nyílnia, hogy a kegyelem beléje áradhasson s akkor ismét élő tag lesz. E szerint tehát a keresztény könnyebben megtérhet az elesés után, mint a meg nem keresztelt.[1]

A keresztség szükségessége nyilvánvaló az Üdvözítő szavaiból : «Elmenvén az egész világra, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek. Aki hiszen és megkeresztelkedik, üdvözül ; aki pedig nem hiszen, elkárhozik» (Márk, 16, 15 sk.). «Ha valaki újra nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be az Isten országába» (Ján. 3, 5). A keresztség tehát elkerülhetetlenül szükséges. Mindazonáltal régi fölfogás szerint a vértanuság a keresztséggel egyenértékű. A vértanu Krisztusért ontott saját vérében keresztelkedik meg és a Krisztusért elviselt halál folytán Krisztus halálához hasonlóvá lesz («vérkeresztség»). Gondoljunk vissza továbbá

[1] A szentségi jegy másrészt a felelősséget és a végleg elvetettek részére a kárhozat fokozódását is jelenti.

arra, amit föntebb (127. sk. lap) a hit és a szentségek viszonyáról mondottunk. Elengedhetetlenül szükséges Krisztussal kapcsolatba kerülni. Rendes körülmények között ez a szentségekben testet öltött benső cselekedet által valósul meg. Mármost, ha a külső cselekedet végrehajtását valami leküzdhetetlen *külső* akadály meggátolja, Isten a benső tettet (aktust), a cselekedet akarását végrehajtottnak, az akaratot tettnek veheti; hiszen Isten a benső bűnt is époly súlyosnak ítéli, a jó cselekedetet pedig szintén époly értékesnek számítja, ha külső végrehajtása csak külső akadály miatt maradt el. Ha tehát valaki kész mindazt megtenni, amit Isten tőle az üdvösség elérése végett kíván, az Isten szemében bizonyos értelemben fölvette a keresztséget («vágykeresztség»); az ilyen üdvözülhet, de természetesen nem kapja meg az eltörölhetetlen jegyet, melyet egyedül a «vízkeresztség» ad meg s így a többi szentséget nem veheti föl.

Már ősidőktől fogva megvan az Egyházban a gyermekkeresztelés szokása. «Mindig ez volt az Egyház tanítása és szokása; ezt vette át az ősök hiteként, ezt tartja végig»,[1] mondja Szent Ágoston. A gyermekek keresztelésekor az Egyház végzi el (a keresztszülők által) a benső cselekedeteket, melyekre a megkeresztelendő még képtelen.

A *bérmálás*[2] szentsége kifejleszti azt, aminek

[1] Schütz Antal fordítása (Dogmatika, Budapest, 1923, II. kötet, 290. lap).

[2] A «bérmálás» szó a «bérmál» ige származéka, mely a szláv «bermati»-ból alakult. Ez utóbbi pedig a latin «firmare» = erősít, szilárdít, származéka mind jelentés szerint, mind alaktanilag. V. ö. Gombocz—Melich, Magyar etymologiai szótár, I. 373.)

alapját a keresztség megvetette. Amiként az embernek születése után még növekednie is kell, épúgy a természetfölötti életben is a születés után szükségképpen a növekedés és kifejlődés következik. A bérmálás tehát a teljességét jelenti annak, amit a keresztség ad. Mivel a kegyelem teljességét kiváltképpen a Szentlélek birtoklásának szoktuk nevezni, a bérmálás a Szentlélek szentsége, a bérmálandó a Szentlelket kapja. Ennek még más oka is van, s ez a gondolat még mélyebbre vezet bele bennünket a bérmálás lényegébe. A bérmálás egészen különleges irányban fejleszti ki a keresztségben kapott jegyet ; a keresztényt apostoli működésre hívja meg. A bérmálás tehát a világiak apostolkodásának szentsége. Az ember gyermekkorában még csak magára gondol, de mihelyt nagyobb lesz, másokról is gondoskodni kezd, épúgy a megkeresztelt is a bérmálás révén lelki szempontból felnőtt lesz és ezzel megkezdődik küldetése is Isten egész országa javára.

Márpedig a Szentlélek az, aki az Egyház igazgatását végzi. Ezért történt meg a régi időkben, hogy a bérmáláskor a Szentlélek gyakran csodálatos módon osztotta ki azokat a kegyelmi ajándékokat, amelyek az ifjú Egyház fölépítésére szolgáltak : mint pl. a nyelvek, a jövendölés adománya és hasonlók ; hajdan sokszor ezeknek föllépésében nyilvánult meg a Szentlélek vétele (v. ö. Csel. 10, 46). Kiviláglik ez abból az elbeszélésből, amely először említi a bérmálást : «Mikor pedig az apostolok, kik Jeruzsálemben voltak, meghallották, hogy Szamaria befogadta az Isten igéjét, elküldék

hozzájuk Pétert és Jánost, kik odajövén imádkoztak értük, hogy elnyerjék a Szentlelket, mert az még egyikükre sem szállott le, hanem csak meg valának keresztelve az Úr Jézus nevében. Ekkor rájuk tevék kezüket s azok elnyerék a Szentlelket». Ez bizonyára egynéhány feltűnő kegyelmi hatásban nyilatkozott meg. Mert midőn bizonyos Simon nevű ember «*látta*, hogy a Szentlélek megadatik az apostolok kézrátételére», pénzzel meg akarta vásárolni a Szentlélek ajándékozásának hatalmát[1] (Csel. 8, 14—18). Hasonlóképpen történt, mikor Szent Pál néhány János-tanítványnak Efezusban a (keresztség és) bérmálás szentségét kiszolgáltatta : «Midőn Pál rájuk tette kezeit, a Szentlélek leszálla reájuk és szólnak vala nyelveken és prófétálnak vala» (Csel. 19, 1—6). Ha manapság nem is közli már a Szentlélek e csodálatos adományokat, a bérmálásban mégis leszáll oly erők közlése végett, amelyeket az egyetemes Egyház fölépítésére akar fölhasználni. A bérmálás tehát ebben az értelemben is annak a Szentléleknek szentsége, aki az Egyház lelke és az Egyházban működik (115. lap).

Manapság a püspök szolgáltatja ki a bérmálást. A megbérmálandó fejére ráteszi kezét, ugyanakkor megkeni homlokát krizmával (különösen értékes, balzsammal kevert olajfa-olaj), miközben ezeket a szavakat mondja : «Megjelöllek téged a kereszt jelével és megerősítlek téged az üdvösség krizmájával az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében. Amen».

[1] Erről a Simonról nevezték el a lelki dolgoknak pénzen való vásárlását vagy pénzért való árulását «simóniá»-nak (szentségárulás).

A pápa egyszerű papot is fölhatalmazhat a bérmálás szentségének kiszolgáltatására.

A bérmálás szentsége gyarapítja a megszentelő kegyelmet; megadja a Szentlelket az erősödésre, a hit bátor megvallására és az apostoli tevékenykedésre; és kitörölhetetlen jegyet vés belénk. Bár az üdvösségre nem föltétlenül szükséges, mégis bűnt követ el, aki hanyagságból nem veszi föl.

3. A legméltóságosabb Oltáriszentség

A szentségek között legfőbb a legméltóságosabb Oltáriszentség; a többi mind ráirányul. A keresztény élet csúcspontját jelenti, bizonyos értelemben a kereszténység egész tartalma. Ennek a szentségnek ősrégi neve az «Eucharistia», vagyis szószerint: «hálaadás».[1]

Az Oltáriszentség valóságos áldozat és valóságos szentség; szentségi áldozat és «áldozati szentség»: a szentmiseáldozat a szentáldozással. Tehát mint áldozatot és mint szentáldozást kell vizsgálnunk. Megelőzőleg azonban még szólnunk kell Krisztusnak valóságos jelenlétéről az Oltáriszentségben a kenyér és bor színe alatt. E szerint tehát tárgyalnunk kell: Krisztus jelenlétéről ebben a szentségben, a szentmiseáldozatról és a szentáldozásról. Hangsúlyozzuk azonban, hogy ez a rendszerező fölosztás az Eucharistia «áldozati-szentség»-i jellegének egységét semmiképpen sem akarja tárgyi szempontból szétválasztani.

[1] Az Eucharistia ünneplése régidőktől kezdve az Istennek összes nagyszerű műveiért mondott hálaadással volt összekötve (v. ö. Függelék 6. sz.).

Krisztusnak valóságos jelenlétét a legméltóságosabb Oltáriszentségben mindenekelőtt azok a szavak bizonyítják, amelyekkel az Üdvözítő ezt a csodálatos szentséget megígérte. Ezt megelőzőleg két csodát művelt. Előző este a Genezáreth-tó keleti partjának egyik elhagyatott vidékén az (első) csodálatos kenyérszaporítást végezte (Ján. 6, 1—15); majd pedig éjtszaka a tengeren járva közeledett a hajócskájukon a viharral küszködő tanítványai felé (Ján. 6, 16—21). Ezzel a két csodával tehát kinyilvánította hatalmát a kenyér és a saját teste fölött. Másnap a tó nyugati partján a kafarnaumi zsinagógában megígéri ezt a szentséget, amelyben a kenyér színe alatt testét akarja adni a lélek táplálékául (Ján. 6, 22—72). «A kenyér, melyet majd én adok, az én testem a világ életéért. Vitatkozának azért a zsidók egymás közt, mondván : Hogyan adhatja ez nekünk az ő testét eledelül?» Tehát szószerint értették. Az Üdvözítő semmit sem von vissza szavaiból ; sőt ünnepélyes formában megerősíti azokat : «Bizony, bizony mondom nektek : Ha nem eszitek az Emberfia testét és nem isszátok az ő vérét, nem leszen élet tibennetek. Aki eszi az én testemet és issza az én véremet, annak örök élete vagyon ; és én feltámasztom őt az utolsó napon. Mert az én testem bizonnyal étel, és az én vérem bizonnyal ital. Aki eszi az én testemet és issza az én véremet, énbennem marad és én őbenne. Amint engem küldött az élő Atya, és én élek az Atya által, úgy aki eszik engem, az is él énáltalam». S midőn sok tanítványa eme — mint mondták — «kemény» szavak miatt visszavonult tőle, megmaradt állítása mellett,

sőt még a tizenkét apostolnak is szabadjukra bízza a távozást. Péter azonban így szól: «Uram! kihez mennénk? Az örök élet igéi nálad vannak. És mi hittük és megismertük, hogy te vagy Krisztus, az Isten Fia». Csak egy pontra vonatkozólag magyarázza meg a Megváltó szavait: «A szellem az, ami éltet, a test nem használ semmit». Azaz az én megdicsőült, szellemivé lett, a Szentlélekkel eltelt testem az, amit táplálékul adok nektek. Ez adja az életet. «Hátha majd látjátok az Emberfiát fölmenni oda, hol azelőtt volt?» azaz: Föltámadásom és mennybemenetelem okozta megdicsőülésem bizonyítja majd be, hogy az én testem «szellemi», átszellemült és életet-adó.

Krisztus valóságos jelenlétét világosan kifejezik azok a szavak is, melyekkel az utolsó vacsorán az Üdvözítő ezt a szentséget megalapította: «Vegyétek és egyétek, ez az én testem, mely értetek adatik. Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, az Újszövetség vére, mely értetek és sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre».

Ennek folytán kezdettől fogva valóban Krisztus valóságos jelenlétére értették e szavakat. Ez a hit Krisztus jelenlétében 15—16 évszázadon keresztül mindig szilárdan fönnállott;[1] még Luther is megtartotta Krisztus jelenlétének hitét, habár más értelemben vette is, mint a katolikusok («az át nem változtatott

[1] A XI. században a toursi Berengarius tagadta egy ideig Krisztus jelenlétét a legméltóságosabb Oltáriszentségben; utóbb azonban visszavonta ezt a véleményét.

kenyér színe alatt, benne és vele és csak a vétel pillanatában»).

Azt a módot, amelyen Krisztus az Oltáriszentségben jelen lesz, az Egyház «átlényegülés»-nek, latin szóval «transsubstantiatio»-nak (substantia = lényeg, állag ; trans = át, tehát átmenet az egyik lényegből a másikba, átlényegülés, lényegi átváltozás) nevezi. Ez azt jelenti : az átváltoztatás szavaitól, melyeket a pap Krisztus megbízásából és mint Krisztus eszköze a kenyér és bor fölött kimond, a kenyér szubstanciája, lényege Krisztus testének szubstanciájává (lényegévé, állagává), a bor szubstanciája Krisztus vérének szubstanciájává változik át ; csak a kenyér és bor megjelenési formája, az érzékelhető színek maradnak meg. Minden dologban ugyanis megkülönböztetjük az érzékekkel észrevehető megjelenési formákat (külső formák) és az ezek mögött rejtőzködő, csak az értelemmel megfogható lényeget. Ha pl. azt látom, hogy valamely tárgy minden érzékelhető megjelenési formáját meg is változtatja, bizonyos esetben mégis biztos vagyok abban, hogy ugyanazzal a dologgal van dolgom. A mag külsőleg valóban nagyon különbözik a kifejlett növénytől, vagy pl. a hernyó a pillangótól. Mégis tudom, hogy az előbbiben és az utóbbiban ugyanaz a «dolog» rejtőzködik, azaz ugyanaz a lényeg marad, ugyanaz a szubstancia, amelyet nem érzékeimmel, hanem értelmemmel ismerhetek meg. Igy a kenyérnél és a bornál is meg kell különböztetnünk a külső alakot (a színeket) és «a dolgot önmagában», vagyis a lényeget (szubstanciát). Természeténél fogva nyilván mindig a megfelelő lényeg

van összekötve saját külső alakjával; éppen úgy, nem pedig másként *jelenik* meg. De az átváltoztatott ostyában[1] és a kehely átváltoztatott borában — erről az isteni kinyilatkoztatás folytán vagyunk bizonyosak és ezt az átváltoztatás szavai is érzékelhetőleg kifejezik — csak a kenyér és bor megjelenési formái, külső színei vannak meg; ezek alatt a nekik magában véve idegen színek alatt rejtőzködik az isteni mindenhatóság működése folytán Krisztus teste és Krisztus vére. Ezeket tehát nem láthatjuk, csak hitünkkel fogadjuk el. Hiszünk az Üdvözítőnek és szavainak.

A kenyér és bor színe alatt mindaddig megmarad Krisztus teste és vére, amíg a színek megvannak. Az Üdvözítő úgy van jelen, amint most a mennyben él. Ezért mindegyik szín alatt és a színek bármelyik része alatt az egész Üdvözítő van jelen testével és lelkével, istenségével és emberségével együtt, mégha a pap szava által a kenyér testté és a bor vérré változott is át. A hittudósok így mondják: A szavak erejénél fogva a kenyér színe alatt a test, a bor színe alatt a vér van jelen, de az élő kapcsolat folytán mindegyik szín alatt jelen van az egész élő Megváltó: test és vér, test és lélek, istenség és emberség.

Az Üdvözítő teste tehát fönséges, átszellemült módon van jelen. Ugyanaz a valóságos test, mely a kereszten függött, de megdicsőült, átszellemült módon.

A mondottakból következik, hogy a legmél-

[1] Az «ostya» a latin «hostia» = áldozati állat, áldozati adomány szóból származik szláv közvetítéssel.

tóságosabb Oltáriszentséget imádás és tisztelet illeti meg.

Az *Oltári*-szentségről beszélünk. Ahol oltár van, ott áldozat is van. Az Oltáriszentség tehát áldozat: szent*miseáldozat.*

A szentmiseáldozat a keresztáldozatnak vértelen («szentségi») megújítása vagy megjelenítése. Ez a mondat a szentmise lényegét fejezi ki.

Abból indulunk ki, amit föntebb (122. lap) a szentség lényegeként jellemeztünk. Azt mondottuk: a szentség szent jel, amely megvalósítja azt, amit jelképez, tehát a valósággal telített, a valósággal töltött szimbolum vagy jelkép, amellyel maga a Teremtő kapcsolta össze a jelképezett valóságot. Vegyük most szemügyre a szentmiseáldozat jelképét. A szentmise tulajdonképpeni csúcspontja az átváltoztatás. Mi történik az átváltoztatáskor? Krisztus teste és vére megjelenik, mégpedig a kenyér és bor *szétválasztott* színe alatt. Krisztus teste és vére tehát mintegy egymástól szétválasztva *jelennek meg* oltárainkon. Más szóval: Krisztus vérének kiontását (a vérnek szétválasztását a testtől) jelképezik, az átváltoztatás *szimbolikus* (jelképes) vérontás. Ez az itt jelképesen megjelenített (ábrázolt) vérontás azonos Krisztus vérének a kereszten történt kiontásával. («Ez az én testem, mely értetek adatik. — Ez az én vérem, mely értetek és sokakért kiontatik».) Alkalmazzuk most azt, amit a szentségekről mint Istentől adott jelképekről (szimbolumokról) mondottunk: a szentségek a valósággal töltött jelképek. A jelképezett valóság igazán megvan bennük, azt magukban foglalják. E szerint: mivel a szentmise a Golgotán tör-

tént vérontást jelképesen ábrázolja, ez a vérontás valamiképpen valóság is, szentségileg jelen van.[1] *Miként* lehetséges ez, arról nem sokat mondhatunk; egy azonban bizonyos: hitünk tanítja, *hogy* ez *így* van.

A szentmise tehát nem a keresztáldozat «megismétlése». Hiszen ez szöges éllentétben állna Szent Pálnak (tehát az őt sugalmazó Szentléleknek) a zsidókhoz írt levélben nyomatékosan kifejezett kijelentésével: «Sem azért, hogy gyakran áldozza föl önmagát (Krisztus), miként az (Ószövetség) főpapja évről-évre bemegy a szentélybe idegen vérrel (az ószövetségi áldozatoknak azonban a valóságban nem volt megváltó erejük); különben gyakran kellett volna szenvednie a világ kezdete óta; így pedig egyszer jelent meg az idők teljességében, hogy áldozatával eltörölje a bűnt ... Mert (az Ószövetségben) minden pap naponkint szolgálatban áll és gyakran mutatja be ugyanazokat az áldozatokat, amelyek sohasem törölhetik el a bűnöket; ez (Krisztus) pedig *egy* áldozatot mutatván be a bűnökért, örökké trónol Istennek jobbján» (Zsid. 9, 25 sk.; 10, 11 sk.). Megrövidítenénk a keresztáldozatot, ha azt mondanók, hogy a szentmisében a keresztáldozat «megismétlődik». Nem «ismétlődik meg», hanem vértelen módon megújul, vagy talán helyesebben: megjelenül: szentségileg, a szentségben megjelenül. A szentmise emlék-áldozat, melyet Krisztus e szavakkal rendelt: «Ezt cselekedjé-

[1] Ezt a szót «*szentségileg*» (jelen van) annak jelzése végett fűzzük hozzá, hogy Krisztus haláláldozata a szentmisében *másképp*, de nem kevésbbé valóságosan van jelen, mint történeti végbemenetelekor a Golgotán.

tek az én emlékezetemre». A trienti zsinat megbízásából kiadott «Római katekizmus» szerint: «Egy és ugyanannak az áldozatnak valljuk tehát és kell tartanunk, amelyet a szentmisében mutatunk be és amely a kereszten mutattatott be; miként egy és ugyanaz az áldozati adomány, nevezetesen a mi Urunk Krisztus, aki a kereszt oltárán vérét ontva csak egyszer áldozta föl magát. A vérontással és vérontás nélkül bemutatott áldozati adomány nem két áldozati tárgy, hanem csak egy; ennek föláldozása — miután így parancsolta meg az Úr: Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre — az Eucharistiában naponkint megújul. Ugyancsak egy és ugyanaz a pap is: az Úr Krisztus . . .» (I. rész, 4. fejezet, 61 sk. kérdés).

A szentmisében az áldozati tárgy és az áldozatot bemutató pap tehát maga Krisztus. A pap, aki ma a szentmisét bemutatja, csak Krisztus eszköze.

Micsoda már most a szentmise értelme? Semmi más, minthogy Krisztus nemcsak *értünk*, hanem *velünk* is akarta bemutatni áldozatát. A szentmise módot ad arra, hogy minden idők és minden ország valamennyi kereszténye a szent kereszt áldozatában, *az* Újszövetség áldozatában részt vegyen. A szentmisében tehát Krisztus az Egyházzal együtt és az Egyház útján mutatja be áldozatát. Ily módon a szentmise az Egyház áldozata is. Ezért a kenyér és bor adományaival maga is hozzájárul a szent áldozathoz. Krisztusnak a kereszten bemutatott áldozatát a sajátmaga nevében is bemutatja a mennyei Atyának. Még pedig mindig az egész Egyház végzi a szentmisét. Ennélfogva

minden szentmise nyilvános, hivatalos tényke-dés, még ha egészen egyszerűen és pompa nélkül mutatják is be. Tulajdonképpeni értelemben vett «privátmise», amely igazán «magán-cselek-vény» volna, nincsen. Kiváltképpen mindig a misén jelenlévő közösség mutatja be az áldoza-tot, az egész közösség a pappal és a pap útján, aki mintegy a kezük. Az áldozatnak erre az együttes bemutatására a szent keresztség képe-sít bennünket s ezért ez egyúttal fölszentelés-nek is tekinthető az általános papságra (lásd 134. lap). A szentmisén jelenlévő keresztény tehát nem csupán szenvedőleg (passzíve), hanem cselekvőleg (aktíve), tevékenyen is résztvesz benne, mint együttes áldozatbemutató. A szent-mise kánonjában a pap mindazokról a jelenle-vőkről megemlékezik, «akikért ezt a dicsőítő áldozatot neked bemutatjuk vagy *akik azt neked bemutatják*». Igy minden szentmisében újra belekapcsolódunk Krisztus megváltói áldoza-tába, Krisztussal és Krisztusban elégtételt szol-gáltatunk, személyesen nyerjük el a megvál-tást. Isten szemében az egész kereszténység mintegy Krisztus keresztje köré sereglik és vele, mint Istentől rendelt főpappal együtt mutatja be az Újszövetség egyetlen áldozatát, a megvál-tás áldozatát, egyesül vele a legkiválóbb isten-tiszteleti cselekményben, amelyben a terem-tett világ rendeltetését betölti (lásd 88. lap), valóban «szent, királyi papság» (Pét. I. 2, 5 és 9; lásd 134. lap).[1]

[1] Saját személyes áldozatunkat, saját szenvedéseinket is Krisztus áldozatához kell csatolnunk s így mintegy megváltói működését folytatnunk. Szent Pál a római fogságból írja a kolosszei egyházközségnek: «Most örömest szenvedek értetek

A belekapcsolódás Krisztus áldozatába, a megváltásnak és Krisztus kereszten szerzett érdemeinek alkalmazása különös bensőséggel és gazdagsággal történik a *szentáldozásban.*[1] A szentáldozás áldozati lakoma. Tehát Krisztus testének, mégpedig a kereszten föláldozott és dicsőségesen föltámadott testének és vérének élvezése. Ebből mindjárt láthatók hatásai is: gyarapítja a megszentelő kegyelmet, gyöngíti a rosszra való hajlamokat, kedvet és erőt ad a jóra, a bocsánatos bűnöktől megtisztít és a halálos bűnöktől megóv,[2] az örök életet és testünk dicsőséges föltámadását adja meg nekünk. Az Üdvözítő mondja: «Aki eszi az én testemet, és issza az én véremet, annak örök élete vagyon; és én feltámasztom őt az utolsó napon» (Ján. 6, 55). Ezért szerették a régiek az Eucharistiát a «halhatatlanság gyógyszeré»-nek nevezni.[3]

---

s kiegészítem testemben azt, ami hija van Krisztus szenvedéseinek, az ő teste, az Egyház javára» (Kol. 1, 24).

[1] A magyar «áldoz» és «áldozik» szó jelentése kettős: 1. föláldozni (immolare, opfern) és 2. szentáldozáshoz járulni (coenam Domini sumere, das hl. Abendmahl nehmen). V. ö. Szarvas—Simonyi: Magyar nyelvtörténeti szótár, I. 56—57. — Az «áldozás» az «áldoz» szóból lett, ez pedig az «áld» szóból, mely utóbbinak jelentése: 1. föláldozni (immolare, opfern) és 2. áldani (benedicere, segnen). V. ö. Gombocz—Melich: Magyar etymologiai szótár, I. 67. — Tehát a magyar «áldozik» szó eredeti jelentése az áldozat bemutatásában való együttműködés, egyesülés, vagyis az áldozatnak a pappal való együttes bemutatása. (V. ö. a föntebb mondottakat.) A német Kommunion a latin «communio», «egyesülés» szóval azonos. (A ford. jegyzete.)

[2] A szentáldozás a súlyos bűnt is eltörli abban az esetben, ha valaki súlyos bűnnel járul az Úr asztalához a nélkül, hogy ennek tudatában lenne.

[3] Az Eucharistia tehát miként Krisztus halálának, épúgy föltámadásának és megdicsőülésének is ünneplése. Halála is mintegy megdicsőülve jelen van, amiként az összes szentségeket általában a megdicsőült Krisztus alkotásának mond-

A nyugati Egyház a XIII. század óta gyakorlati (tehát nem dogmatikai) okokból egy szín alatt, mégpedig a kenyér színe alatt szolgáltatja ki a szentáldozást. A szent vér a kiosztáskor könnyen tiszteletlenségnek lehet kitéve. Minthogy mindkét szín alatt az egész Üdvözítő, tehát vére is, miként istensége is, jelen van, a hívek semmitől sem esnek el s teljesítik Krisztus figyelmeztetését, hogy testét egyék és vérét igyák. Az áldozat létrejöveteléhez mindkét szín átváltoztatása szükséges. Ennek megtörténte után azonban az áldozati tárgy mindenegyes részének vétele belekapcsolódás az áldozatba, áldozati lakoma.

A szentáldozás a lélek tápláléka. Aquinói Szent Tamás szerint Isten természetfölötti életünkről a természetes, földi életünk gondozásához hasonlóan gondoskodik. A gyermek élete megszületésével még nincs biztosítva. Ha semmi táplálékot sem venne magához, hamarosan meghalna ; növekedéséről, fejlődéséről szó sem lehetne. Hasonlóképpen, hogy a keresztségben nekünk ajándékozott természetfölötti életben megmaradjunk, benne növekedjünk, fejlődjünk, lelki táplálékot kell magunkhoz vennünk. A léleknek ez az eledele a szentáldozás. Ebből következik a szentáldozás szükségessége, ami egyébként Krisztus szavaiból is világosan kitűnik : «Bizony, bizony mondom nektek : Ha nem eszitek az Emberfia testét, és nem isszátok az ő vérét, nem leszen élet tibennetek» (Ján. 6, 54). Az Egyház azután negyedik parancsola-

hatjuk (v. ö. 91. skk. lap). Halálába belekapcsolódni egyúttal belekapcsolódást jelent győzelmébe, föltámadásába és megdicsőülésébe is.

tában megszabta, hogy legalább egyszer egy évben, mégpedig a húsvéti időben, az Úr asztalához járuljunk. De az Oltáriszentség gyakoribb vétele is egyenesen szigorú kötelességévé válhatik annak, aki különös veszélyek között, főképpen pedig a súlyos bűnbe való visszaesés veszedelmében él. A benső előrehaladáshoz mindig szükséges. A szentáldozáshoz járulás parancsa mindenkit kötelez, aki eszével már élni tud (mintegy hét éves).

Mivel az Eucharistia táplálék, azért az élők szentsége. Vételéhez tehát szükséges, hogy a kegyelem állapotában legyünk. Súlyos bűn elkövetése után a szentáldozásra való előkészületként a gyónás kötelező.[1] Ezenkívül még testi előkészületet is kíván az Egyház : éhgyomorral kell lennünk.[2]

A méltatlan szentáldozás, amit akkor követ el valaki, ha valamely még meg nem gyónt súlyos bűn tudatában az Úr asztalához járul, súlyos bűn, szentségtörés.

Az Eucharistia a keresztény élet csúcspontja. Benne megadjuk Istennek a neki tartozó imá-

[1] Ezenkívül még úgy készülünk elő a szentáldozásra, hogy a Megváltó utáni vágyat fölkeltjük magunkban. Minél jobban kitárjuk szívünket a kegyelem befogadására, annál többet kapunk belőle. Egyébként X. Pius pápa, «az Eucharistia pápája», minden túlzott előkészületi követelményt határozottan visszautasított. A szentáldozás «segítő eszköz és orvosszer», nem jutalom. Különösen Jansenius (lásd 90. lap) téves tanításának hatása alatt állították föl ezeket a túlzott követelményeket. — Gyakorlatilag véve a legjobb előkészület a szentáldozásra kétségkívül a szentmiseáldozat együtt-ünneplése.

[2] X. Pius (1906) az éhgyomor parancsát enyhítette azoknak a betegeknek részére, akik már egy hónapja betegen feküsznek a hamaros gyógyulás reménye nélkül ; ezek, ha a gyóntatóatya jónak tartja, hetenkint egyszer vagy kétszer áldozhatnak akkor is, ha orvosságot vettek be, vagy valamit ittak.

dást és hódolatot, valamint a bűneinkért járó elégtételt. Benne az ember megváltást és üdvösséget nyer. A szentáldozás latin elnevezése szerint («communio») egyesülés Isten és az emberek között, az emberek egyesülése egymás között. Az egyházatyák ennek jelét abban szeretik látni, hogy az Eucharistia *olyan* színek alatt jelenik meg, amelyek sokból alkotnak *egy*-et: sok szőlőfürtből lesz a bor, sok gabonaszemből a kenyér.

4. A bűnbánat szentsége

A bűnbánat szentsége az a szentség, amelyben a pap Isten helyett megbocsátja a keresztség után elkövetett bűnöket. Ezt akkor alapította Krisztus, amikor húsvét ünnepén az utolsó vacsora termében megjelent tanítványainak, rájuk lehelt s mondá: «Vegyétek a Szentlelket. Akiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsáttatnak nekik; és akiknek megtartjátok, meg vannak tartva» (Ján. 20, 22 sk.). A bűnbánat szentségét tehát bírói ítéletként rendelte az Üdvözítő. A bírónak (papnak) kell eldöntenie, vajjon a bűn megbocsátandó vagy megtartandó-e? Tehát ismernie kell azt. Vádló más nem lehet, mint maga a bűnös. A bűnbánat szentségét tehát e szerint a «fülbegyónás» formájában rendelte a Megváltó, s ebben a formájában valóban mindig gyakorolták is.[1] A bűnbánat szentségének «fülbegyónás»-i jellegére másik, talán még mélyebb ok a következő: csak az elkövetett bűn megvallásában fejeződik

[1] A régi Egyház a titkos bűnvallomáson kívül ismerte a nyilvánosat is, amelyet néha azok számára tett kötelezővé, akik nyilvánosan vétkeztek.

be az embernél, mint testi-szellemi lénynél, a benső megtérés, vagyis az elkövetett tett megtagadása (v. ö. 128. lap). Ennél a szentségnél a külső jel egyrészt a bűnbánó cselekedetei, azaz bűnmegvallása és bármikép érzékelhető módon kifejezett bánata, másrészt a pap szavai: «Föloldozlak téged bűneidtől az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében. Amen». Természetesen nem a pap önkényétől függ a bűnök megbocsátása vagy megtartása. A pap teljesen eszköz Krisztus kezében s az ő helyetteseként kell viselkednie.

A gyónásban a keresztség után elkövetett minden bűn megbocsátható. Mikor a Szentírás meg nem bocsátható bűnökről beszél, mindig csak a szándékos megátalkodottságra, a Megváltó megfontolt visszautasítására gondol.

A gyónás kötelező parancsa — az Egyház negyedik parancsolata szerint legalább is egyszer egy évben — mindenkire érvényes, akinek halálos bűn nyomja a lelkét.

A bűnbánóval szemben támasztott szükséges követelmények egyenkint a következők: lelkiismeretvizsgálat, bánat és erős fogadás, gyónás, elégtétel. A lelkiismeretvizsgálat eszköz a cél elérésére, t. i. a gyónás teljességére.[1]

A legfontosabb kellék a bánat, amelynek a megjavulás elhatározásával kell egybekötve lennie. A bánatnak valódinak, azaz az akarat őszinte megtérésének, a bűn akarati megtagadásának,

[1] Józan gondosságot kell fordítani a lelkiismeretvizsgálatra, de nem szabad aggályosnak lenni benne. Ha a kellő gondosság ellenére valamely súlyos bűnt elfelejtettünk, a gyónásban a többivel együtt ennek bocsánatát is elnyerjük, a legközelebbi gyónásban azonban meg kell említenünk az elfelejtett bűnt, ha ismét eszünkbe jut.

a bűntől való elfordulásnak kell lennie. A bánat tehát nem pusztán érzelem; lelki világunk együtthullámzásaként jelentkezhetnek vele együtt érzelmek is. Ezek üdvösek ugyan, de nem lényegesek, nem szükségesek; nincs is mindig hatalmunk fölöttük. A bánat lényegében az akarat dolga, férfias elfordulás a bűntől azzal az kívánsággal együtt, bár sohasem követtük volna el, s azzal az eltökéltséggel, hogy többé nem követjük el. A bánatnak természetfölöttinek kell lennie, azaz hitünk tanította indító okokra kell támaszkodnia. Tökéletes és tökéletlen bánatot különböztetünk meg. A tökéletes bánat az Istent mint Atyánkat gyermekileg szerető szívből fakad. A tökéletlen bánat elsősorban csak a szigorú bírót és büntetőt látja Istenben. A tökéletes bánat azonnal eltörli a bűnt, mert az Isten iránti szeretet és a súlyos bűn úgy viszonylanak egymáshoz, mint a világosság és a sötétség. Mégis fönnmarad a súlyos bűn meggyónásának kötelessége s a tökéletes bánat meg szükségképpen már magában foglalja a gyónás ígéretét. A bűnbánat szentségének fölvételéhez elégséges a tökéletes bánat. Ebben az esetben a bűnbánat szentsége, amely az embert Krisztussal és megváltó művével összeköti, a megszentelő kegyelmet, tehát az Isten iránti szeretet állapotát beleönti a gyónó szívébe. S minthogy így a szeretet vonult be az ember szívébe, a bűnre gondolás Istennek ezzel a szeretetével kapcsolódik össze, s a tökéletes bánat jellegét ölti magára. Mikor az ember ehhez a szentséghez járul, talán még nem tud a gyermeki szeretettel való Istenre tekintésig fölemelkedni; de midőn a gyóntatószékből

kilép, akkor ez a föltekintés már könnyű lesz neki, mert a szeretet ismét beköltözött szívébe.

Magának a bűnbevallásnak («gyónás») teljesnek, őszintének és világosnak kell lennie. Teljes, ha az ember legalább is minden súlyos bűnét száma és a bűn nemét megváltoztató (pl. *templomi* lopás) körülményei szerint meggyónja, már amennyiben ezt meg tudja tenni. Valamely súlyos bűnnek tudatos kihagyása a gyónást érvénytelenné teszi. Az érvénytelen gyónást meg kell ismételni, úgyszintén valamennyi azóta esetleg végzett gyónást is. A bocsánatos bűnök meggyónására nem vagyunk kötelezve.

Az elégtétel vezeklés a rend bűnös megzavarásáért és Istennek ezzel történt megbántásáért. Az elégtételt a pap szabja ki. Manapság többnyire külön imádságokból áll, a régi időkben nagyon súlyos, rendszerint nyilvánosan végzendő büntetéseket is róttak ki. Ha valaki bűnével másnak kárt okoz, köteles a kárt erejéhez képest jóvá tenni: a gyónás érvényességéhez legalábbis az elégtétel szándéka szükséges. Ha utána valaki elhagyja az elégtétel elvégzését, a gyónás érvényes marad. De ha valaki szándékosan teszi meg, természetesen újabb bűnt követ el.

A bűnbánat szentségét bírói ítélet módjára alapította az Úr Jézus. Az ítélkezéshez a bírónak illetékesnek kell lennie: a vádlott legyen alárendeltje. Márpedig minden további nélkül nem vagyunk minden papnak alávetve, nem minden pap illetékes mindenki számára. Igy pl. minden püspök, mint az apostolok utódja iránt, tisztelettel tartozom, de tulajdonképpeni engedelmességre csak saját püspökömmel szemben

vagyok kötelezve. Ez az illetékesség-kijelölés az úgynevezett jóváhagyás, «approbatio» útján történik ; a papnak arra a területre van «jurisdictiója» (joghatóság, jogszolgáltatási hatalom), amelyre jóváhagyást nyert (rendesen saját egyházmegyéjére).[1]

A bűnbánat szentségének hatásai a mondottakból következnek : megadja vagy gyarapítja a megszentelő kegyelmet, ezzel eltörli a bűnt, az örök büntetést és az ideiglenes büntetéseknek legalább is egy részét ; különös segítőkegyelmeket ad. A bűnbánat szentsége által minden korábban megszerzett, de a halálos bűn folytán megsemmisült érdem és erény föléled.

Itt megfelelő alkalom kínálkozik arra, hogy a *búcsú*ról is szóljunk. A búcsú a már megbocsátott bűnökért járó ideiglenes büntetések elengedése. Tehát sohasem valamely bűn elengedése. Az Egyház kötő és oldó teljes-hatalmánál fogva a régi súlyos bűnbánati vezeklések helyett könnyebbeket rendelt, s ezeknek alapján Krisztus és a Szentek érdemeinek kincstárából, mely fölött rendelkezési joga van, azoknak ad, akik ezeket a megszabott cselekedeteket elvégzik. Mindenféle búcsú elnyeréséhez a kegyelem állapota szükéges. Megkülönböztetünk teljes és nem teljes vagy részleges búcsút. A teljes búcsú az összes ideigtartó büntetések elengedése. A nem teljes búcsú pedig csak a büntetések egy részének elengedése. Ha pl. ilyen mellett azt olvassuk : hét évi és hétszer negyven napi búcsú, ez azt jelenti : az Egyház ezt a búcsút egyen-

[1] Az Egyháznak ez az intézkedése tehát a szentség lényegén alapszik. Megkönnyíti bizonyos fokig az ellenőrzést a püspök részéről, aki a gyóntatóatyát legalább némileg ismerheti.

lővé teszi azzal a régi nyilvános elégtétellel, melyet hét éven át, beleszámítva a különösen szigorú böjti időket (negyvennapos) végzett valaki. A teljes búcsúhoz az illető cselekedet elvégzésén kívül rendszerint szükséges még a a bűnbánat szentségének fölvétele és a szentáldozáshoz járulás,[1] valamely templom látogatása s a Szentatya szándékára mondott imádság elmondása is. A legtöbb búcsú a megholtakra is alkalmazható (meghatározott halott számára azonban csak könyörgés módján).[2]

5. *Az egyházi rend*

Az egyházi rend szentsége a papi hatalmat s a papi élethez szükséges kegyelmet adja meg. A teljes papi hatalom a püspökben van meg; ő *a pap*. De az ő támogatása végett teljes-hatalma mintegy szétoszlik az alárendelt papokra és a kisebb rendekre. Igy tehát az egyházi rend olyan szentség, amely különböző fokokat foglal magában. Vajjon minden egyes fokozat, amely ma a mi nyugati Egyházunkban megvan, valóban az egyházi rend szentségéhez tartozik-e, nem bizonyos. Manapság általában elfogadják, hogy a négy kisebb rend (az ajtónállók = ostiariusok, az olvasók = lektorok, az ördögűzők = exor-

[1] A gyónás elvégzése rendszerint csak súlyos bűn esetében kötelező. De mikor a gyónás különösen is elő van írva (jubileumi búcsú), elvégzendő abban az esetben is, ha valakinek csak bocsánatos bűnei vannak. Ezenkívül azok, akik havonkint kétszer gyónni vagy naponkint áldozni szoktak, minden búcsút elnyerhetnek.

[2] A búcsúk használatában két szélsőségtől kell óvakodnunk: egyrészt megvetésüktől, másrészt pedig a «búcsúhajhászás»-tól. Ezerszer fontosabb a szeretetben való növekedés, mint a büntetések levezeklése.

cisták s a gyertyavivők = akolythusok rendje) s valószínűleg az alszerpapság (szubdiakonatus) az Egyháztól bevezetett szentelmények. A keleti Egyházban ezek a rendek nem egészen ugyanígy vannak meg. A legtöbb keleti Egyház kevesebbet, részben más rendeket sorol föl. De bizonyosan hozzátartoznak ehhez a szentséghez a szerpappá- (diakonus), a pappá- (presbyter) és a püspökké- (episcopus) szentelés.

A tulajdonképpeni papi hatalom az átváltoztatás (consecratio) hatalmában, azaz a kenyérnek és a bornak Krisztus testévé és vérévé változtatásában s így abban a hatalomban rejlik, hogy a pap Krisztus keresztáldozatát az oltáron megújítsa. Továbbá hozzátartozik még a szentségek kiszolgáltatásának, különösen a bűnök megbocsátásának, a szentelésnek és áldásnak hatalma is. A püspök a teljes papi hatalmat másokkal is közölheti. A szerpap (diakonus = szolga) a szentmiseáldozatban segédkezik, külön engedéllyel a szentáldozást és a keresztséget kiszolgáltathatja, fölolvassa az evangéliumot. Az alszerpap (subdiakonus) a szentleckét (epistola) olvassa és a szerpapnak alárendelve segédkezik a szentmisében. A gyertyavivőket (akolythus = kísérő) tulajdonképpen azok a ténykedések illetik meg, melyeket manapság a minister végez ; az exorcista az ördögűzéseket («exorcismus»-okat) végzi.[1] A lektor («fölolvasó») kötelessége az istentiszteleten (a szentmisén kívül)[2] az egyházatyák írásaiból, stb. föl-

[1] Az ördögűzés manapság igen ritka s csak a püspök kifejezett engedélyével végezhető.

[2] Vagy a misében is, ha — mint kántorböjtökön — a szentleckén kívül még más olvasmányok is vannak.

olvasni; végül az ostiarius, azaz «ajtónálló», ennek hajdan arra kellett ügyelnie, hogy az istentiszteletre senki arra nem hivatott be ne lopódzzék. Ezek a rendek manapság csak előkészítő fokok a papságra; önálló jelentőségük már nincs. Valamennyi rendet megelőzi a hajkorona («tonsura») szentelménye; ez fölvétel az egyháziak (klerikusok) sorába.

A szent rendek föladója a püspök.[1] A szentségi jelleggel bíró rendek, a szerpapság, áldozópapság és a püspökszentelés kiszolgáltatása kézrátétellel történik. Ez az ősrégi módja a fölszentelésnek, miként már a Szentírás tanítja az apostolokra vonatkozólag (lásd 18. lap). Ez a mód fejezi ki legjobban azt, hogy az átadott hatalom fölülről származik. Nem a nép adja a papnak, hanem Krisztustól ered az apostolok és utódaik közvetítésével. A jogfolytonosság köteléke megszakítás nélkül kiterjed Krisztustól az apostolokon és püspökökön keresztül mindenegyes most élő papig és klerikusig. Ezenkívül átnyujtják még az egyes rendeknek korukban szokásos megfelelő szereit is; csak ezzel a szertartással ruházzák át a kisebb rendeket és az alszerpapságot, melyeknél nincsen kézrátétel. Megkenik továbbá a papnak kezét olajjal, a püspöknek pedig fejét és kezét krizmával.

A papságot Krisztus az utolsó vacsorán alapította, midőn apostolainak hatalmat és megbízást adott, hogy az ő emlékezetére a kenyeret és a bort átváltoztassák.

---

[1] A kisebb rendeket néhány magasabbrangú pap is föladhatja (bíborosok, apátok és mások).

Az egyházirend szentsége eltörölhetetlen jegyet vés a lélekbe.[1] Ez a jegy a föntebbiek alapján (127. sk. lap) nem más, mint részesedés Krisztus papságában. A hivatásos pap ezzel teljes hatalmat kap, hogy Krisztus eszközeként s az ő nevében az emberek megszentelésére Krisztustól rendelt szentségeket kiszolgáltassa és kezelje. Teljhatalmának legfőbb része — mint már mondottuk — az átváltoztatás hatalma. Minthogy az átváltoztatás a papnak külsőleg szavakba öltöztetett *akaratára* megy végbe,[2] az eltörölhetetlen jegy a pap akaratának megadja azt az erőt, hogy Krisztus akaratának eszköze legyen.

Természetfölötti életünk kiépítése és tökéletesítése Krisztus akaratából nagy mértékben a hivatásos papsághoz kötött. A pap mintegy a hívek atyja. Ez — személyétől függetlenül — tiszteletre méltóvá, «tisztelendő»-vé teszi őt. Magára a papra hivatalának méltósága nyilván súlyos felelősséget ró. Ez a méltóság a hivatali kegyelmekről föntebb (106. sk. lap) mondottak szerint inkább megalázkodásra, mint gőgre ad neki alkalmat. Ezért semmi sem bántóbb, mint a gőgös pap. Mindazonáltal minden pap, leginkább pedig a püspök, hivatalánál fogva Krisztus helyettese és eszköze. Éppen ezért

---

[1] Ez legalább is a tulajdonképpeni szentség jellegével bíró rendekre nézve elmondható.

[2] Az átváltoztatás szavai tehát nem varázsigék, amelyek pusztán gépiesen, gondolkodás nélkül kimondva a kimondó akaratának megfelelően vagy annak ellenére is kifejtik hatásukat. Az átváltozást tulajdonképpen a pap akarása hozza létre ; ennek azonban mint olyan emberi akaratnak, amelynek az *egyetemesség* számára is értékkel kell bírnia, külsőleg is meg kell nyilvánulnia (v. ö. 123, 127. sk. lap).

Krisztussal szemben való helyzetünk nem választható el a pappal, püspökkel szemben elfoglalt helyzetünktől.

6. A házasság

A házasság osztatlan életközösségű törvényes szellemi-testi kapcsolat férfi és nő között. A házasság elsődleges céljának az utódnemzést kell tekintenünk. Erre rendelte a Teremtő, ez a házastársak szellemi-testi egymásra utaltságának értelme. Másodlagos célként járul hozzá : a kölcsönös támogatás és kiegészítés, s végül az ösztön szabályozása.

Az így körvonalazott házasság magának a természetnek intézménye. De a paradicsomban Isten kifejezetten is megalapította. A Szentírás első könyve, a Genezis, mondja, hogy Isten az asszonyt egyenlő jogú társként adta az első ember mellé. Ádám e miatt örömmel eltelve kiáltott föl, mégpedig — az Üdvözítő tanusága szerint — magának Istennek sugalmazására (v. ö. Máté 19, 4 sk. ; lásd köv. lap) : «Ez most csont az én csontomból s hús az én húsomból . . . Ez okból hagyja el az ember az atyját s az anyját s ragaszkodik feleségéhez, s lesznek ketten egy testté» (Móz. I. 2, 23 sk.). Mint ezekből a szavakból kiviláglik, Isten már akkor egynejűnek és fölbonthatatlannak rendelte a házasságot. «S lesznek *ketten egy* testté», amihez az Üdvözítő a következő szavakat fűzi : «Amit tehát Isten egybekötött, ember el ne válassza».

Ezt az eredeti egységet és fölbonthatatlanságot nem mindig tartották meg. A házasság egységére vonatkozólag némely egyházatyának az

a véleménye, hogy a vízözön után a népesség gyorsabb terjedése végett Isten kifejezetten fölmentette a patriárkákat és megengedte nekik a többnejűséget.[1] A válás ellenben az ószövetségi ember erkölcsi gyöngeségének tett engedmény volt. Az Üdvözítő ismét eredeti tisztaságában állította vissza a házasságot. Egyszer a következő kérdéssel járultak hozzá a farizeusok: «Szabad-e az embernek feleségét elbocsátani akármi okból?» Ő felelé nekik: «Nem olvastátok-e, hogy aki az embert kezdetben teremtette, férfivá és asszonnyá alkotta őket? és mondá: Annakokáért az ember elhagyja atyját és anyját, és feleségéhez ragaszkodik és a kettő egy testté leszen. Ennélfogva már nem ketten vannak, hanem egy test. Amit tehát Isten egybekötött, ember el ne válassza». Ezek mondák neki: «Miért parancsolta hát Mózes váláslevél adása mellett az elbocsátást?» Válaszolá nekik: «Mert Mózes a ti szívetek keménysége miatt engedte meg nektek, hogy elbocsássátok feleségeiteket; de kezdettől fogva nem úgy volt. Mondom pedig nektek, hogy aki elbocsátja feleségét, hacsak nem paráznaság miatt, és mást veszen, házasságot tör, és aki elbocsátott nőt vesz el, házasságot tör» (Máté 19, 3—9). Mózes tehát az önkényes válások megakadályozására a kisebbik rosszat megengedte, Krisztus ellenben ismét a házasság eredeti tisztaságát követeli meg minden embertől. Nem szabad elválni. Házasságtörés esetén természetesen szabad különválni; de új házasság kötése azután is tilos. («Aki elbocsátott nőt vesz el,

[1] A többnejűség inkább a házasság másodlagos, mint elsődleges céljával ellenkezik.

házasságot tör», v. ö. Luk. 16, 18 : «Aki elbocsátja feleségét és mást veszen, házasságot tör ; és aki férjétől elbocsátott nőt veszen, házasságot tör».).[1]

Mivel tehát a házasság kezdettől fogva vallásos jelleggel bír, amit minden nép ősidőktől fogva valóságosan is tulajdonított neki, az Úr Krisztus *szentség* méltóságára emelte. A trienti zsinatnak ezt a kifejezetten kimondott tanítását az Egyház tanítói mindig hirdették. Leginkább a Szentírásnak egyik helyét értették mindig ebben az értelemben : Szent Pál mondja az efezusiakhoz írt levélben (Ef. 5, 25—32) : «Ti férjek szeressétek feleségteket, amikép Krisztus is szerette az Egyházat, és önmagát adta érette a végett, hogy megszentelje és megtisztítsa a víz fürdőjében az élet igéjével . . . Szintúgy a férfiak is úgy szeressék feleségüket, mint önnön testüket. Aki szereti a feleségét, önmagát szereti . . . „Ezért az ember elhagyja atyját és anyját s ragaszkodik a feleségéhez, és ketten lesznek egy test". *Nagy titok* (sacramentum) *ez; mondom én, Krisztusra és az Egyházra vonatkoztatva*». Szent Pál tehát azt mondja, hogy a házasság szent jel, a Krisztus és az Egyház egyesülésének szimboluma (jelképe). Ha még hozzávesszük, hogy Krisztus a házasság tisztaságának megőrzésére igazán szigorú követelményeket állít föl és éppen ezért föltehető, hogy Krisztus különös erőket is kölcsönöz,

[1] Hogy az ember a házasságnak ezeket az alaptulajdonságait isteni kinyilatkoztatás nélkül a természetből megismerheti-e, nem egészen bizonyos. Annyit azonban legalább is elmondhatunk, hogy a természetes ész is megérteti velünk a házasság egységét és fölbonthatatlanságát.

kegyelmeket is ad vele, hogy az ember ezeket a követelményeket megtarthassa, a házasságot kegyelemközlő szent jelnek, vagyis szentségnek vehetjük, miként a hagyomány is már ősidőktől fogva tanusítja. («Mivel Isten kötötte össze őket, ezért kegyelem lakozik azokban, akik Isten által lettek eggyé», Origines, † 254/5.) Ezzel rámutattunk a házasság legmélyebb lényegére. Jelképe annak a kegyelemmel tele odaadásnak, mellyel Krisztus Egyháza iránt viseltetik s így ezzel a jelképpel valóságosan össze van kötve a kegyelemközlés.[1] Ennélfogva a férfi és nő kapcsolatának is hűségesnek és állandónak kell lennie, tisztán és szentül kell azt megőrizni.

A házasság szentségét maguk a házastársak szolgáltatják ki egymásnak. Külső jel az érzékelhető módon kifejezett szerződés, amely odaadást és elfogadást jelent.

A keresztény házasság a szentséggé emelt érvényes házassági szerződés. A házassági szerződés és a házasság szentsége a keresztények között tehát egymástól elválaszthatatlan. Valahányszor keresztény férfi s keresztény nő a házaséletre kimondja az Egyház előtt érvényes igent, a két házastárs a szentséget is kölcsönösen kiszolgáltatja egymásnak.

Tökéletes értelemben vett elválást az Egyház nem ismer. Csak azt a szétválást engedi meg, mellyel együttjár az újraházasodás tilalma. Egyesegyedül a már megkötött, de még be nem

[1] XIII. Leo pápa 1880 február 10-én kelt «Arcanum» kezdetű, XI. Pius pedig 1930 december 31-én kelt «Casti connubii» kezdetű körlevelében azt tanítja, hogy a házasság kezdettől fogva az isteni Ige megtestesülésének jelképe volt.

fejezett házasság bontható föl bizonyos körülmények között, továbbá a meg nem kereszteltek házassága, ha az egyik fél megkeresztelkedik, a másik pedig a keresztény félnek nehézségeket támaszt.[1]

A házasságnak szent és szentségi jellege miatt egyedül az Egyház illetékes, amikor szükséges, a házasságra vonatkozó törvények meghozására. «Minthogy a házasság természete szerint szent dolog, illő, hogy ne a fejedelmek tekintélye (a világi hatalom) irányítsa és rendezze, hanem az Egyháznak, a szent dolgok tanítójának, isteni tekintélye. (XIII. Leó a házasságról szóló «Arcanum» kezdetű körlevelében). Ezért az egyházi jog (1918. évben kiadva) kimondja: «A megkereszteltek házasságát nemcsak az isteni, hanem az egyházi jog is szabályozza, sértetlenül megmarad azonban a világi hatóság illetékessége a házasság tisztán polgári jogi következményeire» (1016. kánon). Ezeken a polgári jogi következményeken értendő: pl. a hozomány, a vagyonközösség, az özvegyi jövedelmek, a rendi jogok (rang, cím), örökösödési jog s egyebek. Magára a házasságra vonatkozólag az államhatalom legföljebb a meg nem kereszteltekkel szemben illetékes, de semmi olyan rendelkezést sem hozhat, amelyet a természetjog nem szentesít.

[1] Ez az úgynevezett «Privilegium Paulinum» (Szent Pál-féle kiváltság); azért nevezzük így, mert Szent Pál tekintélyére támaszkodik, aki a következőket mondja: «A többieknek viszont én mondom, nem az Úr: Ha valamely testvérnek hitetlen felesége van, és ez kész vele lakni, ne bocsássa el; és ha valamely hívő asszonynak hitetlen férje van, és ez kész vele lakni, ne hagyja el férjét ... Ha azonban a hitetlen fél elválik, hadd váljék el; mert nincs szolgaságra kötelezve a fivér vagy a nővér ily esetben» (Kor. I. 7, 12—15).

A házasság érvényességére vonatkozólag az Egyház a trienti zsinaton úgy határozott, hogy csak *az* a házasság érvényes, melyet a plébános és két tanu előtt kötnek meg.[1] Az Egyház továbbá már régtől fogva bizonyos számú ú. n. *házassági* akadályt állított föl; ezek közül némelyek a házasságot teljesen lehetetlenné («semmisítő, bontó házassági akadályok»), mások pedig meg nem engedetté («tiltó házassági akadályok») teszik. Az állami törvények ezeket az akadályokat többnyire átvették. A legfontosabb semmisítő akadályok a vérrokonság és sógorság bizonyos közelebbi fokai, valamint a valláskülönbség: vagyis hogy a megkeresztelt és meg nem keresztelt között a házasság érvénytelen. A legfontosabb tiltó akadály a vegyes vallás, tehát a különböző keresztény valláshoz tartozók között a házasság tilos.[2]

Néhány akár semmisítő, akár tiltó házassági akadály alól fontos okokból fölmentést ad az Egyház.

7. *Az utolsókenet szentsége*

Az utolsókenet az a szentség, amelyben a beteg lelkének üdvére és gyakran testének javára is Istentől kegyelmet kap. A szemet, fület, orrot, ajkat, kezet, lábat olajjal megkenve szolgáltatja ki a pap, miközben e szava-

[1] Ezzel az Egyház nem változtatta meg a szentség lényegét. Rendelkezései a szentségnek alapjára, tárgyára: a szerződésre vonatkoznak. Krisztus a megkereszteltek *érvényes* házassági szerződését emelte szentségi méltóságra.

[2] A vegyesházasságot ellenző okok főkép a következők: 1. Az «indifferentizmus» (minden vallás egyenlő jogosultságú) veszélye a házastársakra és gyermekekre. 2. A házastársak lelki egységét fenyegető veszély. 3. Különböző fölfogások a házasság fölbonthatatlanságáról.

kat mondja: «E szent kenet és legkegyesebb irgalmassága által bocsássa meg neked az Úr mindazt, amit látással (hallással stb.) vétkeztél». A Szentírásban az utolsókenetet Szent Jakab levele (5, 14 sk.) említi: «Beteg valaki köztetek? Hivassa el az egyház papjait és ezek imádkozzanak fölötte, megkenvén őt olajjal az Úr nevében; és a hitből fakadó imádság üdvére lesz a betegnek és az Úr megkönnyebbíti őt s ha bűnökben van, megbocsáttatnak neki».

Ezek a szavak világosan kifejezik az utolsókenet hatásait: «Üdvösség» (üdvére lesz), vagyis elsősorban a lélek üdvössége, boldog halál. Ezért nevezik ezt a szentséget a halál megszentelésének is.[1] Mielőtt az ember az életből eltávozik és a fölséges Isten színe előtt megjelenik, az Egyház anyai gondossága következtében megszenteli s ez a megszentelés a földi élet utolsó salakját is letörli a lélekről. Az utolsókenet gyarapítja a megszentelő kegyelmet, de meg is adhatja, ha a beteg már nem tud meggyónni; eltörli a bűnöket és — egészben vagy részben — a bűnért járó büntetéseket; elpusztítja a már megbocsátott bűnök maradványait (a földi dolgokhoz való ragaszkodás, rossz szokások). Ez az «üdvösség» azonban jelentheti a test egészségét is, amelyet akkor ad meg az utolsókenet, ha az a léleknek üdvére szolgál; igazán föltűnő, mennyire hangsúlyozzák éppen ezt a hatást a szentség kiszolgáltatásakor mondott imádságok.[2] — «Megkönnyebbíti»: az utolsókenet meg-

[1] Nálunk Magyarországon nem szokás e névvel illetni. (A fordító.)

[2] Ezért ajánlatos az utolsókenetet nem oly későn föladni, amidőn már semmi remény sincsen a javulásra. Nem számít-

erősít a szenvedésben és a kísértésekben, türelmet és bizalmat ad. Ez a hatás gyakran nagyon is észrevehető világossággal jelentkezik. Különösen a haláltusában erősít meg az utolsókenet.

Az utolsókenetet csak az veheti föl, aki komolyan beteg.

Igy kíséri az Egyház szentségi élete az embert a bölcsőtől a sírig. Az élet minden állapotát és minden jelentős fordulópontját megszenteli az Egyház s megtölti Isten emberré lett Fiának életével s e működésének célja a «krisztusi érettkorúság» (Ef. 4, 13), a beteljesedés.

---

hatunk csodára, arra azonban igen, hogy Isten az emberben a gyógyulás még meglevő természetes erőit e szentséggel támogatja. Mindenesetre lehetőleg oly korán kell az utolsókenetet föladni, hogy a beteg a szent cselekményeket még teljes öntudattal követni tudja. Igy sokkal bőségesebben fejtheti ki e szentség kegyelmi hatásait.

4. fejezet

A beteljesedés (végső dolgok)

1. A halál és a különítélet

«El van határozva, hogy az emberek egyszer meghaljanak, és utána az ítélet» (Zsid. 9, 27). A halál Ádám minden ivadékának közös sorsa.[1] «Amint Ádámban mindnyájan meghalnak, úgy Krisztusban is mindnyájan életre fognak kelni» (Kor. I. 15, 22). A halál a bűn legijesztőbb és legszembetűnőbb következménye. «A bűn egy ember által jött be e világba, és a bűn által a halál s így a halál átment minden emberre, mert mindenki vétkezett» (Róm. 5, 12).

Ideiglenes, földi életünk a halállal bevégződik. Hitünk szerint azonban a halállal nincs mindennek vége, a halál csak átmenet a másik, a vég nélküli életbe. A halálra az úgynevezett különítélet következik. Ez eldönti az ember örök sorsát.[2] Ez a sors földi életünk mikéntjétől függ. Idő és örökkévalóság tehát nem két teljesen szétválasztott terület: idő és örökkévalóság

[1] Vajjon azok az emberek, akik Krisztus második eljövetelekor még élnek, meg fognak-e halni, vitás teológiai kérdés. Tessz. I. 4, 16 arra enged következtetni, hogy nem kell meghalniok: «Mi az élők és meghagyottak, velük együtt elragadtatunk felhőkön Krisztus elé a levegőégbe s ekképpen mindenkorra az Úrral leszünk».

[2] Az a tény, hogy a léleknek a testtől való elválása után már nem lehetséges a megtérés, a dolog természetében van és filozófiailag is átlátható. Minden akaratváltozásnak valamiképpen testi folyamattal kell összekötve lennie s tőle függnie (v. ö. 54. lap, 2. jegyzet).

úgy viszonylanak egymáshoz, mint a vetés és az aratás, mint a csira (mag) és a növény. Az idő célja az örökkévalóságra való előkészítés. Miként megy végbe a «különítélet», nem tudjuk. A liturgia (a gyászmise «Dies irae» kezdetű sequentiájában) költői módon könyvről beszél, amelyben mindaz benne van, amit az ember a földön cselekedett. Szent Ágoston ezt isteni megvilágosításnak minősíti, «amely mindenkinek mind jó, mind rossz cselekedeteit emlékezetébe idézi» (De civitate Dei, 20. könyv, 14. fejezet).

Az örök életet mindenesetre létünk meghatározott állapotaként kell fölfognunk. Minthogy egykor az emberi testek is részesülnek az örök életben, bizonyos, hogy ezeket is valamiféle hely fogadja be. (V. ö. 178. sk. lap).

2. Az örök halál

Aki nem a megszentelő kegyelem állapotában hal meg, akinek lelkében nincs meg az a tűz és fény, amelyről többször szólottunk (v. ö. 99. sk., 102. sk. lap), az lelkileg halott, abban nincs meg az élet. Minthogy az ilyen ember a Megváltót, akitől egyedül nyerheti el az üdvösséget, tudatosan elutasította magától, örökké halott.

A pokol büntetésének örökkévalósága kétségtelenül bizonyos. Krisztus mondja : «Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre» (Máté 25, 41). Krisztus kiolthatatlan tűzről beszél, hol a féreg meg nem hal és a tűz nem alszik ki (Márk 9, 44 sk.). Az a néhány egyházi író (Origines, † 254—5 körül ; Nyssai Gergely, † 394 után), akiknek véleménye szerint egyszer majd

valamennyi elkárhozott eljut az üdvösségre, mindjárt igen erős ellentmondásra talált. Erre a dogmára gondolva nekünk embereknek könnyen érzelemszerű gátlásaink támadnak. De mindig meg kell fontolnunk, hogy aki erre a kárhozatra jut, az tudatosan és makacsul visszautasította Isten kegyelmét, úgyhogy szíve egészen az Isten-gyűlöletig megkérgesedett. Ettől a gyűlölettől azután nem tud szabadulni az egész örökkévalóságon keresztül.

Ebben a benső meghasonlásban és az Isten életéből való kizárásban rejlik a pokol büntetésének tulajdonképpeni lényege. Az elkárhozottak elméletileg megismerik ugyan, hogy Isten a legfőbb jó, de benső lelki irányzódásuk miatt gyűlölniök kell Őt, minthogy ellenük van. Ezért bensőleg meghasonlottak. Az üdvözültek boldogságáról is tudnak s tudják, hogy ők maguk mindörökké ki vannak abból zárva. Ezekhez a lényeget kitevő fájdalmakhoz még pozitív (tevőleges) szenvedések is járulnak, amelyeket a tűz gyötrelmeinek nevével szoktak jelölni. Hogy milyen a pokol tüze, arról semmit sem mondhatunk. Bizonyosan más jellegű, mint a földi tűz. Mégis határozottan vallanunk kell azt, hogy a föltámadás után a kárhozottak teste is kínokat szenved.

A kárhozat büntetése a le nem vezekelt, azaz a meg nem bánt súlyos bűnökért jár, helyesebben: a megszentelő kegyelem és az Isten-szeretet hiányának természetszerű következménye. Ezért azt is sujtja, aki az eredeti bűnnel terhelten hal meg. Mindazonáltal aki személyes bűn nélkül csak az eredeti bűn állapotában hal meg, csak az Isten látásából való kizárással bűnhődik,

pozitív szenvedésekkel nem. A meg nem keresztelt gyermekek sorsáról semmi kifejezett kinyilatkoztatásunk sincsen. Csak az bizonyos, hogy Isten látására nem jutnak el. A firenzei zsinat (1438—1445) kimondotta, hogy az sem juthat a mennybe, aki csak az eredeti bűnnel terhelten válik meg az élettől. Ez következik a gyermekek megkeresztelésének szükségességéből is, amelyet még a trienti zsinat mondott ki. De hogy a keresztség nélkül meghalt gyermekek természetes boldogságban részesülnek-e, annak tagadására semmi alapunk sincs. Aquinói Szent Tamás mellette beszél.

A kárhozat büntetésének létezése megrázó valósággal mutatja, hogy Isten *igazságos*, és igazságossága jóságától nem választható el. Egyet még egyszer nyomatékkal hangsúlyozunk: a pokol nem valami végzetszerű, amelybe az ember váratlanul alázuhan, hanem magunkválasztotta és teljes mértékben megérdemelt sors.

3. Az örök élet

Aki azonban Krisztus testének élő tagjaként, élő szőlővesszőként a szőlőtőn, amely Krisztus, távozik az életből, az él, az nem veszhetik el, annak az örök élet lesz osztályrésze.

De a legtöbb e földi életből távozó ember persze nem elég megtisztult ahhoz, hogy Isten tiszta és szent színe elé léphessen. Ezért van megtisztulási állapot is, amelynek ezek a lelkek kénytelenek alávetni és — joggal elmondhatjuk — szívesen és készségesen alá is vetik magukat, minthogy fölismerik az Isten és saját lelkük között levő távolságot. Ezt az állapotot

mi tisztítótűznek nevezzük. Ennek az állapotnak milyenségéről azonban az Egyház tanítóhivatala semmiféle döntést sem hozott ; a keletiek — még a Rómával egyesültek is — kerülik a tisztító*tűz* kifejezést. A tisztítóhelynek létezését nemcsak értelmünk ajánlja, hanem ez kifejezetten kinyilatkoztatott igazság is. Már az Ószövetségben, a Makkabeusok 2. könyvében olvassuk : «Szent és üdvös gondolat a halottakért imádkozni, hogy a bűnöktől feloldassanak» (Makk. II. 12, 46). Makkabeus Judás ezért elrendelte, hogy azokért az elesettekért, akiknél pogány bálványoknak fölajánlott tárgyakat találtak, Jeruzsálemben áldozatot mutassanak be. Bizonyos, hogy a tisztítóhelyen lévő lelkek szenvednek a nélkül, hogy érdemeiket gyarapíthatnák, azaz a szeretetben növekedhetnének. A tisztítőtűz szenvedései kétségtelenül nagyon súlyosak. A tisztítóhelyen lévő lelkek leginkább az Isten látásából való kizáratásukat érzik emésztő keserűséggel. Biztos továbbá az is, hogy imádságunkkal, különösen pedig az áldozattal (szentmise) lehetünk segítségükre. De époly biztos az is, hogy üdvözülésük felől teljesen bizonyosak s ebből nem csekély vigasztalást merítenek. A tisztítótűz kétségtelenül a szeretetnek és az Isten akaratában való megnyugvásnak a helye.

Mármost ha a lélek ezen a tisztító folyamaton keresztülment vagy minden bűn nélkül, avagy bűnért járó büntetés levezeklésének terhe nélkül hal meg, a mennyország boldogságába jut.[1]

[1] Néha valamely ember példás életének és halálának alapos megfontolása után kijelenti az Egyház tévedhetetlen tanítóhivatala, hogy az illető ember a mennyország dicsőségét élvezi

A mennyország boldogságának lényege Isten látása. Hogy ez az Isten-látás tulajdonképpen mit jelent, mi, földi emberek, nagyon nehezen tudjuk elképzelni. De ez végső eredményben nem is szükséges ; elég tudnunk, hogy magának Istennek boldogságával azonos. Isten boldogító látása tökéletes eggyé-levés Istennel a saját személyiségünk megszűnése nélkül ; részesülés a Szentháromság életében. Teljesen belekapcsolódunk tehát az Atya, Fiú és a Szentlélek életének körébe. Isten boldogsága a miénk is lesz. Miként Isten boldogsága lényegét tekintve nem más, mint saját magának vagy a három személynek kölcsönös megismerése és egymás iránti szeretete, épúgy mi is megismerhetjük Istent úgy, amint van s benne az egész teremtett világot, és örökké szerethetjük Őt. Akkor már nem lesz többé semmiféle rejtély sem számunkra, semmi sem szomorít meg bennünket. «Isten majd letöröl szemükből minden könnyet, és halál nem leszen többé» (Jel. 21, 4). «Most tükör által homályban látunk ; akkor pedig majd színről-színre. Most rész szerint ismerek, akkor pedig úgy fogok ismerni, amint én is ismert vagyok» (Kor. I. 13, 12). «Szem nem látta, fül nem hallotta, ember szívébe föl nem hatolt, amiket Isten készített azoknak, akik őt szeretik« (Kor. I. 2, 9).

és «szent»-nek tisztelhető. Helyes és üdvös ezeknek az embereknek erényeit tisztelni, utánozni és segítségüket kérni («szentek tisztelete», v. ö. 117. lap). Valóban a régi Egyház szentekként tisztelte már a vértanukat és a IV. századtól kezdve más nagy, Istennel egyesült embereket. Ősrégi és természetes szokás a szentek ereklyéit («reliquiáit») és képeit tiszteletben tartani. A szentek ereklyéi és képei iránt tanusított tisztelet maguknak a szenteknek szól, nem pedig az élettelen tárgyaknak.

Teremtett javak is tartoznak a mennyország boldogságához : a barátság a többi üdvözülttel, a szentekkel és angyalokkal, szeretteink viszontlátása, különösen pedig a test megdicsőülése is. A Krisztussal egyesültek boldogan és dicsőségesen támadnak föl. «A mi hazánk azonban a mennyekben van, ahonnan várjuk Üdvözítőnket is, az Úr Jézus Krisztust. Ő újjáalakítja gyarló testünket és hasonlóvá teszi az ő dicsőséges testéhez azon erejénél fogva, amellyel hatalma alá vethet mindent» (Fil. 3, 20 sk.). Föltámadásunk zálogául az Eucharistiát adta nekünk az Üdvözítő (lásd 148. lap) ; föltámadásunk oka pedig Krisztus föltámadása : «Ámde Krisztus feltámadt halottaiból, az elszenderültek zsengéje. Mert amint ember által van a halál, úgy ember által is van a halottak feltámadása ; és amint Ádámban mindnyájan meghalnak, úgy Krisztusban is mindnyájan életre fognak kelni» (Kor. I. 15, 20—22).

A boldogságnak is vannak fokai. Aki jobban szereti Istent, nagyobb része is lesz benne. Mégis mindenki tökéletesen kielégül, olyanféleképpen, miként a remekműben *az* talál több élvezetet, aki rokonlelkű vele, de más is talál rajta valamit, ami őt boldogítja s ezért tökéletesen boldog. Az örök boldogságban az emberi természet is tökéletesen kiteljesedik. Csak az Isten életének elnyerésében bontakozik ki valamennyi benne rejlő erő, akár a megismerés, akár az élmény vágya, vagy bármi más legyen is az.

Maga az Üdvözítő az örök boldogságot örömlakoma, menyegző, az atyai házba való visszatérés s hasonlók képében szereti leírni.

4. *A világítélet (utolsó ítélet)*

Az általában vett idők végén van a világítélet. Ez főkép világtörténeti jelentőséggel bír. A világítéletkor tárul föl előttünk a világtörténelem értelme. A történelem «Isten örök, az emberiséggel megvalósítani szándékolt tervének időbeli kibontakozása arra a célra irányítva, hogy benne Krisztus által az emberek szabadakaratú hódolásából származó méltó tiszteletet és dicsőséget szerezzen saját magának» (Joh. Adam Müller). A világítélet tehát bebizonyítja majd, hogy Krisztus a világnak Istentől rendelt királya és középpontja. Az igazság diadalmaskodik minden hazugságon, s a jó minden nyers erőn. Miként Isten mindent az Ő Fiában teremtett s Isten Fia a teremtés foglalata (lásd 51 skk., 60 sk. lap), épúgy Isten megtestesült Fiát, Jézus Krisztust is, a világmindenség középpontjává kiáltatja ki. «Mert benne teremtetett minden az égben és a földön, a láthatók és a láthatatlanok, minden ő általa és *őérette* teremtetett. Ő előbb van mindennél, és minden őbenne áll fenn» (Kol. 1, 16 sk.). Az idők végén az emberek Krisztust jogos királyuknak ismerik el, s azok dőresége, akik elfordultak tőle és megtagadták Őt, nyilvánvalóvá válik. Az egész világ előtt kinyilvánul, hogy Krisztus a tulajdonképpeni értelme az egész teremtésnek, Krisztus, az Isten Fia, aki az emberben — a mikrokosmosban (lásd 57. lap) — az egész teremtett világot egyesíti magával s így odavezeti Istenhez; ezzel Isten a neki, mint Teremtőnek kijáró tiszteletet megkapja. Az idők végén föltárul a puszta természet elégte-

lensége, valamint a természetfölöttiben megvalósuló fölemelkedése és megnemesedése is.

Előbb azonban rettenetes dolgok történnek s úgy látszik, hogy a továbbélő Krisztus történetének ugyanúgy kell lefolynia, mint Krisztus földi életének: Krisztust keresztre feszítik, megölik, de utána a győzelem, a dicsőséges föltámadás következik. Igen, Krisztus halálával győz, látszólagos összeroskadása dicsőséges diadalának kezdete.

A Szentírás ezekről a dolgokról képekben és homályos célzásokkal beszél. De ezek elég világosak az események alapvonalainak megmutatására. A következő események körvonalai bontakoznak ki előttünk a Szentírás szavai nyomán:

Először: Rettenetes válságok sujtják a világot. «Hallani fogtok majd háborúkat és harci híreket; vigyázzatok, hogy meg ne rémüljetek; mert azoknak meg kell lenni; de ez még nem a vég. Mert nemzet nemzet ellen támad és ország ország ellen; és lesznek dögvészek, éhségek és földindulások itt is, ott is. Mindez pedig a gyötrelmek kezdete» (Máté 24, 6—8).

Másodszor: Sokan elpártolnak Krisztustól és a rossz elhatalmasodik. Úgy látszik, hogy végül a Krisztus-ellenes hatalmak mintegy *egy* emberben (az «antikrisztus»-ban vagy «ellenkrisztus»-ban) egyesülve lépnek föl. «Urunknak, Jézus Krisztusnak eljövetele és a hozzá való egybegyülekezésünk dolgában kérünk titeket, testvérek, ne tántorodjatok el egyhamar a józan felfogástoktól..., mintha az Úr napja már közel volna... Mert előbb jönnie kell az elszakadásnak, és meg kell jelennie a bűn emberének, a kárhozat fiának, aki ellenszegül és föléje emeli

magát mindannak, amit Istennek avagy isteni tiszteletre méltónak mondunk, úgyannyira, hogy az Isten templomába ül és úgy mutatja magát, mintha az Isten volna... A gonoszság titka ugyanis már munkálkodik» (Tessz. II. 2, 1—7). Ez a gonosz a jónak mezébe öltözködik, sőt talán éppen Krisztusra hivatkozik. Ezzel Krisztus ellenfelei csábító erőt gyakorolnak. «Mert támadnak hamis krisztusok és hamis próféták ; és nagy jeleket és csodákat tesznek, hogy tévedésbe ejtsék, ha lehet, még a választottakat is» (Máté 24, 24). «Annak (az antikrisztusnak) az eljövetelét a sátán hatalmából mindenféle hamis erőtétel, jel és csoda kíséri, valamint mindenféle csábítás a gonoszságra azok vesztére, akik elkárhoznak, mert nem fogadták be az igazság szeretetét, hogy üdvözüljenek. Ezért bocsátja rájuk Isten a megtévesztés erejét, hogy higgyenek a hazugságnak» (Tessz. II. 2, 9—10).

Harmadszor: Föltűnő égi jelek remegtetik meg az emberiséget. «Mindjárt pedig ama napok szorongatása után a nap elsötétedik, a hold nem ad világosságot, a csillagok lehullanak az égről, és az egek erői megrendülnek. Akkor majd feltűnik az Emberfiának jele az égen» (Máté 24, 29 sk.).

Végül: Megjelenik majd Krisztus csodálatosan és fönségesen, félreismerhetetlenül és észreveendő módon, a halottak föltámadnak és Krisztus igaz ítélete a gonoszokat elválasztja a jóktól, azokat örök kínnak adja át, ezeket pedig örök boldogságban részesíti. «Akkor majd feltűnik az Emberfiának jele az égen ; és jajveszékelni fognak a föld minden népei, és meglátják az Emberfiát, amint jön az ég felhőiben,

nagy hatalommal és fönséggel. Mert valamint a villámlás napkeleten támad, és látszik napnyugatig, úgy lészen az Emberfiának eljövetele is. És elküldi angyalait nagy harsonaszóval, és egybegyüjtik az ő választottait a négy szél felől, az egek egyik végétől másik határáig» (Máté 24, 30. 27. 31). «Eljön az óra, melyben mindnyájan, kik a sírokban vannak, meghallják az Isten Fia szavát ; és előjönnek, akik jót cselekedtek, az élet feltámadására, akik pedig gonoszat cselekedtek, az ítélet föltámadására» (Ján. 5, 28 sk.). «Az Emberfia el fog jönni Atyja dicsőségében az ő angyalaival, és akkor majd megfizet mindenkinek cselekedetei szerint» (Máté 16, 27). «Mikor pedig eljövend az Emberfia az ő fölségében, és vele mind az angyalok, akkor ő beül fölségének királyi székébe. És összegyüjtenek eléje minden nemzeteket ; és elválasztja őket egymástól, miként a pásztor elválasztja a juhokat a bakoktól» (Máté 25, 31 sk.). Ekkor pedig bekövetkezik a jó győzelme, mindazoknak diadala, akik Krisztussal tartanak : «Midőn pedig ezek elkezdődnek, egyenesedjetek föl, és emeljétek föl fejeteket, mert közelget a ti váltságtok» (Luk. 21, 28). «Akit (t. i. a gonoszt) az Úr Jézus elpusztít majd szájának leheletével és megsemmisít eljövetelének fényességével.» (Tessz. II. 2, 8).

Sőt Krisztus átalakítja és újjá teremti az eget és a földet. «Az egek pedig és a föld, melyek most vannak,. . . meghagyatnak, fenntartva a tűzre az ítéletnek és az istentelen emberek elvesztésének napjára . . . Az egek megégve szétfoszlanak és az elemek a tűz hevétől elolvadnak. Mi pedig új egeket és új földet várunk az ő ígé-

rete szerint, melyekben igazság lakozik» (Pét. II. 3, 7. 12 sk.). Akkor beteljesül az imádság kérése: «Jöjjön el a Te országod!»

A világítélet tulajdonképpen már most is folyik. Krisztus megjelenésével kezdődött meg. Krisztus a szellemek nagy szétválása, ebben áll tulajdonképpen az ítélet. Már Keresztelő Szent János is szórólapáttal a kezében látta őt a pelyvát a búzától szétválasztani (Máté 3, 12; Luk. 3, 17). A világtörténetnek nincsen más értelme, mint ennek a szétválasztásnak a teljessé tétele; a két nagy országnak, Krisztus országának és a gonosz országának kijátszása egymással szemben. Nem lehet ingadozni e két ország között: «Aki nincs velem, ellenem vagyon, és aki nem gyüjt velem, szétszór» (Máté 12, 30). Krisztus országáé lesz a győzelem. Midőn az idők teljessége elérkezik, eljön Krisztus, mint a világ ítélőbírája. «Nem is ítél az Atya senkit, hanem az ítéletet egészen a Fiúnak adta, hogy mindenki tisztelje a Fiút, amint tisztelik az Atyát» (Ján. 5, 22 sk.). Az «utolsó nap» ezzel «Krisztus napja» leszen; erről gyakran beszél Szent Pál. Az Atya-Isten mintegy neki (t. i. Krisztusnak) ajándékozta a világot. Krisztus dicsőségének kell belőle kisarjadnia. A végítélettel Krisztus az utolsó pontot teszi a világtörténelem után. Az utolsó napon Krisztus az egész teremtés céljaként nyilvánul meg. Föntebb (56. sk. lap) ugyan azt mondottuk, hogy minden dolog az emberben találja meg értelmét, de ez tökéletes értelemben elsősorban is az Isten-emberre érvényes. Krisztus az értelme a történelemnek, a művészetnek, a technikának és tudománynak, az államnak és minden emberi közösségnek, a

természetes és természetfölötti világnak. Akkor Krisztus visszaadja birodalmát az Atyának, úgyhogy végül minden az Atya Istennek dicsőségében csendül ki.

«*Azután jön a vég, midőn majd átadja (Krisztus) az országot Istennek és az Atyának, miután megsemmisített minden fejedelemséget és hatalmasságot és erősséget. Mert addig kell neki uralkodnia, „amíg ellenségeit mind lába alá nem veti"* (Zsolt. 109, 1). *Mint utolsó ellenség semmisíttetik meg a halál. Mert „mindeneket lába alá vetett"* (Zsolt. 8, 8).... *Midőn pedig minden alá lesz vetve neki, akkor a Fiú maga is aláveti magát annak, aki mindent alávetett neki, hogy az*

ISTEN LEGYEN MINDEN MINDENEKBEN»

(Kor. I. 15, 24—28).

RÖVID ÖSSZEFOGLALÁS

(Minden tanítás hittudományi bizonyossági fokának megjelölésével.)

A hittudományi bizonyossági fokok a következők :

1. Hittétel. *(Htl.)*[1]

2. Biztos *(B.)*, azaz : amit a hittudósok egyhangúlag tanítanak.

3. Általánosabb vélemény *(Ált.)*, azaz : amit a hittudósok nagyobbik része tanít.

4. Valószínű *(Val.)*, azaz : amit tekintélyes hittudósok állítanak.

A KATOLIKUS HIT

Lap

A hit az Istentől — különösen Krisztusban — kinyilatkoztatott igazságnak értelmünkkel való elfogadása Isten tekintélye alapján. A kegyelem hatása alatt és a szabadakarat hozzájárulásával jön létre. *Htl., vatik.* 13

Krisztus alapította az *Egyházat* és tanítói, kormányzói és papi hatalommal ruházta föl. *Htl.* 15

1. Krisztus rendelte az apostolokat és hármas hatalmat adott nekik. *Htl., rend.* 16

---

[1] Azt is hozzákapcsoljuk, mikor és hol történt valamely hittétel kihirdetése. Csak a legfontosabb döntést közöljük. Ha valamely már régóta vallott hittanításnak különösen sikerült összefoglalásáról van szó, a határozatot zárójelben hozzátesszük. Rövidítések : *rend.* = az Egyház rendes tanítói hivatala, *nic.* = a niceai zsinat, hasonlóképpen más zsinatok is : *efez.* = efezusi zsinat, *chalc.* = a chalcedoni zsinat, 4. *lat.* = 4. lateráni zsinat, *fir.* = firenzei zsinat, *trien.* = trienti zsinat, *vatik.* = vatikáni zsinat ; *ap. hitv.* = apostoli hitvallás, *athan. hitv.* = a Szent Athanáz-féle hitvallás.

Lap

2. Az apostolok utódai isteni jog alapján a püspökök. *Htl., rend.* 17—19

3. Krisztus Szent Péternek joghatósági elsőséget (primátust) adott s ebben utódja a római pápa. *Htl., vatik.* 19—24

Krisztus az Egyház tanítóhivatalát a *tévedhetetlenség* ajándékával ruházta föl. *Htl.-Vatik.* a pápára vonatkozólag; *rend.* a püspökök egyetemességére vonatkozólag. 24—26

A tanítói hivatal válfajai:

A rendes tanítói hivatal: a földkerekség egyetemes Egyháza. A rendkívüli tanítói hivatal: a pápa és az egyetemes zsinat. *Htl., rend., vatik.* 26—29

A hit forrásai a Szentírás és a szenthagyomány. *Htl., trien., vatik.* 29

A Szentírás sugalmazott, vagyis Isten a szerzője. *Htl., vatik.* 30—32

A Szentírás tévedéstől ment. *B. (XIII. Leó.)* 31

I. RÉSZ

Isten örök teremtés- és üdvösségterve

1. fejezet

A háromszemélyű egy Isten

Egy Isten van, aki minden tökéletesség foglalata. Végtelen, örök és változhatatlan, mindenütt jelen lévő és megmérhetetlen, mindentudó és végtelenül bölcs, szent, jó, igazságos, irgalmas, türelmes, igazmondó és hűséges. *Htl., rend. (Vatik.)* 36—44

Az egy Isten háromszemélyű. A három személy neve: Atya, Fiú és Szentlélek. Ezek «származásuk» folytán különböznek egymástól: az Atya senkitől sem származik, a Fiú az Atyától, a Szentlélek pedig az Atyától és Fiútól egyszerre. *Htl. (Fir.)* 44—47

Lap

A Fiúnak származását az Atyától születésnek nevezzük. *Htl., nic. (Fir.)* 46

A Fiú az Atya értelméből származik szellemi születés útján. *B.* 47—48

Ezért nevezzük «Igé»-nek (a név = *htl.)* 48

A Szentlélek az Atya és Fiú szeretetéből származik. *B.* 48—50

2. fejezet

A teremtés- és az üdvösségterv

Isten semmiből teremtette mind az anyagi, mind a szellemi világot. *Htl. (4. lat., vatik.)* 52—53

Minden teremtményt jónak alkotott. A rossz a teremtmények bűnének következménye. *Htl., rend.* 53—54

Isten angyalokat, azaz szellemi, az embert fölülmúló lényeket is alkotott. *Htl. (4. lat.)* 54

Az angyalokat a természetfölötti kegyelem, de nem az örök boldogság állapotában teremtette. *B.* 54

Az angyalok egy része vétkezett. *Htl. (4. lat.)* 54—55

A jó angyalok oltalmazzák az embereket. *B.* 55

Minden embernek és minden közösségnek (Egyház, nép stb.) van őrzőangyala. *Val.* 55

Isten saját képmására alkotta az embert. *(Htl.,* hogy Isten legalább is közvetve teremtette az embert. *B.,* hogy minden egyes lelket Isten közvetlenül teremt. *Val.,* hogy az első emberpár teste is Isten közvetlen alkotása.) 56

Minden ember az első emberpártól származik. *B.*

II. RÉSZ Lap

Az üdvösségterv megvalósítása

1. fejezet

A megváltás szükségessége, az eredeti bűn

Az első emberpár a megigazultság és kegyelem állapotában volt. *Htl., trien.* 62–63

Ez az állapot természetfölötti kegyelemajándék. *B., V. Pius 1567.*

Az első emberpár ment volt a haláltól. *(Htl., trien.)*

Ment volt a rendetlen kívánságoktól. *B.*

Ment volt a fájdalomtól és tudatlanságtól. *Ált.*

Ezek az ajándékok is Isten szabad és «természetenkívüli» adományai. *B.* 62

Az első emberpár az Istentől kapott parancs megszegésével súlyosan vétkezett. *Htl., trien.* 64–66

Az Ádámtól természetes úton származó mindenegyes ember (az Isten Anyja kivételével) bűnnel jön a világra, ez a bűn az eredeti bűn. *Htl., trien.* 66

Az eredeti bűn következménye a megszentelő kegyelem elvesztése. *Htl., trien.* 66–67

A megszentelő kegyelemnek ebben a (vétkes) hiányában rejlik az eredeti bűn lényege. *Ált.*

Aki az eredeti bűnben hal meg, nem juthat el Isten színelátására. *Htl., fir.*

2. fejezet

A megváltás

Krisztus a mi Megváltónk. *Htl.* 71–72

Krisztus valóságos Isten és valóságos ember. Az isteni és az emberi természet Krisztus egy személyében egyesült. *Htl., I. nic., efez., chalc.* 71–80

Krisztus Szűz Máriától született. *Htl. (Ap. hitv.)* Lap 80

Szűz Mária «Isten Anyja.» *Htl., efez.*

Mária mindig szűz maradt. *Htl., rend.* 81

Szűz Mária szeplőtelenül fogantatott. *Htl., IX. Pius 1854.* 82–83

Szűz Mária testestül fölvétetett a mennybe. *B.*

Szűz Mária a kegyelmek közvetítője. *Ált.*

Szűz Máriát különös tisztelet («hyperdulia») illeti meg. *Htl., rend.* 85

Krisztus kereszthalálával megváltotta a világot. *Htl., rend. (Különféle hitvallások, efez., trien.)* 87–88

Krisztus a kereszten valóságos és tökéletes *áldozatot* mutatott be. Tehát *igazi* főpap. *Htl., efez., trien.* 88–89 78–80

Krisztus *minden* emberért meghalt. *B.* 89–90

Hittétel, hogy Krisztus nemcsak a «predestináltak»-ért (lásd 90. lap) és nemcsak a hívőkért halt meg. *X. Ince 1663, VIII. Sándor 1690.*

Krisztus túláradó elégtételt szolgáltatott a bűnért. *B.* 90

Krisztus halottaiból *föltámadott. Htl., rend. (Különféle hitvallások.)* 91–95

Krisztus az emberek és bizonyos értelemben az angyalok feje is. *B.* 95 111–117

III. RÉSZ

A megváltás alkalmazása (megszentelés)

1. fejezet

A megszentelő Isten

A *megszentelés* munkáját különösképpen a Szentléleknek tulajdonítjuk. Ő Krisztusnak, Isten emberré lett Fiának, a Lelke, s ezért annak is Lelke, aki Krisztusba beiktatva Krisztus isten-

fiúságában részesül. A Szentlélek benne lakik abban az emberben, aki élő tag Krisztus testén. *Ált.* Lap 96—103

Az ember megszentelése a megszentelő *kegyelem* közlésében áll. A megszentelő kegyelem a lélek maradandó állapota s ez a bűnöket kiirtja. *Htl., trien.* 102—103

A megszentelő kegyelem «az isteni természet részeseivé» tesz bennünket. *B.*

A megszentelő kegyelmen kívül az embernek szüksége van még a «segítő kegyelem»-re, azaz Isten pillanatnyi segítségére is. *Htl., trien.* 103

Az üdvösséghez föltétlenül szükséges a kegyelem. *Htl., trien.* 104

Az üdvösség kezdete is Istentől származik. *Htl., 2. orange-i zsinat 529.*

A jócselekedetek a megszentelő kegyelem gyarapodását és az örök életet érdemlik ki. *Htl., trien.* 104—106

A megszentelő kegyelemmel együtt az «isteni» *erényeket* (hit, remény, szeretet) is belénk önti a Szentlélek. *Htl., trien.* 107

Épúgy az «erkölcsi» («sarkalatos») erényeket is. *B.*

Továbbá a «Szentlélek ajándékai»-t is. *Ált.* 107—108

A *bűn* a kegyelmi életet kisebbíti vagy megsemmisíti. *Htl.* 108—109

A bűn valamely, végső elemzésben Isten lényegében gyökerező isteni parancsnak a megszegése. *B.*

A halálos bűn megsemmisíti a kegyelmi életet és örök kárhozatot érdemel. *Htl., rend., fir., trien.* 108—110

Halálos bűnt akkor követünk el, midőn fontos dologban Isten parancsát *tudva* és *készakarva* megszegjük. *B.*

Bocsánatos bűn is van, ez azonban nem rombolja szét a kegyelmi életet. *Htl., trien.* 110

2. fejezet

A szent és megszentelő közösség (az Egyház)

Lap

Minden időkor embereinek megszentelésére Krisztus az Egyházat alapította. *Htl.* (Lásd föntebb.) 15, 111

Az Egyház a továbbélő Krisztus, Krisztus titokzatos (misztikus) teste. *B.* 111—117

Az Egyház egy, általános (katolikus), szent és apostoli. *Htl., különféle hitvallások.* 117—118

3. fejezet

A megszentelő eszközök (a szentségek)

A *szentség* szent, érzékelhető, kegyelemközlő, Krisztustól rendelt jel. *B.* 121—124

«Hatékony» jel, létrehozza azt, amit jelképez. *Ált.*

Krisztus hét szentséget alapított: a keresztséget, bérmálást, Eucharisztiát (Oltáriszentséget), bűnbánat szentségét, utolsókenetet, egyházirendet és a házasságot. *Htl., trien.* 121

A szentség külső jele az «anyag»-ból és «alak»-(formá)-ból áll. *Ált.*

A szentség kapcsolatot hoz létre Krisztussal és művével. *Ált.* 123—124

A szentségek «ex opere operato» hatnak, tartalmazzák a kegyelmet, amelyet jelképeznek és közlik is azt, ha a fölvevőben megvan a szándék a szentség fölvételére, a kiszolgáltató pedig úgy szolgáltatja ki a szentséget, miként az Egyház akarja. *Htl., trien.* 124—125

A szentségek hatékonysága nem függ a kiszolgáltató hitétől vagy életszentségétől. *Htl., trien.*

Némelyik szentség (keresztség, bérmálás és

egyházirend) «kitörölhetetlen jegy»-et nyom a lélekbe. *Htl., trien.* Lap 127

Ez a «kitörölhetetlen jegy» részesülés Krisztus papságában. *Ált.*

A szentség mintegy a hit megtestesülése is. *Ált. (Aquinói Szent Tamás.)* 127—129

A szentségeken kívül vannak «szentelmény»-ek is, ezek az Egyház alapításai. *B.* 129—130

Az Egyház e szertartásait és imádságait nem szabad megvetnünk. *Htl. (Konstanzi zsinat, trien.)*

A *keresztség* valóságos, Krisztustól alapított szentség. *Htl., trien.* 130—131

A keresztség az első szentség. *B.*

A kereszteléshez természetes vizet kell használni. *Htl., trien.*

A keresztséget manapság úgy szolgáltatjuk ki, hogy a megkeresztelendőnek fejére vizet öntünk, miközben e szavakat mondjuk: «Én téged megkeresztellek az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében».

Minden ember érvényesen keresztelhet és szükség esetén szabad és meg is kell tennie. A szükség esetén kívül a plébános joga a keresztség kiszolgáltatása. *B.*

A keresztség minden bűnt eltöröl: az eredeti bűnt és minden a keresztség előtt elkövetett személyes bűnt, valamint minden büntetést is. *Htl., trien.* 134

A keresztség kitörölhetetlen jegyet is vés a lélekbe. *Htl., trien.* 134—135

Ezen alapszik a keresztény embernek Krisztushoz, miként a tagnak a fejhez való tartozása és Krisztus papságában való részesülése. *B.*

A keresztség föltétlenül szükséges az üdvösségre. *Htl., trien.* 135—136

A vérkeresztség és vágykeresztség pótolhatja a vízkeresztséget. *B.* Lap

A gyermekeket szabad, sőt meg is kell keresztelni. *Htl., trien.* 136

A *bérmálás* valóságos, Krisztustól alapított szentség. *Htl., trien.* 136—139

A bérmálás külső jele a kézrátétellel végzett megkenés krizmával és a következő szavak egyidejű kimondása: «Megjelöllek téged a kereszt jelével és megerősítlek téged az üdvösség krizmájával az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében. Amen». *B.* 138—139

A bérmálás szintén kitörölhetetlen jegyet nyom a lélekbe. *Htl., trien.*

Az *Eucharisztia* valóságos, Krisztustól alapított áldozat és szentség («Oltáriszentség»). *Htl., trien.* 139

Az Eucharisztiában Krisztus teste és vére igazán és valóságosan jelen van. *Htl., trien.* 140—142

Azt a módot, amellyel Krisztus az Eucharisztiában jelen lesz, «transsubstantiatió»-nak vagy «átlényegülés»-nek nevezi az Egyház. (E kifejezés ilyen alakban 1100 körül jelenik meg először. A 4. lateráni zsinat 1215, a második lyoni zsinat 1274 és a trienti zsinat 1545—1563 használják s ezzel az Egyház tévedhetetlen tanítóhivatala jóváhagyta.) *Htl., trien.* 142—143

Az Eucharisztia minden egyes részében Krisztus egészen jelen van. *Htl., trien.*

Krisztus mindaddig jelen van az Eucharisztiában, míg a kenyér és bor színei megmaradnak. *Htl., trien.* 143

Az Eucharisztiában jelen lévő Krisztust imádás illeti meg. *Htl., trien.*

A szentmise valóságos és igazi áldozat. *Htl., trien.* 144—147

A szentmiseáldozat lényegében ugyanaz, mint a keresztáldozat. *Htl., trien.* Lap

A szentmise áldozatának közelebbi meghatározásában a hittudósok igen eltérnek egymástól. Ha mindjárt néhány teológus más véleményen van is, majdnem egyhangúan vallják, hogy a tulajdonképpeni lényeges áldozati cselekmény az átváltozásban áll. Azt azonban, hogy miben rejlik az átváltozás áldozati jellege, különbözőképpen magyarázzák. Egyes hittudósok szerint abban áll, hogy a megdicsőült Krisztus ilyen jelentéktelen, szerény külső alatt jelenik meg. Régebben azonban az a vélemény volt a legelterjedtebb, s manapság is ismét mindinkább terjed, hogy a kenyér és a bor elkülönített átváltozásában Krisztus szentségi (= jelképes-valóságos) módon föláldoztatik, Krisztus vére szentségi (= jelképes-valóságos) módon kiontatik. És minthogy a keresztáldozat és a szentmiseáldozat lényegi azonossága hittétel, logikus következtetés a szentmisében a keresztáldozat szentségi megjelenülését látni. Különösen Vonier bencés apát munkái hatottak e téren megvilágosítólag. Ehhez kapcsolódik még az a szubtilis (elvont) vita a teológusok között, miként kell érteni ezt a «megjelenítés»-t. Szerintünk a szentmise mint szentségi áldozat vagy «áldozati szentség» a vérontás szimbolumában ezt (a vérontást) — ha titokzatos módon is — valóban tartalmazza.

Nem a bűnök bocsánata az Eucharisztia tulajdonképpeni főhatása *(htl., trien.)*, hanem a kegyelem gyarapítása.

Az Eucharisztia isteni eledel. *(Trien.)* 148—150

A szentáldozással mégis egybe van kötve a bocsánatos bűnök eltörlése, sőt a súlyos bűnöké is, ha az ember róluk megfeledkezve járul szentáldozáshoz. *Ált.*

Az Eucharisztia orvosszer is és általa «mindennapi bűneinktől» megszabadulunk. *Htl., trien.* Lap

Az Eucharisztia a test föltámadásának is záloga. *B.*

A *bűnbánat szentsége* valóságos, Krisztustól azon hívek számára alapított szentség, akik a keresztség után bűnbe estek. *Htl., trien.* 151

Krisztus fölhatalmazta az Egyházat a keresztség után elkövetett *minden* bűn megbocsátására. *Htl., trien.* 152

Csak a püspökök és papok szolgáltathatják ki a bűnbánat szentségét. *Htl., trien.*

Az *általánosabb* vélemény szerint a külső jel egyrészt a pap szavaiban («alak»), másrészt a bűnbánó (gyónó) cselekedeteiben («anyag») áll. Duns Scotus János iskolája szerint a külső jel kizárólag a pap szavaiban («alak») és a tőle végzett szertartásban («anyag») áll. 151—152

A bűnbánat szentségéhez minden súlyos bűn egyenkinti megvallása szükséges. *Htl., trien.* 154

A «fülbegyónás» már kezdettől fogva szokásos volt. *Htl., trien.* 151

A bűnbánat szentségének fölvételéhez még a bánat (erős fogadással) és az elégtétel is szükséges. *B.* 152—154

A szentgyónásban elégséges a «tökéletlen bánat.» *B.*

A bűn megbocsátásával nem jár mindig együtt minden ideiglenes büntetés elengedése. *Htl., trien.* 155

Az örök büntetés elengedése mindig összekapcsolódik a bűn megbocsátásával. *B.*

A bűnbánat szentségének érvényes kiszolgáltatásához a papnak joghatóságra («jurisdictió»-ra) van szüksége. *Htl., trien.* 154—155

Az Egyháznak hatalma van «búcsúk» engedé-

lyezésére ; használatuk a kereszténye̊k számára üdvös. *Htl., trien.* Lap 155—156

Az *egyházirend* valóságos, Krisztustól alapított szentség. *Htl., trien.* 156

Hittétel, hogy ehhez a szentséghez hozzátartozik a püspök- és papszentelés. Biztos, hogy a szerpapság is hozzátartozik. A többi rendeket illetőleg (alszerpapság s a négy «kisebb» rend : ajtónállók, olvasók, ördögűzők és gyertyavivők rendje) a hittudósok véleménye különböző. (Aquinói Szent Tamás szerint ezek is — mint a szerpapság részei — szentségek. A mai hittudósok nagyobbrészt más véleményen vannak). 156—157

Az egyházirend rendes kiszolgáltatója a püspök. *Htl., trien (és más zsinatok).* 158

Melyik a lényeges külső jel, a kézrátel-e, vagy pedig a szerek átadása-e, dogmatikai tekintetben még nincsen eldöntve.

Azoknál a rendeknél, amelyeknek kiszolgáltatásában kézrátétel szerepel (püspök-, pap-, szerpapszentelés), valószínűleg egyedül ez a lényeges külső jel.

Az egyházirend, legalább is amennyiben valóban szentség, kitörölhetetlen jegyet nyom a lélekbe. *Htl., trien.* 159

A házasságot — mint a férfi és nő törvényszerű osztatlan életközösségű szellemi-testi kapcsolatát — Isten a paradicsomban alapította. *B.* 160—161

Krisztus szentségi méltóságra emelte a házasságot. *Htl., trien.* 162

A keresztény házasság egyes házasság, azaz *egy* férfi és *egy* nő kapcsolódik benne össze közös életszövetségre. *Htl., trien.*

A keresztény házasság — legalább is a testileg bevégzett — fölbonthatatlan. *B.* 163

A «természeti házasság» (két meg nem kereszt-

telkedett házassága) a Szent Pál-féle kiváltság («Privilegium Paulinum») alapján fölbontható. *B.* Lap

A házasság szentségét maguk a házastársak szolgáltatják ki egymásnak. *B.* 163

A házasság szentségének külső jele az átadást és odaadást jelentő, érzékelhető módon kifejezett szerződés. *Ált.*

Keresztény jegyeseknek az Egyház szemében érvényes módon kötött házassági szerződése azonos a házasság szentségével. A szentség és szerződés tehát elválaszthatatlan egymástól. *B.* 163

A keresztény házasságot nemcsak az isteni, hanem az egyházi («kánon»-) jog is szabályozza. *Htl., trien.* 164

Éppen ezért joga van az Egyháznak házassági akadályok fölállítására. *Htl., trien.* 165

Az államhatalom csupán a házasság polgári jogi következményeire vonatkozólag illetékes. *B.*

Az utolsókenet valóságos, Krisztustól alapított szentség. Szent Jakab apostol hirdette ki. *Htl., trien.* 165—167

Ennek a szentségnek «anyag»-a az olajfaolajjal (melyet a püspöknek kell megáldania) való megkenés. *B.*

A nyugati Egyházban szokásos «alak» így hangzik: «E szent kenet és legkegyesebb irgalmassága által bocsássa meg neked az Úr mindazt, amit látással (hallással stb.) vétkeztél».

Az utolsókenet hatásai: a lélek megerősítése a haláltusában előforduló szenvedésekkel és küzdelmekkel szemben, *B.*

a bocsánatos bűnök, *B.*

és a halálos bűnök eltörlése, *Ált.*

a büntetések teljes vagy részleges, valamint a «bűn egyéb maradványai»-nak eltörlése, *Ált.*

a test gyógyulása, ha ez a lélek üdvére szolgál. *B.* Lap

Az utolsókenetet a pap szolgáltatja ki. *Htl., trien.*

4. fejezet

A beteljesedés (végső dolgok)

Az eredeti bűnben született minden embernek meg kell halnia. *Htl., trien.* 168

Isten mindjárt a halál után megítéli a lelket. A lélek örök sorsa változhatatlanul eldől. *B.* 168—169

Aki súlyos bűn állapotában hal meg, örök szenvedéssel bűnhődik. *Htl., athan. hitv., 4. lat.* 169

A pokol büntetése elsősorban kizárás az Isten színelátásából. *Htl., fir.* 170

E lényeges büntetéshez még valóságos fájdalmak is járulnak. *B.*

Az elkárhozottak büntetése különböző fokú. *Htl., fir.*

A kegyelem állapotában elhaltak lelke, ha még bocsánatos bűn terheli, vagy még ideiglenes büntetést kell levezekelnie, tisztuláson megy keresztül. *Htl., fir., trien.* 171—172

Imádságunkkal segíthetünk a «szenvedő lelkek»-en. *Htl., trien.*

A mennyország boldog lakói is segítenek nekik. *Ált.*

Azok az igazak, akik minden bűntől és büntetéstől mentek, mindjárt a tökéletes természetfölötti boldogság állapotába jutnak. *Htl., ap. hitv., XII. Benedek (1336), fir.* 172

A mennyei boldogság örök és elveszíthetetlen. *Htl., ap. hitv., 4. lat.*

Az örök boldogság lényege «Isten színelátása.» *Htl., XII. Benedek (1336), fir.* 173

E lényeges boldogsághoz még teremtett javak birtoklásának boldogsága is társul, mint pl. a test megdicsőülése. *Ált.* Lap 174

A mennyben lévő «szentek» méltók a tiszteletre. A szentek ereklyéinek és képeinek tisztelete megengedett és hasznos. A szentek imádkoznak érettünk és közbenjárásukat kérni jó és hasznos. *Htl., trien.* 172—173

Az idők végén minden ember föltámad halottaiból. *Htl., 4. lat.* 175—180

Krisztus a világ bírájaként ismét el fog jönni és minden embert megítél. *Htl. (Ap. hitv.)*

FÜGGELÉK

1. Isten-bizonyítékok

(11. lap)

Az egy, személyes Isten létezésének elfogadása minden igazi vallás előföltétele. A vatikáni zsinat (1870) kimondotta, hogy «Isten, aki minden dolognak eredete és végcélja, az emberi ész természetes világával a teremtett dolgokból biztosan megismerhető.» Ez a Szentírás kifejezett tanítása is; Szent Pál írja a rómaiakhoz: «Ami láthatatlan benne, örök ereje, valamint istensége, észlelhető a világ teremtése óta, mert az értelem a teremtmények révén felismeri» (Róm. 1, 20). Az Isten-bizonyítékok megértéséhez a következőket kell figyelembe vennünk:

(1) Az Istenben való *hit* nem függ a bölcseleti Isten-bizonyítékok átlátásától. Ez a hit természetfölötti bizonyosság, amelyet természetfölötti eszközök — Istennek az emberi akaratot indító és erősítő kegyelme — hoznak létre. Kinyilatkoztatásában (mindenekelőtt Krisztusban és Krisztus által) Isten egyúttal önmagát is kinyilatkoztatja, miként a nap is azáltal, hogy más dolgokat megvilágít és így azokat megismerteti, önmagát is kinyilvánítja (lásd 13. lap).

(2) Az Isten-bizonyítékok bizonyító erejét könnyen megismeri a józan, romlatlan emberi értelem, de nehezen fogja föl az az ész, amelyet megrontott valamiféle hamis, téves, az ember megismerő képességében kételkedő bölcselet, mint ez — sajnos — az újabb korban a józan hagyományelv elhagyásával szomorú valósággá vált. Manapság azonban

mindenütt kezdenek ismét visszatérni a józanabb régi hagyományhoz.

Az alábbiakban röviden vázoljuk a legfontosabb Isten-bizonyítékokat:

1) A kozmológiai (kosmos, görög szó = világ) bizonyíték: Ami lett, annak valami által kellett létre jönnie; minden mozgás mozgatót tételez föl. Igy végül el kell jutnunk valami utolsóhoz, amelyik maga nem lett, hanem minden létesültnek oka (változatlan változtató, létesületlen létesítő).

2) A teleológiai (telos, görög szó = cél) bizonyíték: A világ rendezett egészként jelenik meg előttünk. A nem eszes lények is célirányosan cselekednek (pl. a madár, midőn fészket rak). Tehát valami mindenekfölött álló rendezőt, tervező szellemet kell elfogadnunk. (Amint pl. nyilvánvalóan lehetetlen elgondolni, hogy a szixtusi kápolna Madonnája véletlenül keletkezett.)

Az Isten-bizonyítékok mind az elégséges alap minden ember előtt közvetlenül nyilvánvaló törvényére támaszkodnak: «Semmi sincsen elégséges alap nélkül».

Minden Isten-bizonyíték logikai szükségszerűséggel a világtól különböző Istenhez vezet. A pantheizmus («minden-Istenség-tana»), vagyis az a «világnézet, amely a lét mintegy isteni tökéletességűnek gondolt vagy tökéletességűvé fejlődő összességét Istennel azonosítja», a valóságban atheismus, Isten-tagadás; a pantheizmus ugyanis az Istenfogalmat szétrombolja. Azok közül az indítékok közül, melyek pantheizmushoz vezethetnek, a következőket jelölhetjük meg: valami homályos, talán mesterséges egység-, azonosságérzés és tévútra jutott üdvösségvágy, amely az egyesülést Istennel nem akarja alázatosan Isten ajándékaként elfogadni, hanem azt a valósággal ellenkezően és — alapjában véve — Istent káromló módon büszkén előlegezi magának.

2. Hitvallások

(33. lap)

1. Az apostoli hitvallás

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében; és a Jézus Krisztusban, ő egy Fiában, a mi Urunkban, ki fogantaték Szentlélektől, születék Szűz Máriától, kínzaték Poncius Pilátus alatt, megfeszítteték, meghala és eltemetteték, szálla alá poklokra, harmadnapon halottaiból föltámada, fölméne a mennyekbe, ül a mindenható Atya-Istennek jobbja felől, onnét lészen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat. Hiszek Szentlélekben, egy katolikus keresztény anyaszentegyházat, szenteknek egyességét, bűnöknek bocsánatát, testnek föltámadását és az örök életet. Amen.

2. A niceai-konstantinápolyi hitvallás

(A szentmise hitvallása, credoja)

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek, minden látható és láthatatlan lénynek teremtőjében. És az egy Úr Jézus Krisztusban, Isten egyszülött Fiában, ki az Atyától öröktől fogva született, Isten az Istentől, világosság a világosságtól, igaz Isten az igaz Istentől. Ki született, nem alkottatott, ki egylényegű az Atyával, aki által minden lett. Ki érettünk, emberekért és a mi üdvösségünkért leszállott a mennyekből, megtestesült a Szentlélek által Szűz Máriából és emberré lett. Érettünk megfeszíttetett, Poncius Pilátus alatt szenvedett és eltemettetett. Harmadnapra föltámadott az Irás szerint, és fölment a mennybe, az Atyának jobbján ül és ismét eljövend dicsőséggel ítélni eleveneket és holtakat, az ő országának nem leszen vége.

Hiszek Szentlélekben, az Úrban és megelevenítőben, ki az Atyától és Fiútól[1] származik, kit az Atyával és Fiúval egyetemben imádunk és dicsőítünk, ki a próféták által szólott. Hiszem az egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházat. Vallom az egy keresztséget a bűnök bocsánatára és várom a holtak föltámadását s az örök életet. Amen.

3. A «Szent Athanáz-féle» hitvallás

Aki üdvözülni akar, annak mindenekelőtt szükséges a katolikus hitet megtartania; s ha valaki ezt nem vallja teljes egészében, kétségkívül örökre elvész.

A katolikus hit pedig abban áll, hogy a háromságban egy Istent és az egy Istenben háromságot tiszteljünk, sem a személyeket össze nem zavarván, sem a természetet meg nem osztván. Mert más az Atyának a személye, más a Fiúé, más a Szentléleké. De az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek egy az istensége, egyenlő a dicsősége, egyképpen örök a fölsége. Amilyen az Atya, olyan a Fiú, olyan a Szentlélek. Teremtetlen az Atya, teremtetlen a Fiú, teremtetlen a Szentlélek. Mérhetetlen az Atya, mérhetetlen a Fiú, mérhetetlen a Szentlélek. Örök az Atya, örök a Fiú, örök a Szentlélek: de azért nem három örökkévaló, hanem egy örökkévaló, amint nem három teremtetlen, sem három mérhetetlen, hanem egy teremtetlen és egy mérhetetlen. Hasonlóképpen mindenható az Atya, mindenható a Fiú, mindenható a Szentlélek; de azért nem három mindenható, hanem egy mindenható. Úgyszintén Isten az Atya, Isten a Fiú, Isten

[1] Ezt a toldást: «és Fiútól» («Filioque») minden bizonnyal először Spanyolországban fűzték bele — az apostoli hitnek megfelelően — a hitvallásba. Majd mintegy 800 körül Franciaországban is elterjedt s úgy látszik, hogy VIII. Benedek pápa idejében (1012—1024) II. vagy Szent Henrik császár kérésére a Credo-ba hivatalosan is beleszőtték.

a Szentlélek; de azért nem három isten, hanem csak egy Isten. Úgyszintén Úr az Atya, Úr a Fiú, Úr a Szentlélek, de azért nem három Úr, hanem egy Úr. Mert amint külön-külön mindegyik személyt Istennek és Úrnak vallanunk késztet a keresztény igazság, azonképpen három istenről vagy három úrról beszélni tiltja a katolikus vallás. Az Atya senkitől sem lett; sem nem teremtődött, sem nem született. A Fiú egyedül az Atyától való: nem lett, sem nem teremtődött, hanem született. A Szentlélek az Atyától és Fiútól: nem lett, sem nem teremtődött, sem nem született, hanem származik. Tehát egy Atya és nem három Atya; egy Fiú és nem három Fiú; egy Szentlélek és nem három Szentlélek. És ebben a Háromságban nincs előbb vagy utóbb, nincs nagyobb vagy kisebb, hanem mind a három személy egyképpen örökkévaló és egyenlő. Vagyis, amint már mondva volt, mindenben tisztelni kell az egységet a háromságban és a háromságot az egységben. Aki tehát üdvözülni akar, így gondolkozzék a Szentháromságról.

Az üdvösségre azonban szükséges, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus megtestesülését is hűségesen vallja. Az már most a helyes hit, hogy higgyük és valljuk, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus, Isten Fia, egyben Isten és ember. Mint Isten az Atya lényegéből az idők előtt született, mint ember anyja lényegéből az időben született. Teljes Isten és teljes ember, aki eszes lélekből és emberi testből áll. Az Atyával egyenlő istensége szerint, az Atyánál kisebb embersége szerint. De jóllehet Isten és ember, nem két, hanem egy Krisztus. Egy, nem azáltal, hogy az istenség (= isteni természet) testté vált, hanem azáltal, hogy az Isten fölvette az emberséget. Teljesen egy, nem a szubsztanciák összekeverése által, hanem a személy egysége által. Mert amint az eszes lélek és a test egy ember, úgy az Isten és az ember egy Krisztus, aki szenvedett a mi üdvösségünkért,

alászállott poklokra, harmadnap föltámadt halottaiból, fölment mennyekbe, ül a mindenható Atyának jobbja felől, onnan leszen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat. Akinek eljövetelére az emberek mind föltámadnak saját testükben és számot adnak tulajdon cselekedeteikről. És akik jót cselekedtek, mennek az örök életre, akik pedig rosszat, az örök tűzre.

Ez a katolikus hit, melyet ha valaki erősen és hűségesen nem vall, nem üdvözülhet. (Lásd dr. Schütz Antal: Katholikus hittan. 7. kiadás. Szent István-Társulat, Budapest, 1927. 4*—5*. lap.)

3. Isten kegyelmének magasztalása

Ef. 1, 3—14.

(34. lap)

Áldott legyen Urunknak, Jézus Krisztusnak Istene és Atyja, aki megáldott minket Krisztusban minden mennyei, lelki áldással, amennyiben kiválasztott minket általa a világ megteremtése előtt, hogy szentek és szeplőtelenek legyünk előtte a szeretetben. Eleve arra rendelt minket, hogy fiainak fogadtassunk Jézus Krisztus által, s így teljesedjék akaratának jóságos szándéka és magasztaltassék kegyelmének dicsősége, amellyel minket szeretetébe fogadott szeretett Fia által.

Ebben van számunkra a megváltás a vére által a bűnbocsánat kegyelme gazdagságának megfelelően, mely igen bőségesen jutott nekünk osztályrészül minden bölcsességgel és ismerettel. Megismertette ugyanis velünk jószántából akaratának a titkát, amelyet kinyilatkoztatott általa, azt tudniillik, hogy meghozva az idők teljességét, helyreállítson Krisztusban mindent, ami az égben és a földön van. Benne részesei is lettünk az örökségnek — mi, akik kiválasztattunk annak a végzése szerint, aki mindent akaratának a határozata szerint cselekszik —, hogy magasztaljuk az ő dicsőségét, mi, kik már azelőtt reméltünk Krisztusban.

Miután hallottátok az igazság igéjét (üdvösségteknek az evangéliumát) és hittetek is neki, ti is megkaptátok Őbenne az igéret Szentlelkének pecsétjét, aki foglaló örökségünkre, hogy az Isten a szerzeményét magához váltsa dicsőségének magasztalása végett.

4. Teremtéstörténet, bűnbeesés, ősevangélium

(51. és 64. lap)

Részlet az «Edmund Kalt, Biblisches Reallexikon (Paderborn 1931, Schöningh)» című könyvből (lásd 228. l.)

1. Teremtéstörténet

A bibliai teremtéstörténet (Móz. I. 1, 1—2, 3) a világ keletkezését Isten mindenható szava által hatnapos isteni munka («hexaémeron») alakjában írja le, amely Istennek szombati nyugalmával záródik be. A bibliai teremtéstörténetben foglalt igazságok isteni kinyilatkoztatáson alapulnak . . . Ennek az isteni oktatásnak valamiféle meghatározott, ősszüleink értelméhez alkalmazott formában kellett történnie. Legalább is valószínű az, hogy [ősszüleink] a velük közölt kinyilatkoztatást nemcsak tartalma [ami magától értődik], hanem alakja szerint is, amelyet maga Isten választott fölvilágosításukra, továbbadták utódaiknak . . .

A hexaémeron magyarázatának abból az egyházi alaptételből kell kiindulnia, hogy a Szentírás valamelyik hiteles helyének valódi értelme és a természettudomány biztos eredményei között nem lehet ellentét, minthogy Isten szava és Isten műve egymásnak nem mondhatnak ellent. Míg a természettudomány a föld és az égitestek történetét föl nem födözte, semmi kétség sem merült föl, hogy a hatnapos tevékenységet szószerint értsék s a világot Isten hatszor 24 óra alatt keletkezett művének tekintsék. Ez a . . . fölfogás a természettudományi kutatások eredményeit tekintve, amelyek szerint a kosmos [= világ] kifejlődése hosszabb időközöket kívánt, már nem védelmezhető. Ezért különböző elméleteket állítottak föl, hogy a hexaémeron szó-

szerinti jelentését a tudományos eredményekkel összeegyeztessék. Némelyek . . . a hat teremtésnap mindegyikét a világfejlődés egy-egy szakaszának befejezéseként tekintették . . . Mások a héber jôm-ot (nap) a «periodus» (korszak) értelmében fogták föl és a hat napot a világ kifejlődésének hat korszakaként magyarázták. Ezek az elméletek nem szolgálják céljukat, vagyis azt, hogy a Szentírás és a természettudomány ellentmondását kiküszöböljék . . . Hiábavaló törekvés a világnak a geológusoktól föllállított egymásbafonódó fejlődési szakaszait (fázisait) a hexaémeron hat, illetőleg nyolc művével kronologikus (időrendi) egymásutánjukban összeegyeztetni.

A hexaémeron szószerinti fölfogásának vagy a periodista (korszakokra tagozó) magyarázatnak a természettudomány bebizonyított eredményeivel való ellentétessége fölismertette velünk, hogy Mózes I. könyvének 1. fejezete nem a világ keletkezésének természettudományos folyamatát akarja vázolni, hanem a voltaképpeni folyamatot figyelmen kívül hagyja [hiszen a Szentírás nem akar természettudományi oktatást nyujtani] és csak vallási oktatás, valamint a szombat megünneplésére vonatkozó parancs megalapozása végett írja le az isteni teremtőtevékenységet hatnapi munkaként.

Már Szent Ágoston . . . adott olyan magyarázatot a hexaémeronra, amely e fölfogás előfutárjának nevezhető. Szerinte Isten az elemeket [«ősanyagokat»] (a bibliai kaoszt) egyetlen teremtői cselekedettel hívta létre s ezekből a beléjük helyezett erőkkel a kosmost lassanként . . . kifejlesztette ; a hat nap szerinte az angyaloknak hat mozzanatra föloldott ismerete a teremtésről. Az idő és az oktatási jelleg tekintetében a magyarázók fölfogása eltér egymástól. Az úgynevezett «ideális» elmélet . . . a hat napot nem egymást követő hat időszaknak, hanem az isteni teremtői tevékenység hat, logikailag egymástól

megkülönböztetendő főmozzanatának, a teremtésben megvalósult hat isteni eszmének tekinti s ezeket csupán az emberek oktatása végett vagy maga Isten vagy a szerző hat napig tartó munkára osztotta be. Ez az elmélet azonban nem magyarázza meg, miért van a dolgok logikai rendje a keletkezés időrendi keretébe szorítva, hiszen ez a keret szükségképpen azt a hitet kelti, hogy a dolgok a valóságban is ilyen időrendi egymásutánban létesültek. Az úgynevezett «természetes» magyarázat . . . a hexaémeronban nem lát mást, mint a teremtés igazságainak csak magától a szerzőtől a korabeli természettudományos álláspont alapján kiválasztott ruházatát, amely Mózestől vagy későbbi szerzőtől származik. A napok az ő számára természetes napok, s ezekre ő maga osztja szét az isteni teremtői tevékenységet. Ez az elmélet nem magyarázza meg, miként lehet megalapozni a szombat parancsát Isten hatnapos munkahetével és szombati pihenésével, ha e megalapozás egyáltalán semmiféle tényre, semmiféle történeti igazságra sem támaszkodik . . . E két elmélet nehézségeit igyekszik a «látomáselmélet» . . . megoldani. Szerinte a teremtéstörténet az Ádámnak adott őskinyilatkoztatás hű bizonyítéka, amely még mindig magán hordja régi korának nyomait. A teremtésről szóló kinyilatkoztatást Isten látomásban [«visio»] adta és az igazságokat hat képben vagy teremtésjelenetben szemléltette. A hat nap nem hat teremtésnap, hanem csak a látomásban átélt hat nap, amelynek reggele és estéje a jelenet keletkezését és eltűnését jelenti. A munkanapok időrendi egymásutánja csak az egymás között logikailag elrendezett műveknek egymásrakövetkezése. [A logikai sorrend olyan, hogy a megelőző mű mindig előföltétel a következő számára, amennyiben a következőben alkotottaknak vázolt művek létezése vagy megértése számára megteremti az előföltételeket; így pl. a növényvilág az állatok, a

növény- és állatvilág pedig az emberek létezésének föltétele.] Mivel Ádám Éva megteremtését látomásszerű álomban (tardêma) nézte, nem megokolatlan az a föltevés, hogy Isten az egész látható világ teremtését is látomás alakjában mutatta meg neki, annál is inkább, mivel Isten később is rendszerint látomásokban és álmokban szokta közölni kinyilatkoztatásait . . . (II. kötet, 619—624. hasáb.)

. . . [Éva] teremtése előtt Isten megismertette Ádámmal, hogy a paradicsom állatvilága egyrészt tőle lényegesen különböző, másrészt pedig nemileg szétkülönült, s ezzel az elhagyottság érzését és a vele azonoslényegű kiegészülés vágyát ébresztette föl benne. Továbbá kinyilvánította neki azt az isteni elhatározását, hogy hozzá illő segítőt teremt számára. A nő megteremtése még a hatodik teremtésnapba tartozik, de csak Ádám megteremtése után következett be. Ádám Istentől rábocsátott látomásban látta Éva teremtését. Erre mutat a héber kifejezés tardêma, «mély-álom» . . . A bibliai elbeszélés sugalmazott szerzője nemcsak a látomást, hanem azt is, amit Ádám a látomásban látott, történeti folyamatnak, nem csupán jelképnek tekintette. Az 'ischscha («nember, nőember») nevet úgy magyarázza, hogy «a férfiúból vétetek.» Szent Pál a nőnek a férfi alá rendelését Istentől akartnak tekinti s ezt a nőnek a férfiből való teremtésével okolja meg (Kor. I. 11, 7). Éva «építése» Ádám bordájából vagy oldalából (a héber «sel'a» mindkettőt jelentheti) titokzatos teremtői cselekedetnek antropomorfisztikus [emberi módra elképzelt] leírása, amely a magnak növénnyé «építésé»-ben bizonyos párhuzamot talál. A látomásban látottakból megismerte Ádám, hogy a nő vele azonoslényegű teremtménye Istennek: «Ez most csont az én csontomból s hús az én húsomból». (Az «Éva» című cikkből, I. kötet, 495—496.)

2. Bűnbeesés

. . . Ősszüleink bűnbeeséséről szóló elbeszélés kiinduló pontul szolgál a bibliai történethez, amely a bűnnek és az üdvösségnek történetét beszéli el; alapkő, amelyen az egész üdvösségtörténet fölépül. Ezért e történetnek lényeges részét adja elő s így maga is valódi történet, nem allegória [képes értelmű elbeszélés] . . .

Isten az első emberpárnak adta a paradicsomot, hogy szabadakaratú tevékenységükkel maguk és utódaik számára megőrizzék. Ennek az akaratnak próbát kellett kiállania. A próba lemondást követelő parancshoz volt kötve, s e parancs a tudás fája gyümölcsének élvezését tiltotta és anyagának [tárgyának] látszólagos csekélysége miatt, amely a büntetés súlyosságával semmiképpen sem látszott arányosnak, Isten akarata előtt okokat nem kutató, alázatos meghódolást kívánt. Gyermeki ártatlanságuk folytán az első emberpár távol volt attól, hogy a parancsban mást is keressen, mint Isten akaratának kifejezését, amelynek minden nehézség nélkül alávetette magát. Ennélfogva ennek a parancsnak áthágására indító kísértés szükségképpen kívülről származott és rombolta szét ártatlan egyszerűségüket; így tehát csak az ördögtől indulhatott ki. Az ördög Isten iránti gyűlöletétől és a paradicsomi emberek boldogságának irigylésétől hajtva az első emberpárnak Istenhez való viszonyát és paradicsomi békéjét megzavarni igyekezett. Bárha a szerző az egész Ószövetséget átlengő félénk tartózkodással a sátán nevét nem is említi, hanem kísértőként kígyót szerepeltet, mégis fölismerni engedi, hogy ennek az állatnak külseje alatt olyan szellemi lény működik, amely ismeri a tudás fájának titkát és a női pszichét [lelket] finoman megértve céltudatosan Évát, nem a férfit csábítja el. A Szentírás későbbi könyvei kifejezetten a sátánt jelölik meg a paradicsomban sze-

replő kísértőként . . . Vajjon a paradicsomi kígyó valódi és közönséges állat volt-e, amelyet a sátán eszközül használt, vagy pedig csak «az anyagtalan rossz elvnek szimbolikus megjelenése»-ként Éva elé szuggerált kép, a szentírási szövegből nem ismerhető meg világosan ; már a szentatyák is különböző véleményen voltak.

A bűnbeesés lefolyását Mózes I. 3, 1—6 írja le. A sátáni kísértés azzal kezdődött, hogy Évát először a parancs fontolgatására késztette. «Valóban mondotta Isten : A kert ama fájáról nem ehettek?» . . . Az asszony e kérdés után szóba eredt vele : «A kert fáinak gyümölcseiből ehetünk ; de a kert közepén lévő fa gyümölcséről azt mondotta Isten : Abból nem szabad ennetek, még hozzá sem szabad nyúlnotok, hogy meg ne haljatok». A «még hozzá sem szabad nyúlnotok» szavakat Éva (vagy már Ádám, mikor Évával közölte) fűzte a parancshoz. Ebben a fokozást kifejező hozzátoldásban talán ősszüleink amaz akarata fejeződött ki, hogy a tudás fájától egészen távolmaradni szándékoznak, hogy a parancs áthágására semmi rá ne bírja őket ; de azt is jelentheti, hogy Éva a parancsot akaratlanul is túlozta, és benne láthatjuk első jelét annak, hogy Éva szabadságának isteni korlátozását más szemmel kezdte nézni, mint azelőtt. A sátán tagadta a parancsszegés következményét és Istent hazugként állította oda : «Dehogy is haltok meg (a parancsnak egészen más az indítóoka) ; Isten tudja, hogy azon a napon, amikor arról esztek, megnyílik szemetek s olyanokká lesztek, mint az Isten : tudtok jót és rosszat». A sátán ezzel Évában kétkedést keltett Isten igazmondásában s Ádám és Éva iránt tanusított szeretetének őszinteségében. Az ördög válaszát joggal nevezik a «tulajdonképpeni kígyómarás»-nak. Szerinte Isten fönntartotta a maga számára azt a tudást, amelyet irígyel az embertől ; irígység tehát a parancs igazi oka. A gyümölcs élvezése nem halált okoz,

hanem nem sejtett tudással gazdagít; lehetővé teszi, hogy mint Isten és tőle függetlenül, a jót és rosszat megismerjék, boldogságukat maguk szabják ki és szerezzék meg maguknak a nélkül, hogy Isten önkénye ebben megakadályozná őket. Éva, aki eddig nem vette figyelembe a parancs és büntetés között lévő látszólagos aránytalanságot, most egyszerre tudatára ébred a nagy feszültségnek, s kezd hitelt adni a sátán magyarázatának. Meggyőződhetett volna ugyan a kísértő szavaiban rejlő hazugságról és gonoszságról, de elcsábította a tudás és önállóság igérete. Akarata beleegyezett a gőgös kívánságba s amily mértékben távolodott Istentől, oly mértékben húzódott vissza tőle Isten kegyelmének megvonásával. A kevélységet hitetlenség követte Isten szavával szemben; a kísértés tüzet fogott szívében s most egészen más színben tűnt föl előtte a fa: «Látá tehát az asszony, hogy a fa evésre jó, szemre szép és kívánatos a tudás megszerzése végett, és vőn a gyümölcséből és evék s ada férjének s az szintén evék». A gyümölcs megevésére nem volt szükséges a sátán külön fölszólítása. Először teljesedett be a bűnnek Szent Jakabtól vázolt fejlődése: «Mindenki a saját kívánságától félrevezetve és elcsábíttatva kísértetik meg. Azután a kívánság, mihelyt fogant, bűnt szül, a bűn pedig, ha végbevitetik, halált okoz» (1, 14 sk.). Ősszüleink első bűne lényegét tekintve nem volt ártatlan gyöngeség, ... hanem mind természeténél, mind pedig körülményeinél fogva valóságos és nagyon súlyos bűn. [Ez a bűn engedetlenség és kevélység volt, tudatos lázadás Isten ellen, a szenvedélytől még el nem homályosított, kegyelmi állapotban elkövetve; Isten ellen, aki ősszüleinket a legcsodálatosabb ajándékokkal halmozta el.] Ebben a bűnben a halálos bűn minden tulajdonsága megvolt...

A bűn első következményeként fölébredt a bűntudat és a szeméremérzet ... A bűn az első emberpár lelkében változást idézett elő; szemük megnyílt és

észrevették meztelenségüket. Bár korábban is tudtak meztelenségükről, mégsem voltak ennek az állapotnak tudatában, mint a gyermekek, akikben a rossz kívánság még nem támadt föl . . . [Ekkor] föllázadt a test a lélek ellen. Ezért Ádám és Éva fügefalevelekből kötényt csináltak maguknak, hogy csupaszságukat befödjék. [Később Isten rávezette és megtanította őket, hogy bőrökből csináljanak maguknak ruhát, amit a Szentírás általános szokása szerint úgy fejez ki, mintha Isten maga csinált volna ruhát az első emberpárnak s öltöztette volna föl őket.]

A bűn második következményeképpen megzavarodott gyermeki viszonyuk Istennel szemben ; a vele való társalgás örömét a közeledésétől való félelem váltotta föl. Költői antropomorfizmussal [költői leírás emberi módra] ecseteli az elbeszélő Isten megjelenését a számonkérésre, amelynek célja volt a vétkezőket bűnük megbánó megvallására indítani. Midőn az Úr közeledését észrevették, elrejtőztek ; a bűntudat megfosztotta őket annak világos fölismerésétől, hogy Isten mindenlátó szeme elől lehetetlen elbújni. Mégis az «Ádám, hol vagy?» [Szent Ambrus szerint : «Ádám, hova űzött téged a te bűnöd?»] szavak a bíró elé idézték a bűnöst . . . Ádám és Éva elismerték ugyan vétküket, de csak mintegy kényszerűségből és mentségekkel tele . . . Isten átka először a kígyót sujtja [amennyiben ez a gonosznak és az isteni átoknak jelképe lesz] . . . A szavak [azonban főkép] . . . a sátán számára a legmélyebben megalázó ítéletet tartalmazzák. Hisz a «földet enni» kifejezés régi keleti nyelvszokás szerint az ellenség megalázását jelenti ; a föld [e fölfogás szerint] az alvilág lakóinak az eledele, épp ezért «földet enni» vagy «sárt enni» jelentése : pokolba menni. Ezután még a sátán számára a jövendő teljes vereséget, az emberek számára pedig az elkövetkező megváltást jövendöli meg az úgynevezett ősevangélium [lásd alább].

A bűn egyéb következményei még azok a testi büntetések, amelyeket Isten a lélek veszteségén kívül Ádámra és Évára, valamint utódaikra kiszabott [Évára a terhesség és szülés fáradságát, gyakran fájdalmas alárendeltségét a férfi alá; Ádámra a munka és a kenyérkeresés vesződségét; végül minden emberre a sok szenvedéssel járó halált. Isten átka a földet is sujtotta, amennyiben Istennek szeretettel teljes gondoskodása iránta megszűnt] . . .

A bűn következtében jogukat a paradicsomhoz is eljátszották az emberek; ezért az Úr kiűzte őket a gyönyörűség kertjéből e szavakkal: «Ime, Ádám olyanná lett, mint egy miközülünk [utalás a Szentháromságra!]: tud jót és gonoszt [e szavakat a mély részvét hangján mondottaknak kell gondolnunk]. Nos tehát, ki ne nyujtsa valahogy a kezét s vegyen az élet fájáról is, és egyék s örökké éljen [ebben a nyomorúságos állapotban, amelyből a halál útján jobba akarom eljuttatni]!» . . . Ezért Isten eltávolította Ádámot és Évát a paradicsomból és lehetetlenné tette számukra a visszatérést, elzárva előlük az élet fájához vezető utat kerubok (angyalok) és villogó lángpallos [villám? valamely tűzjelenség?] segítségével. (II. kötet, 770—777. hasáb.)

3. Ősevangélium

(A megváltás «első örömhíre», Móz. I. 3, 15.)

«Ellenségeskedést vetek közéd (a kígyó közé) és az asszony közé, ivadékod és ivadéka közé: Az széttiporja fejedet, te pedig a sarka után leselkedel.»

. . . Az ősevangélium, amelynek értelme a messiási jövendölés fejlődése alapján csak lassanként vált világosabban megismerhetővé s annak teljes jelentősége csak Krisztusban és Máriában történt beteljesedése folytán tárult föl végképpen, az asszony és a

kígyóban működő sátán között bejelenti az ellenségeskedést . . . A héber szövegben 'ischscha határozott névelővel (ha ischscha) áll, [ami vagy] . . . a jelenlévő Évára mutat . . . [vagy pedig] olyan meghatározott személyre vonatkozik . . ., aki az elbeszélő lelke előtt lebeg, akit azonban nem tud közelebbről megjelölni; a magyar ilyen esetben rendszerint a határozatlan névelőt használja. [Az utóbbi esetben Szűz Máriára történnék itt utalás, amint egyik régi hagyomány valójában így is érti e helyet.] Az «ivadék» szó a szentírási nyelvhasználat szerint jelentheti valamennyi utódot, jelenthet egyetlen egy személyt és jelentheti a szellemi összetartozandóságot (pl. az istentelenek ivadéka = nemzedéke). Ebben a legutóbbi értelemben kell vennünk a kígyó (vagyis a sátán) «ivadék»-át. Tehát a sátán párthíveit jelenti, akikhez elsősorban valamennyi gonosz szellem, majd pedig mindazok az emberek is hozzátartoznak, akiket a Szentírás az «ördög fiai»-nak vagy «vipera-fajzat»-nak és «kígyó ivadéká»-nak nevez. Az asszony ivadékán, aki a kígyó fejét szét fogja tiporni, az összefüggés és a későbbi [hagyományos] magyarázat szerint egyetlen egy személyt, magát a Messiást kell érteni . . . Ezért közvetlenül a Messiásra vonatkoznak az ősevangélium utolsó szavai: «Az széttiporja fejedet, te pedig a sarka után leselkedel». . . . Ez azt jelenti, hogy . . . ebben a harcban a sátánt döntő vereség éri és hatalma megsemmisül . . ., [de] a kígyó legyőzője is súlyosan megsebesül; ez a seb azonban, amelyet a kígyóval vívott küzdelem képes kifejezésének megfelelően a sarok-megsértésnek mond a szerző, a győzelmet nem akadályozhatja meg . . . [Ezért] ez a kifejezés [a sátán végleges legyőzését megígéri, és egyúttal] finoman utal a Messiás szenvedésére és halálára is és egyben magva az «Isten Szolgájá»-nak [Izaiás !] kiengesztelő szenvedéséről és haláláról szóló későbbi jövendöléseknek . . .

Igy tehát az ősevangélium közvetlenül messiási jövendölés, vele Isten ősszüleinket a bűnbeesés után ismét meg akarta vigasztalni és a jövendő Megváltóba vetett remény révén kegyelmének részesévé tenni. Hogy ezt a reményt bennük fölkeltse, közölnie kellett ősszüleinkkel ennek az ígéretnek számukra szükséges értelmét is. Ennek ismerete tartotta fönn bennük a győzelem hitét, midőn hosszú földi életükön át nemzedékről nemzedékre látták a gonosznak ijesztő hatalmát. [Ádám az ígéretet megértette, ami már abból is nyilvánvaló, hogy feleségének a rájuk rótt halálos ítélet ellenére is Éva (chawwa) = «élet», azaz életetadó, az élők anyja, nevet adta.] (II. kötet, 448—452. hasáb.)

A [ ] jelbe tett részeket P. Rudloff fűzte a szöveghez.

A római Szentírás Bizottság 1909 június 30-án kelt döntése szerint (lásd Denzinger n. 2123) a Szentírás három első fejezetében legalább is a következőket kell történeti eseményeknek tekintenünk:

Az összes dolgok isteni teremtése az idők kezdetén; az ember külön teremtése;[1] az első nő alkotása az első férfiből; az emberi nem egysége; ősszüleink eredeti boldogsága a megigazultságnak, épségnek és halhatatlanságnak állapotában; az embernek engedelmessége kipróbálása végett adott isteni parancs; az isteni parancs áthágása a kígyó képében csábító ördög ösztönzésére; ősszüleink kiűzetése az ártatlanság eredeti állapotából; a jövendő Megváltó megígérése.

[1] Legalább is a halhatatlan lélek külön teremtését el kell fogadni. Az a föltevés, hogy az emberi test állati testből «fejlődött» ki, bár nem ellenkezik közvetlenül valamely dogmával, mégis kevésbbé jól egyeztethető össze a Szentírás szövegének szószerinti értelmével. (Móz. I. 2, 7: «Megalkotta tehát az Úr Isten az embert a föld anyagából, arcára lehelte az élet leheletét és élőlénnyé *lett* az ember».) Ezenkívül bölcseleti tekintetben érthetetlen az emberi léleknek beleöntése valamely állati testbe; ugyanabban a pillanatban az állati testet is át kellene alakítani emberi testté. Az állatnak ilyetén átalakítását emberré sem tagadni, sem állítani nem lehet.

5. Alexandriai Szent Cirillnek († 444) Szent János evangéliumához írt magyarázataiból

(11. könyv, 11. fejezet.) *(V. ö. 78. lap)*

Ezekhez a versekhez: «*De nem csupán őérettük könyörgök, hanem azokért is, kik az ő szavaik által hinni fognak énbennem, hogy mindnyájan egyek legyenek, amint te Atyám énbennem és én tebenned, úgy ők is egyek legyenek bennünk*». *(Ján. 17, 20 sk.)*

Krisztus az új életre kelőknek zsengéje, az első égi ember volt . . . Mert miként az első Ádám révén mindenkire átszállt a kárhozat, és az ő megszégyenítő képét hordozták az emberek, . . . [épp úgy] Krisztus eljövetelekor, aki mennyei emberként jelent meg, mindazoknak, akik általa a hit révén megigazulásra hivatottak, az ő képét is ki kell magukban alakítaniok, . . . amely napfényragyogású tisztaságával . . . és elenyészhetetlenségével . . . tűnik ki.

Mi azonban, akik egykoron az első emberben elkövetett bűn folytán kiestünk az eredeti szépségből, másként nem nyerhetjük azt vissza, mint ha ismét részeseivé leszünk annak az Istennel való kimondhatatlan közösségnek és egységnek, amely kezdetben a föld lakóinak természetét díszítette. Ez az Istennel való egyesülés senkinek sem lehet osztályrésze másként, mint a Szentlélek bírása által, aki saját szentségét önti belénk és a romlásnak alávetett természetet saját életéhez hozzáalakítja és így fölvezet Istenhez és az ő képéhez . . . Mert az Atya sértetlen képe a Fiú, a Fiúnak természetszerű hasonlatossága az ő Lelke. Ezért belevési az em-

berek lelkébe Isten képét, midőn őket mintegy átalakítja önmagává és a legeslegfölségesebb természet képmását valósítja meg bennük . . .

«Hogy mindnyájan egyek legyenek», [mondja az Üdvözítő,] «amint te, Atyám, énbennem és én tebenned, úgy ők is egyek legyenek bennünk.» Ezzel [elsősorban] a szeretet, az egyetértés és a békesség kötelékét kéri számukra, amely lelki egységbe fűzi a híveket. [Azonban ez még nem elég. Az Üdvözítő nemcsak az érzület egységét kéri, hanem] bizonyos mértékben valami természetszerű egységet [is], amelynek folytán mi mindnyájan összekapcsolódunk egymással és Istennel. Sőt még a test szerint is, jóllehet a testi különbség természetesen megmarad . . . Mármost miként lehetünk mi egymás között és Istennel, mind testileg, mind lelkileg egyek? Isten egyszülött Fia, aki az Atya-Istennek állagából (szubsztanciájából) a fényhez hasonlóan származik és Atyját magában hordja, a Szentírás szerint megtestesült és így a földi testtel kimondhatatlan módon egyesülve mintegy a mi természetünkkel keveredett. Igy az, aki természeténél fogva Isten, mind neve szerint, mind az igazságnak megfelelően égi ember lett, aki nemcsak [valamiképpen] hordja magában Istent, hanem egyben Isten és ember. Igy egyesítette magában a lényegüknél fogva egymástól nagyon szétválasztott és hozzá még rokonságukból is kiragadott természeteket és az embert az isteni természet részesévé tette. Hiszen a Szentléleknek közössége és bennünk lakása Krisztussal kezdődött és tőle átáradt reánk is. Mert Krisztus mint ember is hasonlóképpen fölkent és megszentelt volt, mint valóságos Isten pedig, aki az Atyától származik, először ő maga szenteli meg saját Lelkével [azaz a Szentlélekkel, aki tőle és az Atyától származik] saját templomát [azaz testét, emberségét] és így minden teremtményt, melyet a megszentelés megillet. Krisztus titka így kezdet és út, hogy mi is

részeseivé váljunk a Szentléleknek és az Istennel való egységnek . . .

Mármost hogy mi az Istennel és egymás között lélek és test szerint — az egyéni különbségek ellenére is — egyek lehessünk, az egyszülött Fiú Atyja végzése szerint ezt gondolta ki bölcseségében: Azáltal, hogy Ő azokat, akik benne hisznek, egy testtel, mégpedig sajátjával, a misztikus részesedés [communio] révén megáldotta, magával és egymás között is egy testté tette. Mert ki választja szét és ki szakítja ki a kölcsönös természetes egységből azokat, akiket az egy szent test Krisztusban eggyé összekapcsolt! Ha mi mindnyájan részesülünk abban a kenyérben, mindnyájan egy testté leszünk. Hiszen Krisztus nem osztható részekre. Ezért nevezzük az Egyházat is Krisztus testének, magunkat pedig egyes tagjainak Szent Pál tanítása szerint, . . . aki ezt mondja: «Ne legyünk már ingatag gyermekek, és ne vessen minket ide-oda a tanítás bármely szélfúvása emberi megtévesztéssel és tévedésbe ejtő álnoksággal. Ellenkezőleg, járjunk az igazság útján szeretetben s mindenképpen növekedjünk őhozzá, Krisztushoz, aki a fej, és akitől van az egész testnek az egybeerősítése és egybekötése minden összekötő íz közreműködésével minden egyes tagra kimért tevékenységben; így történik azután a test növekedése a maga épülésére a szeretetben (Ef. 4, 14—16). [Igy kapcsolódunk tehát össze a szentáldozás révén egy testi egységbe.] . . .

Mármost a lelki egységről is hasonlóképpen azt kell mondanunk, hogy egy és ugyanazt a Szentlelket kapva, mindnyájan összekapcsolódunk egymással és Istennel. Mert ha Krisztus mindegyikünkben az Ő és Atyja Lelkének bennünklakását eredményezi is, az a Lélek mégis egy és oszthatatlan, és így a különböző lelkeket . . . önmaga által egységbe köti össze és mindnyájunkat . . . egynek tünteti föl. Mert miként Krisztus testének ereje egy testté teszi

azokat, akik abból esznek, épúgy Isten oszthatatlan Lelke bennünklakásával mindnyájunkat lelki egységbe fűz össze. Ezért kiáltja nekünk ezúttal is Szent Pál: «Szívleljétek el egymást szeretettel, igyekezzetek megtartani az egyetértést a béke kötelékével. *Egy* test és *egy* lélek, amikép hivatástok *egy* reménységre szól. *Egy* az Úr, *egy* a hit, *egy* a keresztség. *Egy* az Isten és mindeneknek Atyja, aki mindenek fölött, mindenben és mindnyájunkban vagyon» (Ef. 4, 2—6). Mert ha ugyanaz az egy Lélek lakik bennünk, bennünk lesz mindeneknek ugyanaz az egy Atyja, Isten, aki Fia által egymás között és önmagával egységbe kapcsolja össze mindazokat, akik a Lélek részesei lettek . . .

Ekkép bizonyos mértékben megtagadjuk saját testünket, a bennünk lakó Szentléleknek égi alakját öltjük föl és valósággal más természetté alakulunk át. Ezért nem csupán embereknek hivatunk, hanem Isten gyermekeinek, égi embereknek, mert az isteni természet részesei vagyunk.

E szerint tehát mindnyájan egyek vagyunk az Atyában, a Fiúban és a Szentlélekben, egyek [hármas szempontból, hogy a már mondottakat még egyszer összefoglaljuk] . . . Először a jámbor érzület folytán, ami erkölcsi egységet («a vonatkozás egysége») kölcsönöz nekünk [Istennel], azután pedig [természetszerűen] Krisztus szent testének és az *egy* Szentléleknek közössége révén.

(A [ ] jelbe tett részek Rudloff hozzáadásai.)

6. Ókeresztény átváltoztatási imádság (200 körül)

(139. lap)

«Hálát adunk neked, Istenünk,
Szerelmes Fiad,
Jézus Krisztus által, akit az idők teljességében
elküldtél nekünk, hogy Üdvözítőnk, Megváltónk
és akaratodnak tolmácsa legyen.
Ő a te elválaszthatatlan Igéd,
általa alkottál mindeneket
és benne mindig jókedved telt;
a mennyből küldted a Szűz méhébe,
anyaméhben lőn testté,
és Fiadként mutatkozott,
Szentlélektől és Szűztől születvén.
Beteljesítvén akaratodat
szent népet gyüjtött maga köré,
mert szenvedésekor kitárta karjait,
hogy a szenvedésektől megváltsa a benned hívőket.
Mielőtt átadatott volna a szabadon választott szenvedésnek,
hogy elűzze a halált és széttörje az ördög bilincseit,
eltiporja a poklot és megvilágosítsa az igazakat,
mindent beteljesítsen és kinyilvánítsa a föltámadást:
kezébe vette a kenyeret,
hálát adott neked és mondá:
Vegyétek és egyétek, ez az én testem,
mely érettetek megtöretik.
Hasonlóképpen vevé a kelyhet is és mondá:
Ez az én vérem, mely érettetek kiontatik.
Amikor ezt teszitek, reám emlékeztek.
Megemlékezvén tehát az ő haláláról és föltámadásáról,
fölajánljuk neked a kenyeret és a kelyhet
és hálát adunk neked,

mert méltónak találtál bennünket,
hogy előtted álljunk és neked szolgáljunk.
Kérünk téged,
áraszd Szentlelkedet
az Anyaszentegyház áldozatára ;
Egyházadat egységre vezetvén, mindnyájunkat,
a szenteket, akik ez áldozatban részesülünk,
tölts be Szentlelkeddel,
erősítsd meg hitünket az igazságban,
hogy dícsérhessünk és magasztalhassunk
szent Fiad Jézus Krisztus által,
aki által tisztelet és magasztalás illessen
téged, az Atyát, a Fiút és a Szentlelket
Anyaszentegyházadban
most és mindörökké. Amen.»

Sorszám	Hely	É v	Melyik pápa uralkodása alatt	A főtárgy
	(Az apostoli zsinat Jeruzsálemben)	50 körül		Mentesség a zsidó törvénytől
1	Nicea (1.)	325	I. Szilveszter	Krisztus istensége Arius tanításával szemben
2	Konstantinápoly (1.)	381	I. Damazus	A Szentlélek istensége Macedonius tanításával szemben
3	Efezus	431	I. Celesztin	Krisztus megtestesülése Nestoriusszal szemben
4	Chalcedon	451	I. Leó	Ugyanaz, főkép a monofiziták ellen
5	Konstantinápoly (2.)	553	Vigilius	A monofizitizmus utójátéka
6	Konstantinápoly (3.)	680—681	Agatho	Az akarat kettőssége Krisztusban a monotheleták ellen
7	Nicea (2.)	787	I. Adorján	A szentek képeinek tisztelete
8	Konstantinápoly (4.)	869—870	II. Adorján	A keleti egyházszakadás Photius, konstantinápolyi pátriárka alatt
9	Laterán (1.)	1123	II. Kalixtus	Az invesztitura-harc

10	Laterán (2.)	1139	II. Ince	Egyházszakadás. Simónia stb.
11	Laterán (3.)	1179	III. Sándor	Pápaválasztás, reform
12	Laterán (4.)	1215	III. Ince	Reform, keresztes hadjárat, védekezés a valdiak és albiak ellen
13	Lyon (1.)	1245	IV. Ince	II. Frigyes császár kiközösítése
14	Lyon (2.)	1274	X. Gergely	Egyesülés a keletiekkel; pápaválasztás (konkláve)
15	Vienne	1311—1312	V. Kelemen	A templomos rend föloszlatása
16	Konstanz	1414—1418	V. Márton	A nyugati egyházszakadás, Hus, reform
17	(Bázel-Ferrara-) Firenze	(1431—) 1438—1445	IV. Jenő	Reform, újraegyesülés a görögökkel stb.
18	Laterán (5.)	1512—1517	II. Gyula, X. Leó	Reform
19	Trient	1545—1563	III. Pál, III. Gyula, IV. Pius	A katolikus hit a protestánsokkal szemben, egyházi reform
20	Vatikán	1869—1870 (elnapolva)	IX. Pius	Katolikus hit, Egyház, a pápa fősége (primátusa), a tévedhetetlenség

ÚTMUTATÁS AZ OLVASOTTAK ELMÉLYÍTÉSÉHEZ

Ez a könyv, mivel hangsúlyozottan csak a lényegesre szorítkozik, több szempontból kiegészíthető. Hogy bizonyos fokig tökéletesítsük, néhány útmutatást adunk az eddig mondottak elmélyítéséhez.

1. Kézikönyvek

Akár tartalmi szempontból, amennyiben részletesebben tárgyalják tárgyunkat, akár formai szempontból, amennyiben jobban megközelítik a tudományos, hittudományi vagy bölcseleti tárgyalást, a tulajdonképpeni tudományos dogmatikai tankönyveken kívül — mint pl. Franz *Diekamp*, Katholische Dogmatik nach den Grundsätzen des heiligen Thomas, 1. kötet, 7. kiadás; 2. és 3. kötet, 6. kiadás. Münster, Aschendorff, 1930—1934; Bernhard *Bartmann*, Grundriss der Dogmatik, 2. bearb. Aufl., Freiburg, Herder 1931 (Herders Theologische Grundrisse); Joseph *Pohle*, Lehrbuch der Dogmatik, neubearb. von Mich. Gierens, 8. Aufl., 3 kötet, Paderborn, Schöningh, 1931—1933 — a következő művek egészítik ki könyvünket:

E. *Krebs:* Dogma und Leben. Die kirchliche Glaubenslehre als Wertquelle für das Geistesleben. 1. Teil. 4. Aufl.; 2. Teil. 4—6. Tausend. Paderborn, Bonifaciusdruckerei.

E nagyon mélyen járó és a modern problémákat is figyelembe vevő munka elsősorban az Egyház rendkívüli tanítóhivatala által megfogalmazott hittani döntésekhez igazodik.

R. *Linhardt:* Unser Glaube. Einführung in die Geisteswelt des katholischen Dogmas für gebildete Laien. Freiburg, Herder. 1931.

Elevenen és vonzóan megírt könyv, nyelve szép, majdnem költői. A szerző nem tagadja meg szónok voltát. (A szentségekről szóló részt nem tárgyalja.)

P. *Lippert*, S. J.: Credo. Darstellungen aus dem Gebiet der christlichen Glaubenslehre. Freiburg, Herder. 6 kötet. I. kötet: Gott. 9. Aufl. II. kötet: Der dreipersönliche Gott. 7. Aufl. III. kötet: Gott und die Welt. 7. Aufl. IV. kötet: Der Erlöser. Elfogyott. V. kötet: Die Gnade Gottes. 3. und 4. Aufl. VI. kötet: Die Sakramente Christi. 1—3. Aufl.

Jól és élénken megírt mű, e mellett alapos és mély; minthogy az egyes kötetek külön is kaphatók, megszerzésük nem kerül sokba.

Fr. *Peters:* Die Lehre der katholischen Kirche, gebildeten Kreisen dargeboten. 9 Tafeln. Bonn, Hanstein, 1932.

Széleskörű; magában foglalja a hit- és erkölcstant, pontos, alapos, némileg oktató és száraz.

Betűrendes kézikönyv:

J. *Braun*, S. J.: Handlexikon der katholischen Dogmatik. Freiburg, Herder, 1926.

Még két kiválóképpen klasszikusnak mondható művet említünk meg, amelyek ismét hozzáférhetők:

A. *Gratry:* Weisheit des Glaubens. Katechismus für Gebildete. Übersetzt von Scheller. München, Kösel und Pustet, 1928.

A «La philosophie du Credo» című híres munka első német fordítása. A legnagyobb igényeket is kielégíti. Bölcseleti alaposságú. Kiállítása előkelő.

M. J. *Scheeben:* Die Mysterien des Christentums. Wesen, Bedeutung und Zusammenhang

derselben nach der in ihrem übernatürlichen Charakter gegebenen Perspektive dargestellt. Unveränderter Adbruck der ersten Ausgabe von 1865, 1 Bild. Mainz: Matthias Grünewald Verlag, 1931.

Régebbi, első kiadásban 1865-ben Herdernél (Freiburg i. B.) megjelent maradandó értékű munka. Merész, ezért későbbi kiadásait átdolgozták, most azonban eredeti alakjában újból megjelent a «Deutsche Klassiker der katholischen Theologie aus neuerer Zeit» című sorozatban. Teológiája mélységes.

A magyar könyvek közül a következőket említjük meg:

Dr. *Schütz* Antal: Dogmatika. A katolikus hitigazságok rendszere főiskolai és magánhasználatra. 2 kötet (528 + 559 lap). Budapest, Szent István-Társulat.

E kiváló dogmatikai munkához szükséges bölcseleti alapismereteket megtalálhatjuk: Dr. *Schütz* Antal: A bölcselet elemei Szent Tamás alapján című könyvében (Budapest, Szent István-Társulat, 1927. 283 lap).

Dr. *Kühár* Flóris: Az örök élet forrásai a hét szentségben. Korda r.-t. kiadása. Budapest, 1932. 174 lap.

2. Források

A kézikönyvek használatánál sokkal fontosabb, hogy a keresztény eltaláljon magukhoz a forrásokhoz. E könyvnek egyik főcélja, hogy ezekhez hozzásegítse az olvasót. Egyébként ehhez akar segédkezet nyujtani az «Institut für neuzeitliche Volksbildungsarbeit» nevű intézmény, melynek székhelye: Dortmund.

Liturgia.

A legfontosabb hitforrás volt és marad a szent titkoknak ünneplése az Egyház liturgiájában. Aki tehát egyre jobban bele akar hatolni a hit titkaiba, az kövesse az «élj az Egyházzal!» elvet. A liturgia együttünneplésére szolgáló segédeszközökre rámutatni manapság, hála Istennek, már nem szükséges. Nagyon sok ember kezében ott látjuk a misekönyvet. A klosterneuburgi «Volksliturgisches Apostolat» kiadványai majdnem az egész világot meghódították. Miként századokon keresztül a liturgia a keresztények számára szinte forrása volt a hitnek, az marad az idők végéig is. A most említésre kerülő források is megelevenednek benne.

A liturgia világába és az egyházi évbe bevezető munkák közül a milánói bíboros-érsek híres könyvét említjük:

I. *Schuster:* Liber Sacramentorum. Geschichtliche und liturgische Studien über das römische Messbuch. Übersetzt von R. Bauersfeld O. S. B. 10 kötet. Regensburg: Friedrich Pustet.

Az egyes kötetek magukban is zárt egészet alkotnak s egyenkint is kaphatók.

A négykötetes teljes, olcsó, népies kiadás szövegét, papírját és nyomdai kiállítását tekintve pontosan egyezik a tízkötetes kiadással. Csak az egész mű együtt kapható.

Továbbá:

Liturgia. Eine Einführung in die Liturgie durch Einzeldarstellungen. Hersg. v. d. Abtei S. Joseph, Gerleve. Matthias Grünewald Verlag, Mainz.

I. sorozat: 1. Christus unser Liturge, 1924.
2. Die Kirche als liturgische Gemeinschaft, 1924.
3. Das Persönliche in der Liturgie, 1925.

4. Das Überpersönliche in der Liturgie, 1928.
5. Das Organische in der Liturgie, 1929.
6. Das Mystische in der Liturgie, 1930.
7. Das Freudige in der Liturgie, 1931.

II. sorozat: 1. Das Opfer, 1926.

Mindegyik kötetet P. Panfoeder Krizosztom bencés írta nagy szaktudással. Az I. sorozat általában tárgyalja a liturgia szellemi világát, a II. sorozat az egyes részeket külön.

A magyar könyvek közül a következőket említjük meg:

Latin-magyar Misszále az év minden napjára. Fordította, bevezetésekkel és magyarázatokkal ellátta: Dr. Szunyogh Xav. Ferenc O. S. B. Budapest, Szent István-Társulat.

Dr. Mihályfi Ákos: A nyilvános istentisztelet. Budapest, Szent István-Társulat.

Dr. Mihályfi Ákos: Az emberek megszentelése (szentségek és szentelmények). Budapest, Szent István-Társulat.

Liturgikus élet. A kat. egyház szertartásai. Szerkeszti: Szunyogh Xav. Ferenc dr.:

I. A házasság.
II. A keresztség.
III. A betegek szentsége.
IV. A temetés.
V. A nap megszentelése.
VI. Anya és gyermeke.
VII. Búcsújárásra.
VIII. Gazdák imádságai.
IX. A haldoklókért.

X. A bűnbocsánat szentsége.
XI. A szentáldozás.
XII. A papszentelés.
XIII. A püspökszentelés.

Liturgikus Lexikon. Szerkesztették: dr. Kühár Flóris és dr. Radó Polikárp. Komárom, 1933. 456 lap.

Szentírás.

A németre fordított Szentírás manapság sok olcsó és jó kiadásban kapható. Az Újszövetség legelterjedtebb kiadása a Rösch Konstantin O. M. Cap.-é (Paderborn, Schöningh.). A kiadó hozzá hasonló fordításban az Ószövetséget is kiadja. (Fordította és magyarázta P. Henne Jenő O. M. Cap. 2 kötet. Paderborn, Schöningh.) A «Bonner Buchgemeinde» 1925-ben és 1927-ben (két kötet) Fr. Tillmann fordításában az Újszövetséget (második kiadása 1928-ban jelent meg egy kötetben), 1929-ben Dürr Lőrinc fordításában pedig az Ószövetség válogatott részeit adta ki. A Matthias Grünewald (Mainz) kiadónál megjelent az ó- és újszövetségi teljes Szentírás egy könnyen kezelhető kötetben, Riessler és Storr fordításában. (Ugyanezeknek a szerzőknek fordítása három kötetben is megjelent ugyanannál a kiadónál: Riessler, Die Heilige Schrift des Alten Bundes, 2 kötet. Storr, Die Heilige Schrift des Neuen Bundes.) A klosterneuburgi «Volksliturgisches Apostolat» megkezdte a teljes Szentírás olcsó kiadását. (Die Heilige Schrift des Alten Bundes in zwei Bänden.)

Mindezek a kiadások manapság lehetővé teszik, hogy a Szentírás ott legyen minden katolikus kezében. Meg kell még említenünk a bár terjedelmes, de jó és alapos magyarázatokat adó úgynevezett «Bonner Bibel»-t (Hanstein), az Újszövetség először 1918-ban, azóta több új kiadásban jelent meg, az Ószövetség 1923-tól kezdve jelenik meg. (Die Heilige Schrift des Neuen Testamentes, herausgegeben von

F. Tillmann, 4. neu bearbeitete Auflage, 10 kötet; Die Heilige Schrift des Alten Testamentes, herausgegeben von F. Feldmann und H. Herkenne, eddig 8 kötet jelent meg, Bonn: Hanstein.) A Herder-cég (Freiburg i. B.) kiadásában jelenik meg a következő című mű: «Die Heilige Schrift für das Leben erklärt». Hrsg. Edmund Kalt (für das Alte Testament) és Willibald Lauck (für das Neue Testament). Eddig megjelent:

Bd. XI. Evangelium des hl. Matthäus und des hl. Markus. 1. Hälfte.
Bd. VI. Die Psalmen.

A Szentírás megértését egyebek között elősegítik:

I. *Schuster* und J. W. *Holzammer*, Handbuch zur Biblischen Geschichte. Für den Unterricht in Kirche und Schule, sowie zur Selbstbelehrung. 8. neu bearb. Aufl., 2 kötet. Freiburg: Herder, 1925/26.

E. *Kalt*, Biblisches Reallexikon. Paderborn, Schöningh 1931. 2 kötet.

Terjedelmes kézikönyv. Négy cikket közlünk belőle e könyv függelékében (4. sz.).

A Szentírásra vonatkozó római döntések hivatalos gyüjteményét adja az «Enchiridion Biblicum» (latin nyelvű), Róma, 1927.

Magyarban a Szent István-Társulat kiadásában megjelent, átjavított szöveggel és magyarázatokkal kiadott új *Szentírást* ajánljuk. Az Ószövetség 3 kötetben, az Újszövetség 2 kötetben jelent meg. A bőséges és kiváló jegyzetek nagyban elősegítik a Szentírás megértését. Az Újszövetség olcsó, népies kiadásban is megjelent, de ebben kevesebb a jegyzet.

A szentírástudományba szolgáló bevezetésül pedig *Dr. Radó Polikárp* könyvét említjük meg: A kereszténység szent könyvei. I. kötet. Ószövetség. 1928,

II. kötet. Újszövetség. 1929. Mindkettő Budapesten jelent meg a Szent István-Társulat kiadásában.

Egyházatyák.

Több nehézséggel jár természetesen az egyházatyák tanulmányozása. A Migne-féle nagy kiadás nem mindenki — legföljebb csak a latinul tudók — számára hozzáférhető. A müncheni Kösel und Pustet-cég azonban német fordításban kiadja a «Bibliothek der Kirchenväter»-t; első sorozata 63 kötetben elkészült (Bibliothek der Kirchenväter. Herausgegeben von O. Bardenhewer, K. Weymann, J. Zellinger. München, Kösel und Pustet 1911/1930. 63 kötet). A második sorozat már megkezdődött (Bibliothek der Kirchenväter. Eine Auswahl patristischer Werke in deutscher Übersetzung. Herausgegeben von O. Bardenhewer, J. Zellinger und J. Martin. Mintegy 18 kötet). A szentatyák iratainak válogatott részeit tartalmazza a Th. Deimel-től kiadott «Patristisches Lesebuch» (München, Kösel und Pustet, jelenleg kifogyott). A hittudományi tanulók számára, akik latinul tudnak, a szentatyák dogmatikus szempontból fontos szövegrészeit Rouët de Journel S. J. gyüjtötte össze az «Enchiridion Patristicum»-ban (Freiburg: Herder, 1932). (Az egyes szövegrészek összefüggésükből néha erősen ki vannak szakítva.)

Végül az «Institut für neuzeitliche Volksbildungsarbeit»-től kiadott sorozatot kell megemlítenünk, amely az Egyház tanítását az egyházatyák (és egyháztanítók) fogalmazásában akarja a ma emberének közvetlenül hozzáférhetővé tenni. Ez a sorozat — amely nem «történet», hanem «tanítás» akar lenni — elsősorban a dogmatika (és az erkölcstan, valamint a szentírásmagyarázat) nagy témáit fogja tárgyalni. Az első kötetkék 1935 őszétől kezdve jelennek meg (Jakob Hegner, Leipzig kiadásában).

Az Egyház rendkívüli tanítóhivatalának döntései.

Összegyüjtve megtalálhatók a minden hittudományi hallgatónak nélkülözhetetlen «Enchiridion Symbolorum»-ban (latin nyelvű), melyet Denzinger H. adott ki (a 18—20. kiadást Umberg J. B. rendezte sajtó alá). Freiburg: Herder, 1932.

Minden egyházi kérdésben elsőrangú kézikönyv a «Lexikon für Theologie und Kirche»; 10 kötetben Buchberger Mihály adja ki (Freiburg, Herder); eddig 7 kötet jelent meg (1930 óta). Valamint az ugyanettől a szerzőtől kiadott valamivel régebbi «Kirchliches Handlexikon» (2 kötet), München, 1907 és 1912. Allgemeine Verlagsgesellschaft. Elfogyott.

3. Bevezetések a latin nyelvbe.

A latin a világegyház anyanyelve. Éppen ezért tudása nem közömbös a keresztény emberre nézve. Ennélfogva talán szívesen fogadják az olvasók utalásunkat azokra a segédeszközökre, amelyek a felnőtt ember részére megkönnyítik a latin nyelv elsajátítását. Ilyen könyvvel szemben a kívánságok nagyon különbözők. Az egyik inkább rendszeres bevezetést kíván, a másiknak éppen ez okozna nehézséget. Ez okból több könyvcímet is adunk:

Némileg már terjedelmesebb munka:

E. *Leitl:* Lateinbuch für Erwachsene, hervorgegangen aus Unterrichtskursen für Damen und Herren aller Stände. München: Kösel und Pustet. 1931. 3 rész. Elfogyott, új kiadása készül.

Rövidebbek a következő bevezetések:

E. *Leitl:* Das Latein der Kirche. Natürliche und kurze Einführung in das Kirchenlatein für alle, die mit der Kirche beten wollen. 2. Aufl. München, Kösel und Pustet, 1934. Ezt kiegészíti egy «Lateinisch-deutsches Wörterverzeichnis» E.

Schindlbeck-től, amely szójegyzék a Leitl «Das Latein der Kirche» c. könyvével egybekötve is kapható.
Nem hangsúlyozza oly erősen a rendszerességet.

F. *Schneider:* Die Muttersprache unserer Kirche. Eine Einführung für das Volk. Freiburg : Herder, 1928.
Talán a legegyszerűbb bevezetés az Egyháztól használt latin nyelvbe.

F. *Skutella:* Kurze Einführung in das liturg. Latein. Berlin, Germania, 1928.
Rendszeres mű.

J. *Zwior:* Einführung in die lateinische Kirchensprache, zum Gebrauch für Frauenklöster und andere religiöse Genossenschaften, sowie für Organisten, Chorsänger usw. 11. und 12. Aufl. Freiburg : Herder, 1934.

Főleg a számos apácák kolostorban mondott «Mária-officium»-ra van tekintettel.